

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ARAP DİLİNDE İN (ئِنْ)'İ ŞARTİYYE VE KUR'ÂN-I KERİM'DEKİ
KULLANIMLARI

Yüksek Lisans

Hazırlayan
Hüseyin ŞAHİN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ramazan DEMİR

Çanakkale – 2018

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Arap Dili’nde İn (ئ)‘i

Şartıye ve Kur’ân-ı Kerîm’deki Kullanımları” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih 10./09./2018

Hüseyin ŞAHİN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Hüseyin ŞAHİN'e ait "Arap Dili'nde İn (ؤ) 'i Şartıyye ve Kur'ân-ı Kerîm'deki Kullanımları" adlı çalışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üyeler

İmza

Prof. Dr.
Ramazan DEMİR

Doç. Dr.
Şener ŞAHİN

Dr. Öğr. Üyesi
Mehmet YILMAZ

Tez No : 102107744
Tez Savunma Tarihi : 16.08.2018

ONAY

Doç. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü

16/08/2018

ÖZET

ARAP DİLİ'NDE İN (۞)'İ ŞARTIYYE VE KUR'ÂN-I KERÎM'DEKİ KULLANIMLARI

Arapça' da kelime, isim, fiil ve harf olmak üzere üçe ayrılır. Harfler, bir dilin yapısını oluşturan ana öğelerdir. Tek başına tam bir anlam ifade etmeyen, diğer kelimelerle birlikte kullanıldığında onlara tamamlayıcı anlam katan, cümle içindeki kelimeler arasında ilişki kurarak onların bir cümle haline gelmesini sağlayan kelimeye ise harf denilir.

Arap dili'nde harflerin (edatların) sayıları çok farklı olduğundan konunun sınırı ve çerçevesini belirleyebilmek amacıyla bu çalışmada (۞)'i şartiyye ve Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanımları incelenmiştir.

Araştırma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin konusu, amacı, yöntemi ve faydalanılan kaynaklar hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra konuyla ilgili kavramsal çerçeve sunulmuştur. Birinci bölümde Arap dili'nde şart kavramı, şart edatları ve özellikleri, ikinci bölümde ise (۞)'i şartiyye'nin özellikleri ve kullanım şekilleri, şart cümlesini meydana getiren diğer öğeler üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde (۞)'i şartiyye'nin, Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanım yerleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak da bu çalışmayla elde edilen sonuçlar ve düşüncelere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Harf, Şart edatları, Arap dili, Kur'ân-ı Kerîm, (۞)'i şartiyye

ABSTRACT

THE ARGUMENT IN THE LANGUAGE OF ARAP AND THE USE OF THE QUR'AN-I KERIM

In the Arabic Language (أ) and the use of the Qur'an in the Qur'an Letters are the main elements that make up a language structure. In Arabic, the word is divided into words, names, verbs and letters. A word is a letter that does not make a full sense of itself, adds complementary meaning to it when used with other words, and allows them to become a sentence by establishing a relationship between the words in the sentence.

Since the numbers of the letters (prepositions) in the Arabic language are very different, this study (أ) and the uses in the Qur'an are examined in order to determine the limit and the context of the subject.

The research consists of three chapters and an introduction. In the introductory section, after giving brief information about the subject of thesis, aim, method and beneficial resources, a conceptual framework about the subject is presented. In the first part, the concept of condition, prepositions and special features in the Arabic language, and in the second part the features and usage patterns of the (أ)'i jartiyya are emphasized. In the third chapter (أ), it is tried to determine the places of usage in the Qur'an. Finally, the results and thoughts obtained with this study are given.

Key words: Letter, Prepositions of the Condition, Arabic language, Qur'an, (أ)

ÖNSÖZ

İnsanoğluna, hemcinsiyle iletişim kurma imkânı sunan dil, sahip olduğu sesler, bu sesleri somut alanda gösteren semboller-işaretler, barındırdığı kelimeler üzerine inşa edildiği kurallar açısından toplumdan topluma farklılık arz etmektedir. Toplumlar tarafından kullanılan diller, asırlarca birçok ilim dalının ifade yolu olmuş ve medeniyetlerin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Dünya genelinde konuşulma oranı en fazla olan dillerden biri Arapçadır. Asırlardır edebî birikimi üst düzeyde, kelime hazinesi olarak da oldukça geniş olan dillerden biridir.

İslâm'ın zuhurundan sonra, din dili haline gelen Arapça, ayrı bir önem kazanmış ve zaman içerisinde hakkında araştırmalar yapılan müstakil bir bilim dalına dönüşmüştür. Arapça olarak inen Kur'ân-ı Kerîm'i en doğru şekilde anlayabilmek adına günümüze kadar birçok çalışmalar yapılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, üzerinde yüzlerce yıldır çalışılmış, hükümleri belirlenmiş, Arapça dilinin önemli bir konusu olan şart kavramı ile ilgili aktarılan bilgilerin genel çerçevesini çizmek ve ulaşılmak istenilen sonuçları bir araya toplamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için, Arap dili'nde oldukça yaygın kullanılan şart edatlarını ve edatların içinde ümmü'l-bâb olarak kabul edilen İn (۞) şart edatını, önce nahiv genelinde ele almayı, ardından da Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanımlarını tespit etmeyi hedefledik.

Araştırma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde tezin konusu, amacı, yöntemi ve istifade edilen kaynaklar hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra konuyla ilgili kavramsal çerçeve sunulmuştur. Birinci bölümde Arap dili'nde şart kavramı, şart edatları ve özellikleri, ikinci bölümde ise (۞)'i şartiyye'nin özellikleri ve kullanım şekilleri, şart cümlesini meydana getiren şart ve cevap cümlecikleri üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise (۞)'i şartiyye'nin, Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanım yerleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Son olarak da bu çalışmayla elde edilen sonuç ve düşüncelere yer verilmiştir.

Tez konusunun tespitinde ve araştırmanın her aşamasında bana yol gösteren ve desteğiyle her an yanımda olan çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Ramazan DEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamızın özellikle Arap dili sahasında çalışanlara ve diğer tüm okurlara fayda sağlamasını Cenâb-ı Haktan niyaz ederim.

Hüseyin ŞAHİN

Çanakkale,2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞART'IN ANLAMI, ŞART EDATLARI VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Şart'ın Lügat Ve İstilah Anlamı.....	3
1.1.1. Sözlük (Lügat) Anlamı.....	3
1.1.2. İstilah (Terim) Anlamı	4
1.2. Şart Edatları.....	6
1.2.1. Cezmeden Şart Edatları.....	6
1.2.1.1. Harf Olan Şart Edatları	6
1.2.1.1.1. İn (ئِنْ).....	6
1.2.1.1.2. İzmâ (إِذَا)	7
1.2.1.2. İsim Olan Şart Edatları	8
1.2.1.2.1. Zarf Olan Şart Edatları.....	8
1.2.1.2.1.1. Metâ (مَتَى) ve Eyyâne (أَيَّانَ).....	8
1.2.1.2.1.2. Eyne (أَيْنَ).....	9
1.2.1.2.1.3. Haysümâ (حَيْثُمَا).....	9
1.2.1.2.1.4. Ennâ (أَنَّى)	10
1.2.1.2.2. Zarf Olmayan Şart Edatları	11
1.2.1.2.2.1. Men (مَنْ)	11
1.2.1.2.2.2. Mâ (مَا)	11
1.2.1.2.2.3. Mehmâ (مَهْمَا).....	11
1.2.1.2.2.4. Eyyu (أَيَّ).....	12
1.2.1.2. Cezmetmeyen Şart Edatları	13
1.2.1.2.1. Lev (لَوْ).....	13
1.2.1.2.2. İzâ (إِذَا).....	14
1.2.1.2.3. Keyfe (كَيْفَ).....	16
1.3. Şart Edatlarının Özellikleri	17
1.3.1. Şart Edatlarının Ortak Özellikleri	18
1.3.2. Şart Edatlarının Ortak Olmayan Özellikleri.....	18
1.3.2.1. İsim Ve Harf Olup Olmaması Yönünden.....	19
1.3.2.2. Sonlarına Zâit Olan (مَا) Gelmesi Yönünden.....	19
1.3.2.3. Şart Anlamı İçerip İçermemesi Yönünden.....	19
1.3.2.4. İ 'râbları Bakımından	20

İKİNCİ BÖLÜM

ŞART EDATI İN (إِنْ)

2.1. (إِنْ)'i Şartiyye Anlamı	21
2.2. İn (إِنْ)'i Şartiyye'nin Özellikleri	22
2.3. Şart Edatının Hazfi.....	28
2.4. Şart Edatı İn (إِنْ)'e Bağlı Şart Cümlesinin Kullanım Özellikleri	29
2.5. Şart Cümlesinin Hazfi	32
2.6. Şart Edatı İle Şart Fiilinin Birlikte Hazfi	34
2.7. Şart Edatı İn (إِنْ)'e Bağlı Cevap Cümlesi	36
2.8. Cevap Cümlesinin Başına Fa (ف) 'nın Gelme Halleri	36
2.9. Cevap cümlesinin Fa (ف) sız Kullanımı	43
2.10. (إذا الفجائية)'nin Fa (ف) 'nın Yerine Geçmesi	45
2.10.1. Birinci Şart	45
2.10.2. İkinci Şart	46
2.11. Cevap Cümlesinin Hazfi	47
2.11.1. Vacip Olan Hazf	47
2.11.2. Caiz Olan Hazf	48
2.12. Şart Ve Cevap Cümlesinin Hazfi	49
2.13. Şart Ve Cevap Cümlelerinin Fiilleri	50
2.14. Şart Ve Cevabın Cezmi	53
2.14.1. Şart Fiilinin Cezmi	53
2.14.2. Cevap Fiilinin Cezmi	53
2.14.2.1. Kûfelilerin Görüşü	54
2.14.2.2. Basraların Görüşü	54
2.15. Cevap Cümlesinin Şart Edatı Üzerine Takdimi	55
2.15.1. Basralı Nahivcilerin Görüşü	55
2.15.2. Mâzinî'nin Görüşü	57
2.15.3. Kûfeli Nahivcilerin Görüşü	57
2.16. Şart Ve Cevap Cümlelerinde Mamullerin, Şart Edatı Üzerine Takdimi	58
2.17. Şart Edatının İstifham Hemzesi İle Birlikte Kullanılması	58
2.18. Şart Ve Kasemin Bir Arada Toplanması	59
2.19. Şart Ve Cevap Fiillerinden Sonra Gelen Muzâri Fiilin Hükümü	60
2.19.1. Şart Fiilinden Sonra Gelen Muzâri Fiil	60
2.19.2. Cevap Fiilinden Sonra Gelen Muzâri Fiil	61
2.20. İki Şartın Bir Arada Toplanması	62
2.20.1. İki Şartın, Atıf Harfi İle Peş Peşe Gelmesi	63
2.20.2. İki Şartın Atıf Harfi Olmaksızın Peş Peşe Gelmesi	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İN'İ ŞARTİYYE'NİN KUR'ÂN-I KERÎM'DE KULLANIM YERLERİ

3.1. Şart Ve Cevap Cümleleri Muzâri Olan Ayetler	65
3.2. Şart Ve Cevap Cümleleri Mâzi Olan Ayetler	74
3.3. Cevap Cümlesine Fa'nın Bitiştığı Ayetler	75
3.3.1. Cevap Cümlesi, İsim Cümlesi Olan Ayetler	75
3.3.2. Cevap Cümlesi, Fiil Cümlesi Olup Fiili De Talebi (Emir, Nehiy, İstifham, Dua, vb.) İfade Eden Fiil Ayetleri	88
3.3.3. Cevap Cümlesinde Fiilin, Câmîd Olduğu Ayetler	97
3.3.4. Cevabı Şartı, Lafzen Veya Manen Mâzi Fiil Olup, (قَدْ) İle Kullanılan Ayetler	98
3.3.5. Cevap Cümlesinde Emir Lâmi Olan Ayetler	100
3.3.6. Şartın Cevabında (س Veya سوف) Edatlarından Birinin Olduğu Ayetler	100
3.3.7. Cevâb-ı Şartında İnnemâ (إنَّمَا) Olan Ayetler	101
3.3.8. Cevâb-ı Şart Mâzi Olup Nefiy (مَا) sı İle Kullanıldığı Ayetler	102
3.3.9. Cevâb-ı Şart, Fiili Muzâri Olup (لَنْ) Edatıyla Birlikte Kullanılan Ayetler	102
3.3.10. Cevâb-ı Şartın Menfi Olduğu Ayetler	103
3.4. İn (إِنَّ)'i Şartıyye'nin Nefi La (لَا)'sı İle İdğam Edildiği Ayetler	104
3.5. Cevâb-ı Şartın Hazfedildiği Ayetler	105
3.6. Bir Delil Neticesinde Cevâb-ı Şartın Hazf Olduğu Ayetler	118
3.7. (إِذَا الْفَجَائِيَّةُ)'nin Fa (ف) nin Yerine Geçtiği Ayetler	124
3.8. Şart Ve Kasemin Bir Arada Bulunduğu Ayetler	124
SONUÇ	133
KAYNAKÇA	135
ÖZGEÇMİŞ	135

KISALTMALAR

- b.** : Bin, İbn
bkz. : Bakınız
Nşr. : Neşreden
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
thk. : Tahkik eden (Muhakkik)
ts. : Tarihsiz
vb. : Ve benzeri
ö. : Ölümü
s. : Sayfa

GİRİŞ

Allah Teâlâ'nın, son ilahî mesajı olan Kur'ân-ı Kerîm'i "Arapça" olarak göndermesi ve "Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden, "Onu (Kitabı) mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz" diye sağlam söz almıştı." (Âl-i İmrân, 3/20) ayetini tatbik edilebilmek için Müslümanlar, Arapça dil kurallarının öğrenimi için gayret sarf etmiş ve büyük bir miras bırakmışlardır. Kitap ve Sünneti en doğru şekilde anlayıp yorumlayabilmek için Arapça dil kurallarına vakıf olma gerekliliği aşıkardır. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm'e bir nebze hizmet edebilme gayesi adına, Nahiv ilminde, lafız ve mananın birbiriyle sıkı irtibatının açık örneği olması açısından önemli bir yeri olan şart konusu incelenmiştir. Çalışmaya başlamadan önce araştırmanın konusu, konunun seçilme amacı, takip edilen yöntem ve yararlanılan kaynaklar hakkında kısa bilgi verilecektir.

Araştırmanın konusunu "Arap Dili'nde İn (۰۱)"i Şartıyye ve Kur'ân-ı Kerîm'deki Kullanımları" oluşturmaktadır. Bu sebeple, çalışmanın giriş bölümünde, şart kavramı ve şart edatları incelendi. Sonrasında (۰۱)'i şartıyye ve kullanım özellikleri yoğun bir şekilde incelenmeye çalışıldı. Kur'ân-ı Kerîmin tamamı taranarak (۰۱) edatının, şart edatı olarak kullanıldığı yerler tespit edilerek kullanım şekilleri ele alındı.

Araştırmanın kapsamı, Arap dili ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların Kur'ân-ı Kerîm ile yakından irtibatlı olması, bizim çalışmamız için de yol gösterici olmuştur. Bu sebeple Kur'ân-ı Kerîm'i anlama, anlatma ve yorumlama adına bir hizmet düşüncesinden hareketle, İn (۰۱) şart edatına dair belirlenen tezimizin çerçevesinin Kur'ân-ı Kerîm'e hasredilmesi hedeflendi.

Bu çalışmadaki amaç, Arapça'nın ana kaynaklarından biri olan Kur'ân-ı Kerîm'de geçen İn (۰۱) harfinin, şart edatı olarak kullanıldığı yerleri tespit etmektir. Bu edatın özelliklerini incelemek ve kullanım şekillerini analiz etmek, daha geniş bir ifadeyle, Kur'ân-ı Kerîm'de geçen (۰۱) edatının hangi ayette ne anlama geldiği veya manaya nasıl bir katkı sağladığı konusunu incelemektir.

Araştırmada, Dökümantasyon Yöntemi ve Tarama Modeli esas alınacaktır. Araştırmanın temelini Kur'ân-ı Kerîm'de geçen (ؤ) şart edatının tespit edilerek taranması olacaktır.

Araştırmada temel kaynak Kur'ân-ı Kerîm'dir. Araştırmamız bir nahiv konusu olduğu için bu alanda yazılan örneğin; Sibeveyh'in (ö.180/796) *el-Kitab*'ı, el-Müberrid'in (ö.285/898) *el-Muktedab*'ı, İbnu's-Serrâc'ın (ö. 316/928) *el-Usûl fi'n-nahv'i*, Kemaleddin el-Enbârî'nin (ö.577/1181) *el-İnsaf fi Mesâili'l-hilâf'ı*, İbn Mâlik'in (ö.672/1271) *el-Elfiyyesi* ve üzerine yapılan şerhleri, Celaleddin es-Suyuti'nin (ö.911/1505), *Hem'ul hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmi'i*, ez-Zeccacî'nin (ö.337/949) *Kitâbu hurûfi'l-meânî'si vb.* kaynaklardan istifade edilmiştir. Konuyla ilgili verilen ayetlerin meallerinde ise Diyanet İşleri Başkanlığı ve Diyanet Vakfı Mealleri kullanılmıştır. Burada zikredilmeyen ama Kaynakça'da belirtilen diğer eserlerden de istifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞART'IN ANLAMI, ŞART EDATLARI VE ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde şart kelimesinin lügat ve ıstılah anlamı, naslarda en çok kullanılan şart edatları ve bu edatların özellikleri ele alınacaktır.

1.1. Şart'ın Lügat Ve İstılah Anlamı

1.1.1. Sözlük (Lügat) Anlamı

Arap dili'nde “شَرَطَ” kelimesi, şa-ra-ta “شَرَطَ” fiil kökünden türemiş bir masdar olup, sözlükte kullanıldığı harfi cerlere göre, deri ve benzeri bir şeyi kolayca yarmak, bir şeyi üstlenmek, bir şeyi hazırlamak (وأشْرَطَ إِبْلَهُ Devesini satmaya hazırladı.) satış ve benzeri şeyde bir şeyi gerekli kılmak¹, daha geniş bir ifadeyle “bir sonucun kendisine bağlı olduğu ya da varlığı başka durumların gerçekleşmesini mümkün kılan şey, kişinin bir sonucu kendisi veya başkası üzerine borç kılması²” gibi anlamlara gelmektedir.

“شَرَطَ” kelimesinin çoğulu “شُرُوطٌ” ve “شَرَائِطٌ”dır. “شَرِطَةٌ” kelimesi de aynı anlamdadır³. “شَرَطُ” şeklinde (ر) nın fethası ile okunduğunda çoğulu “أَشْرَاطٌ” olup alâmet (belirti, nişan) anlamına gelir. Kur’ân-ı Kerîm’de de “فَقَدْ جَاءَ أَشْرَاطُهَا” yani “şüphesiz onun (kıyametin) alametleri belirmiştir⁴.” ifadesinde, bu anlamda kullanılmıştır⁵.

¹ İbn Manzûr, Cemaluddin Muhammed b. Mükerrerem, *Lisanü'l-‘Arab*, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1981, IV, 2235; İbn Fâris, *Mu‘cemu mekâyisi'l-lüga*, (thk., Abdüsselâm Muhammed Hârûn), Dâru'l-Fikr, Kahire, 1399/1979, III, 260; “شَرَطَ” maddesi ve türevleri (müşakkat) için bkz.; Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakub, *el-Kamûsu'l-Muhît*, Bulak-Mısır, I-II, 1301, II, 365; Komisyon, *el-Mu‘cemu'l-Vasît*, Çağrı yayınları, İstanbul, 1986, s. 478

² Boynukalın, Mehmet, “Şart”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999, XXXVIII, 364.

³ İbn Manzûr, *Lisanü'l-‘Arab*, IV, 2235

⁴ Muhammed, 47/18.

⁵ Ömer, Ahmed Muhtâr, *Mu‘cemu'l-luğati'l-‘Arabiyye el-muâsıra*, Âlemu'l-Kutub, Kahire, 2008, II, 1186.

Hadis-i şerif’de (لا يجوز شرطان في بيع) “Bir satışta iki şart koşmak caiz değildir⁶.”

şeklindeki kullanımı, “bir sonucun kendisine bağlı olduğu şey” anlamına bir örnektir.

Türkçe’de “şart etmek” yani “şart olsun” sözünü kullanarak yemin etmek kişinin boşama isteğini ifade eden bir deyimdir. Sözleşmelerde tarafların uymayı taahhüt ettikleri maddelerin kayıt altına alındığı belgeye de şartname denmektedir⁷. “Şart” kelimesi Türkçe’de yaygın olarak kullanılan “İslâm’ın beş şartı” ifadesinde ise farz anlamına gelmektedir. “İmanın şartları” tabiriyle kastedilen inanç esasları ise imanın mahiyetini oluşturan rükünlerdir.

Batı dillerinde antlaşma, sözleşme, temel kural, kanun ve yazılı hukuki belge anlamlarında kullanılan "charte", "charta" vb. kelimeler büyük bir ihtimalle Arapça’dan geçmiştir⁸. Türkçe’de şart kelimesinin eşanlamlısı olarak koşul kelimesi de kullanılmaktadır.

1.1.2. İstilah (Terim) Anlamı

Şart lafzı, terim olarak mantık, fıkıh ve nahiv ilimlerinde birbirinden farklı anlamlarda kullanılmıştır. Burada ise sadece nahiv ilmindeki tarifi ve kullanımı ele alınacaktır.

Şart, nahiv ilminde; “Hükümün, kendisine şart edatlarıyla bağlandığı şeydir⁹.” Yani şart edatlarından herhangi birinin başına geldiği lafızdır. Bu edatlar iki cümleyi birbirine bağlar. Bu cümlenin ilki sebep, ikincisi müsebbebiyet (sonuç) ifade eder.

Şartı meydana getiren üç rükün vardır. Bunlar; şart edatı, şart cümlesi ve cevap cümlesidir. Şart edatlarının başında bulunduğu birinci cümleye “şart cümlesi” bu cümleden

⁶ İbn Hıbbân, Alâüddîn Ali b. Belbân el-Büstî, *Sahihu İbn Hıbbân bi tertibi İbn Belbân*, thk. Şuayb el-Arnaût, Müessesetü’r-risâle, Beyrut, 1991, X, 161.

⁷ Türkçe Sözlük, TDK, Ankara 1988, II, 1373; Ayverdi İlhan – Topaloğlu Ahmet, *Misâlli Türkçe Sözlük*, İstanbul, 2006, III, 2913-2914.

⁸ el-Fârûkî Haris Süleyman, *el-Mu’cemül-kanûnî İngilizî-Arabî*, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 982, s. 121; Saraç Tahsin, *Büyük Fransızca Türkçe Sözlük*, Adam Yayınları, İstanbul, 1985, s. 245; Steuerwald Karl, *Almanca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1974, s. 133.

⁹ el-Hindi Safiyyüddin, *Nihaytü’l-vusûl* (nşr. Salih b. Süleyman el-Yusuf-Sa’d b. Salim es-Süveyh), el-Mektebetü’t-ticâriyye, Mekke, IV, 1584.

sonraki ikinci cümleye ise “cevap cümlesi” veya “ceza” adı verilir¹⁰. Bunu Kur’ân-ı Kerîm’den bir örnek ile açıklamak konunun daha iyi ve kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.

Örnek

إِنْ تُجْتَنَّبُوا كَبَائِرَ مَا نُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ (Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz¹¹.)

Bu ayet incelendiğinde yukarıda zikri geçen şartın rükünlerini taşıdığı görülmektedir. Şöyle ki, ayetin başında bulunan (إِنْ) şart edatıdır. (إِنْ) edatının başında bulunduğu “نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ” cümlesi ise şart cümlesini, “تُجْتَنَّبُوا كَبَائِرَ مَا نُنْهَوْنَ عَنْهُ” cümlesi de cezâu’ş-şart da denilen cevap cümlesini oluşturmaktadır. Bu iki cümle (إِنْ) şart edatıyla birbirine bağlandığı için aralarında sebebiyet-müsebbebiyet başka bir ifadeyle sebep-sonuç ilişkisi vardır. Çünkü bağışlanma “نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ” büyük günahlardan kaçınma “تُجْتَنَّبُوا كَبَائِرَ مَا نُنْهَوْنَ عَنْهُ” şartına bağlanmıştır.

Yukarıdaki tariftten de anlaşılacağı üzere şart cümlesinde asıl olan şey, cevabın gerçekleşmesi için önce şartın gerçekleşmesinin gerekliliğidir. Ama bazen bu tanımın dışına çıkan örnekler de söz konusudur. Bir başka ifadeyle ikincisi, ilkinin sebebi olmayabiliyor.

Örnek

إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ (Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur; kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtp solur¹².)

¹⁰ Tehânevî, M. Ali b. Ali, *Keşşâf-u istilâhâtil- fûnûn*, Lübnan, 1997, I, 1013; İbn Mâlik, Ebu Abdillâh Cemâluddin Muhammed b. Abdillâh et-Tâi el-Endelûsi, *Şerhü't-Teshîl*, thk. Abdurrahman es-Seyyid-Muhammed Bedvî el-Mahtûn Daru'l Hicr, Kahire, 1410/1990, IX, 66; Şerhu'l- Eşmûnî 'alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik, (*el- müsemma*) *Menhecü's-sâlik*, Thk. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd, Dâru'l- kitabi'l- Arabî, Beyrut 1375/1900, III, 584.

¹¹ Nisa, 4/31.

¹² A'raf, 7/176.

Ayetin başında bulunan (إِنْ) şart edatıdır. (إِنْ) edatının başında bulunduğu “تَحْمِيلٌ عَلَيْهِ” cümlesi şart cümlesi, “يَلْهَيْتُ” cümlesi de cevap cümlesidir. Bu iki cümle (إِنْ) şart edatıyla birbirine bağlanmasına rağmen aralarında sebep-sonuç ilişkisi yoktur. Çünkü üstüne varılsa da varılmasa da her hâlükârda köpek solur. Burada sadece köpeğin sıfatı zikredilmiştir.

Buraya kadar şart kelimesinin lügat ve ıstılah anlamları incelendi. Şimdi ise şartı meydana getiren üç temel rükünden ilki olan şart edatları üzerinde durulacaktır.

1.2. Şart Edatları

Arapça’da şartın gerçekleşmesi için, iki ayrı cümlenin bir araya gelmesi gerekir. İlk cümlenin başında da şartı meydana getiren bir edat bulunur. Bu edata da ‘şart edatı’ denir. Arapça’da şart edatlarının bazısı cezm ederken bazısı da cezm etmez. Bu çalışmada şart edatları incelenirken, naslarda en çok zikredilenler ele alınacaktır.

1.2.1. Cezmeden Şart Edatları

Cezmeden şart edatları kendi içerisinde, harf olanlar ve isim olanlar şeklinde ikiye ayrılır;

1.2.1.1. Harf Olan Şart Edatları

Harf olup cezmeden şart edatları (إِنْ) ve (إِذْمَا) olmak üzere iki tanedir. Şöyle ki;

1.2.1.1.1. İn (إِنْ)

Şart edatı olarak kullanıldığında, Türkçe’de “eğer, şayet, ise, ...se, ...sa” gibi manalara gelir¹³. Bu edat, nahivcilerin çoğunluğuna göre harf kabul edilir¹⁴. (إِنْ)’i şartiyye

¹³ Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, Tekin Kitabevi, Konya, 1981, s. 33; Çörtü, Mustafa Meral, *Arapça Cümle Kuruluşu ve Tercüme Tekniği*, İFAV, İstanbul, 2011, s. 100; Çelen, Mehmet, *Arapça’da Edatlar*, Kalem Yayınları, İstanbul, 2006, s. 153.

¹⁴ Sibeveyhi, Ebu Bişr Amr b. Osman b. Kanber, *el-kitâb*, Thk. Abdüsselam Harun, Alemü’l-Kütüb, Beyrut, 1403/1983, 56-63; el-Müberred, Ebu’l-Abbas Muhammed b. Yezid, el-Müberred el-Ezdî, *el-Muktadab*, Thk. Muhammed Abdulhâlik, Udayme, el-Meclisü’l-e’lâ li’ş-şuûni’l-İslamiyye Lecnetu İhyai’t-türasi’l-Arabî, Kahire, 1415/1994, II, 46; İbn Serrâc, Ebu Bekir Muhammed b. Es-Serî b. Sehl, *el-Usûl fi’n-nahv*, Thk. Abdül Hüseyin el-Fetlî, Müessesetü’r-risale, Beyrut, 1405/1985, II, 159.

diğer şart edatları arasında asıldır. Arapça ifadesiyle ‘ümmü’l-bab’ dır¹⁵. Bu araştırmanın ana konusunu oluşturan (إِنْ)’i şartiyye ileride detaylı bir şekilde incelenecektir.

Örnek

إِنْ يَشَاءُ يَرْحَمَكُمُ أَوْ إِنْ يَشَاءُ يُعَذِّبِكُمْ (Dilirse size rahmet eder, dilerse size azap eder¹⁶.)

1.2.1.1.2. İzmâ (إِذْمَا)

Türkçe’de, “ise, -se, -sa, -ince, -diğında, -ken, -edeceği zaman...” anlamlarına gelir¹⁷. Cezm edebilmesi için (مَا) ile birlikte kullanılması gerekir. Cumhurun görüşüne göre (إِذْمَا) harftir.¹⁸ Bazı nahiv âlimleri ise (إِذْمَا) nın, (مَتَى) manasında zarfı zaman olduğu görüşündedirler¹⁹. İbni Serrâc, Fârisî ve Müberred de (إِذْمَا) nın (إِذَا) gibi, zaman anlamı ifade eden bir isim olduğunu belirtmişlerdir²⁰.

Bazı nahiv âlimleri de (إِذْمَا)’nın cezm edebilmesini aynı إِذَا gibi şiiirde olma şartına bağlamışlardır²¹. (إِذْمَا)’nın Kur’ân’ı Kerimde kullanım örneği yoktur.

Örnek

إِذْمَا تَحْتَرَمُ تُحْتَرَمُ (Hürmet edersen sana hürmet edilir.)

Cezm eden bu iki edatı incelendikten sonra şimdi de isim olan edatlar incelenecektir.

¹⁵ Sîbeveyhi, *el-kitâb*, III, 63; Müberred, *el-Muktadab*, II, 49; Eş-Şâtübî, Ebu İshak İbrahim b. Musa b. Muhammed el-Ğirnâtî Şâtübî, *Şerhü’ş-Şâtübî li- Elfiyyeti İbn Mâlik- el Makâsîdü’ş-şâfiye fi şerhi’l-Hulasati’l-Kâfiye*, Ümmü’l-Kurâ, Mekke, 1428-2007, VI, 101.

¹⁶ İsrâ, 17/54.

¹⁷ Çörtü, Mustafa Meral, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, İFAV, İstanbul, 2012, s. 302.

¹⁸ İbn Hişâm en-Nahvî, Ebu Muhammed İbn Hişâm Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Ahmed en-Nahvi el-Ensârî el-Mısri, *Şüzürü’z-zeheb*, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabi, Beyrut, 1422/2001, s. 179.

¹⁹ Abbas Hasan, *en-Nahvu’l-Vâfi maa rabtihi bi’l-esâlîbi’r-rafi’a ve’l-hayati’l-lugaviyyeti’l-müteceddide*, Dâru’l-Maârif, Kahire, 1974, IV, 428;

²⁰ İbn Hişâm en-Nahvî, *Şüzürü’z-zeheb*, 179; İbn Mâlik, Ebu Abdillâh Cemaluddîn Muhammed b. Abdillâh, *Şerhu’t-Teshîl, Teshîlü’l-Fevâid ve Tekmilü’l-Mekâsıt*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata – Tarık Fethi es-Seyyid, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut, 1422/ 2001, III, 387.

²¹ İbn ‘Akîl, Bahâuddin Abdullah b. Abdirrahman b. Abdillâh, *el-Müsaid ’ala Teshîli’l-Fevâid*, thk. Muhammed Kâmil Berekât, Dâru’l Mekni, Cidde, 1405/1984, III, 140.

1.2.1.2. İsim Olan Şart Edatları

Cezmeden şart edatlarından isim olan şart edatları, zarf olanlar ve zarf olmayanlar şeklinde ikiye ayrılır.

1.2.1.2.1. Zarf Olan Şart Edatları

İsim olup cezm eden ve zarf olan şart edatları (متى-أيان-أين-حيثما-أنتى) olmak üzere beş tanedir. (متى ve أيان) edatlarının Kur'ân'ı Kerîm'de şart edatı olarak kullanımları yoktur.

1.2.1.2.1.1. Metû (متى) ve Eyyâne (أيان)

Bu iki edat şart edatı olarak kullanıldığında “-diğında, -dığı zaman, -ince, -ken, (her) ne zaman...sa -se” anlamlarına gelen zaman zarflarıdır²². Süleym Luğatın'da İYYANE (إيان) şeklinde kesralı olarak da okunmuştur²³.

Metâ (متى) için Örnek

متى تزرنى أكرمك (Beni ziyaret ettiğin zaman ben de sana ikram ederim)

Eyyâne (أيان) için Örnek

أيان تذهب أذهب (Gittiğin zaman ben de giderim.)

أيان şart edatı, zâid olan (ما) ile de kullanılır. Bu kullanımın sebebi cümledeki mananın kuvvetlenmesi içindir.

Mesela:

إذا النعجة الأدماء باتت بقفرة فأيان ما تعدل به الريح تنزل

(Esmer antilop kurak bir yerde gecelemiş ise rüzgâr onu nereye yönlendirirse (mutlaka) oraya iner.)

²² Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, s. 395; Yazıcı, Hüseyin, *Arapçada Edatlar*, s. 211.

²³ İbn 'Akîl, *el-Müsaid 'ala Teshîli'l-Fevâid*, III, 135.

1.2.1.2.1.2. Eyne (أَيْنَ)

Mekân zarfıdır. Şart edatı olarak kullanıldığı zaman “(her) nerede, (her) nereye... se-sa” gibi anlamlara gelir²⁴.

Örnek

أَيْنَ تَنْزُلُ أَنْزَلُ (Nerede konaklarsan ben de orada konaklarım.)

(أَيْنَ) edatı (مَا) ile birlikte kullanıldığında daha güçlü bir anlam ifade eder²⁵. Bu kullanım şeklinin örneği Kur’ân-ı Kerîm’de varken (أَيْنَ)’nin, (مَا)’sız kullanımı yoktur.

Örnek

أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ (Nerede olursanız olun, mutlaka ölüm sizi bulur²⁶.)

Bu ayette (أَيْنَمَا) şart edatı, (تَكُونُوا) şart cümlesi, (يُدْرِكُكُمُ الْمَوْتُ) ise cevap cümlesidir.

1.2.1.2.1.3. Haysümâ (حَيْثُمَا)

Mekân zarfıdır. “(her) nerede, (her) nereye... ise...” gibi anlamlara gelir. Amel edebilmesi için Mâ (مَا) ile kullanılması gerekir. Bu zâid olan (مَا) değil, izafeti engelleyen (مَا –i kâffe) harfidir²⁷. (حَيْثُمَا) edatı (أَيْنَ ve أَى) gibi mekân zarfı olan şart edatlarındandır. Ancak (أَيْنَ ve أَى) şart anlamı dışında kullanılabilirken (حَيْثُمَا) sadece şart edatı olarak kullanılır²⁸.

²⁴ Yazıcı, Hüseyin, *Arapçada Edatlar*, s. 205

²⁵ el-Galâyinî, Mustafa, *Câmi ‘u’ d-durûsi ‘l-‘Arabiyye*, el-Mektebetü’l-Asriyye, Beyrut, XXVIII, 1402/1982, II, 188.

²⁶ Nisa, 4/78.

²⁷ Müberred, *el-Muktadab*, II, 138; Çörtü, Mustafa Meral, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, 304.

²⁸ Suyûtî, Abdurrahman bin Ebu Bekir Muhammed Celaleddin, *Hem’ul Hevâmi’ fi şerhi Cem’il cevâmi’*, Thk. Abdulhamid Hindâvi, Mektebetü’l Tefikiyye, Kahire, II, 450.

Örnek

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ (Artık yüzünü Mescid-i

Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin²⁹.)

Bu ayette (حَيْثُمَا) şart edatı, (كُنْتُمْ) şart cümlesi, (فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ) ise cevap cümlesidir.

Talep cümlesi olduğu için (fa) ile birlikte kullanılmıştır.

1.2.1.2.1.4. Ennâ (أَيْ)

Mekân zarfıdır. Şart ve istifham edatı olarak kullanılır. Şart olarak kullanıldığında Metâ (مَتَى) manasında³⁰ olup “Nereye, nerede, ne zaman” gibi anlamlara, (كَيْفَ) anlamında kullanılırsa “Nasıl”, (مِنْ أَيْنَ) anlamında kullanılırsa zarf olur³¹.

Örnek 1

أَلَيْسَ اللَّهُ تَرَاهُ سَمِيعًا (Allah’a nerede (nasıl) dua edersen, onu işitici olarak görürsün.)

Örnek 2

فَأَتُوا حَزَنَكُمْ أَيْ شِئْتُمْ (Tarlana nasıl derseniz öyle varın³².)

Ebu Hayyân bu ayette ki (أَيْ)’nin, cevabı mahzûf şart edatı olduğu görüşündedir.

Cümlenin takdiri ise فَأَتَوْهُ أَيْ شِئْتُمْ, şeklindedir³³.

²⁹ Bakara, 2/144.

³⁰ Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*, Thk. el-Dirâsâtül Kur'aniye, Suudi Arabistan, h.1426, III, 1065.

³¹ Çörtü, M. Meral, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, s.304.

³² Bakara, 2/223.

³³ Suyûtî, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmi'*, II, 450.

1.2.1.2.2. Zarf Olmayan Şart Edatları

İsim olup cezmeden ve zarf olmayan şart edatları dört tanedir. Bunlar (مَنْ, مَا, أَيُّ)
 (مَهْمَا) dir³⁴.

1.2.1.2.2.1. Men (مَنْ)

Akıllı varlıklar için kullanılır. Şart edatı olarak kullanıldığında “ kim... sa., se” gibi anlamlara gelir.

Örnek

مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ (Kim kötü bir iş yaparsa, onunla cezalandırılır³⁵.)

Bu ayette (مَنْ) Şart edatı, (يَعْمَلْ سُوءًا) şart cümlesi, (يُجْزَ بِهِ) ise cevap cümlesidir.

Cezm alâmeti ise illet harfinin hazf edilmesidir.

1.2.1.2.2.2. Mâ (مَا)

Akıllı olmayan (gayr-i âkil) varlıklar veya akıllı olan varlıkların sıfatlarına delalet etmek için kullanılır. Şart ismi olarak nadiren akıllı varlıklara da delalet eder³⁶. Şart edatı olarak kullanıldığında “her ne.... se/sa” gibi anlamlara gelir³⁷.

Örnek

وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ (Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir³⁸.)

Bu ayette (مَا) şart edatı, (تَفْعَلُوا) şart cümlesi (يَعْلَمُهُ) ise cevap cümlesidir.

1.2.1.2.2.3. Mehmâ (مَهْمَا)

Şart edatı olarak kullanıldığında “her ne ...-sa/se, hangisi ...-sa/se, ne kadar ...-

³⁴ Sibeveyhi, *el-kitâb*, III, 56; Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-Vâfi*, IV, 421

³⁵ Nisa, 4/123.

³⁶ el-Eşmûni, Menhecû's-Sâlik ilâ Elfiyeti'bni Mâlik, IV, 11; Müberred, *el-Muktadab*, II, 51

³⁷ Çörtü, M. Meral, *Arapça Dilbilgisi Nahiv*, s. 302

³⁸ Bakara, 2/197.

sa/se, her ne zaman ...-sa/se” gibi anlamlara gelir³⁹. (ما) manasında olan ve onun gibi akıllı olmayan varlıklar için kullanılan şart ismidir. Ama (مهـما) edatı biraz daha geniş kapsamlıdır⁴⁰.

Örnek

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِنَسْحَرَنَّ بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ (Dediler ki: “Bizi büyülemek için

her ne getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz⁴¹.”)

Bu ayette (مَهْمَا) şart edatı, (تَأْتِنَا) şart cümlesi (فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ) cümlesi mahallen meczum cevap cümlesidir.

1.2.1.2.2.4. Eyyu (أَيُّ)

Türkçe’de şart edatı olarak kullanıldığında “*her kim... se/sa, her kimi... se/sa, her (ne zaman) ...se/sa, hangisi... se/sa*” gibi anlamlara gelir⁴². Nahivciler bu edatın mu‘rab bir isim olduğu hususunda ittifak halindedirler⁴³.

Örnek 1;

أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى (Hangisiyle çağırırsanız çağırım, nihayet en güzel isimler

O’nundur⁴⁴.)

Bu ayette (أَيًّا) şart edatıdır. Cümlede (تَدْعُوا) fiilinin mef’ûlün bihi olup mu‘rab olduğu için lafzen mansubtur. (تَدْعُوا) cümlesi ise şart cümlesi olup nun’un hazfi ile

³⁹ Yazıcı, Hüseyin, *Arapça’da Edatlar*, s. 223.

⁴⁰ Cemaluddîn Muhammed b. Abdillâh b. Abdillâh İbni Mâlik, *Şerhu’t-Teshîl: Teshîlü’l-Fevâid ve tekmilü’l-mekâsıt*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata – Tarık Fethi es-Seyyid, Dâru’l-Kütubi’l-İlmiyye, Beyrut, 2001, III, 387.

⁴¹ A’raf, 7/132.

⁴² Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, s. 124; M. Meral Çörtü, *Arapça dilbilgisi Nahiv*, s. 303.

⁴³ Ezherî, Halid b. Abdillâh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî el-Cercâvî el-Vakkâd el-Ezherî eş-Şâfi’î el-Misrî, *et-Tasrih bi Mazmûni’t-Tavzih (Şerhu’t-Tasrih ale’t-Tevzih)*, Daru’l kitab ilmiyye, Beyrut 1421/2000, II, 399; Sîbeveyhi, *el-kitâb*, III, 56; İbn Ya’îş, Ebü’l-Beka Muvaffakuddin Ya’îş b. Ali, *Şerhu’l-Mufassal*, Alemü’l-kütüb, Beyrut, IX, 42; el-Galâyinî, *Câmi’u’d-durûsi’l-‘Arabiyye*, II, 188.

⁴⁴ İsrâ, 17/110.

mezumdur. (فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى) cümlesi ise cevap cümlesi olup mahallen mezumdur. Şartın cevabı isim cümlesi olduğu için cevap cümlesinin başına (ف) gelmiştir.

(أَيْ) şart edatı, zâid olan (مَا) ile de kullanılır. Bu kullanımın sebebi cümledeki mananın pekiştirilmesi içindir.

Örnek

أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ فَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ (İki süreden hangisini tamamlarsam bana bir husûmet yok⁴⁵.)

1.2.1.2. Cezmetmeyen Şart Edatları

Şart edatlarının çoğunluğu cezmeder. Bununla birlikte, cezm etmeyen şart edatları da mevcuttur. Nahivcilerin çoğunluğuna göre cezmetmeyen şart edatları (لو-إذا-كيف)dir.

Bu edatlardan (لَوْ) harf, (إذا ve كيف) ise isimdir⁴⁶.

1.2.1.2.1. Lev (لَوْ)

Şart edatı olarak kullanıldığında “eğer, şayet, ... ise, - seydi, - saydı; - se, - sa, - mış, olsa idi” gibi anlamlara gelir⁴⁷.

Nahivcilerin çoğunluğunun görüşüne göre bu edat, şart ve cevap cümlesini birbirine bağlar. Geçmiş zamanda gerçekleşmemiş bir şartı ifade etmek için kullanılır. Genellikle mâzi fiil ile birlikte kullanılır⁴⁸.

Şart cümlesi mâzi ve müspet (olumlu) ise cevap cümlesinin başında mutlaka lâm (ل) harfi bulunmalıdır.

Örnek

لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللَّهِ (Eğer biz bu Kurân'ı bir

⁴⁵ Kasas, 28/28.

⁴⁶ Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, IV, 442.

⁴⁷ Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, s. 380; Yazıcı, Hüseyin, *Arapçada Edatlar*, s. 200.

⁴⁸ İbn Mâlik, *Teshîlul Fevâid ve Tekmilul Mekâsid*, III, 386.

dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün⁴⁹.)

Bu ayette (لَوْ) cezm etmeyen şart edatıdır. (لَوْ) edatının başında bulunduğu (أَنْزَلْنَا هَذَا) cümlesi şart cümlesi, (لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِّنْ حَشْيَةِ اللَّهِ) cümlesi de cevap cümlesidir. Cevap cümlesi mâzi ve müspet bir fiili olduğu için lâm (ل) ile birlikte kullanılmıştır.

Cevâb-1 şart menfi bir cümle olduğu takdirde cümle lâm (ل)'sız kullanılır.

Örnek

فُل لَّوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَأَكُمْ بِهِ (De ki: “Eğer Allah dileyseydi, ben size onu okumazdım, Allah da size onu bildirmezdi⁵⁰.)

Bu ayette (لَوْ) cezm etmeyen şart edatıdır. (لَوْ شَاءَ اللَّهُ) cümlesi, şart cümlesi (مَا تَلَوْتُهُ) cümlesi ise cevap cümlesidir. Cevap cümlesinin başında nefy (مَا) sı olduğu için cevap cümlesi lâm (ل)'sız kullanılmıştır.

1.2.1.2.2. İzâ (إِذَا)

Şart edatı olarak kullanıldığında “... dığında; ...dığı zaman; ... de; ...ınca, ince; ...ken” gibi anlamlara gelir⁵¹. Şart ve cevap cümlesini birbirine bağlayan zaman zarfıdır.

Örnek 1

إِذَا أُلْفُوا فِيهَا سَمِعُوا هَا شَهِيئًا وَهِيَ تَفُورُ (Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler⁵².)

⁴⁹ Haşr, 59/21.

⁵⁰ Yûnus, 10/16.

⁵¹ Çörtü, M. Meral, *Arapça Cümle Kuruluşu ve Tercüme Tekniği*, s. 223; Yazıcı Hüseyin, *Arapça'da Edatlar*, s. 33; Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, s. 43.

⁵² Mülk, 67/7.

Bu ayette (إِذَا) cezm etmeyen şart edatıdır. (الْقُوَا فِيهَا) cümlesi, şart cümlesi (سَمِعُوا هَا) cümlesi ise cevap cümlesidir. Bu ayette (إِذَا) mâzi bir fiil ile birlikte cezm etmeksizin kullanılmıştır. Şart ve cevap cümlesini birbirine bağlamıştır. Şöyle ki uğultunun işitilmesi oraya atılma şartına bağlanmıştır.

(إِذَا) edatı isimle birlikte de kullanılmaktadır.

Örnek

إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ (Gök yarıldığı zaman⁵³.)

Bu ayette (إِذَا) şart edatıdır. Kendisinden sonra (السَّمَاءُ) kelimesi isimdir. Şart edatlarının fiillerle birlikte kullanılması gerektiğinden cümlede bir fiil takdir edilir. Ayetin takdiri ise şöyledir;

(إِن) (إِذَا) isim ile birlikte kullanılma yönüyle (إِن) edatına benzemektedir.

(إِذَا) cezm etmeyen şart edatlarından olmasına rağmen, şiiirlerde kullanıldığı zaman bazen cezm edebilmektedir⁵⁵.

Örnek

اسْتَعْنِ - مَا أَعْنَاكَ رَبِّكَ - بِالْغَنَى وَإِذَا تَصَبَّكَ خِصَاصَةً فَتَحَمَّلْ

(Rabbin seni zengin ederek ihtiyaçsız kıldıkça kimseye muhtaç olma. Şayet fakru zarurete düşersen de sabret.)

Bu şiiirde تَصَبَّكَ ve فَتَحَمَّلْ fiilleri إِذَا ile cezm olmuştur.

(إِذَا) şart manası ifade etmeksizin sadece zaman zarfı olarak da kullanılabilir⁵⁶.

⁵³ İnşikâk, 84/1.

⁵⁴ Abbas Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, IV, 442.

⁵⁵ Abbas Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, IV, 440.

Örnek

وَ الْيَلِّ إِذَا يَعُشَى وَالتَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى (And olsun büründüğü zaman geceye! Açılıp aydınlandığı zaman gündüze⁵⁷!)

1.2.1.2.3. Keyfe (كيف)

Şart edatı olarak kullanıldığında “nasıl... sa/se; -dığı gibi; -eceği gibi” anlamlara gelir⁵⁸. İsim olup zarf olmayan şart edatlarındandır. (كيف)’nin cezm etmesi hususunda görüş ayrılığı vardır.

Basralı nahivciler (كيف)’yi cezm etmeyen şart edatı olarak kabul ederler. (كيف)’nin (إذا) gibi şart ve ceza fiilleriyle birlikte cezm etmeksizin kullanıldığı görüşündedirler. Cumhurun görüşü de bu yöndedir⁵⁹. Bazı nahivciler de (كيف)’nin (ما) ile birlikte kullanıldığı takdirde cezm edeceğini ifade etmişlerdir⁶⁰.

Örnek 1

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O mutlak güç ve hikmet sahibidir⁶¹.)

Bu ayette (كَيْفَ) şart edatıdır. (ما) ile birlikte kullanılmadığı için kendisinden sonra gelen (يَشَاءُ) fiilini cezm etmemiştir⁶².

⁵⁶ el-Antâkî, Muhammed, *el-Minhâc fî'l-kavâid ve'l-i'râb*, Daru's-Şerefi'l-'Arabî, Beyrut, 1427/2006, s. 142.

⁵⁷ Leyl, 92/1-2.

⁵⁸ Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, s. 352; Çörtü, M. Meral, *Arapça Cümle Kuruluşu ve Tercüme Tekniği*, s. 102; Yazıcı, Hüseyin, *Arapçada Edatlar*, s. 179.

⁵⁹ Ebû Hayyân el- Endelusî, *İrtişâfu'd-Darab fî Lisâni'l-'Arab*, Thk. Receb Osman Muhammed- Ramazan Abdut- tevvâb, Matba'atu'l-Medenî, Kâhire, 1418/1998, IV, 1879.

⁶⁰ İbn 'Akîl, *el-Müsaid 'ala Teshîli'l-Fevâid*, III, 139.

⁶¹ Âl-i İmrân, 3/6.

⁶² Derviş, Muhyiddin, *I'râbü'l-Kur'ani'l-Kerim ve beyanuhu, Dâru'l-İrşad*, Daru İbn Kesir, Dimaşk, 2003, I, 455.

Kûfeli nahivciler ise (كيف) şart edatının cezm ettiği yönünde görüş beyan etmişlerdir. (ما) ile birlikte kullanılıp kullanılmama arasında herhangi bir fark gözetmezler. Ancak (ما) ile kullanıldığı takdirde sadece şart için olacağını belirtmişlerdir⁶³.

Örnek

كيف تجلسن أجلسن “Sen nasıl oturursan ben de öyle otururum.”

كيفما تكنُ يكنُ قريبك “Sen nasıl olursan arkadaşın da öyle olur.”

Kûfeli ve Basralı nahivciler (كيف)’nin lafız ve mana yönünden uyumlu iki fiil ile birlikte kullanılması hususunda ittifak etmişlerdir⁶⁴.

Örnek 1

كيف تجلس أذهب

Bu örnekte (كيف)’nin mana ve lafız uyumu olmayan (أذهب) ve (تجلس) fiilleri ile birlikte kullanılması uygun değildir.

Örnek 2

كيف تجلس أقعد

Bu cümlede iki fiilin anlamları aynı olmasına rağmen, kelimelerin lafızları farklı olmasından dolayı böyle bir cümlede uygun değildir.

1.3. Şart Edatlarının Özellikleri

Şart edatlarının birtakım özellikleri vardır. Bu özellikler iki başlık altında incelenecektir;

⁶³ Eşmûnî, Şerhu'l-Eşmûnî 'alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik, III, 583.

⁶⁴ Suyûti, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmi'*, II, 453; en-Nadiri, Muhammed Esad, *Nahvu-l Luğati'l-Arabiyye*, Mektebetü'l Âsriyye, Beyrut, 1418/1997, 472.

1.3.1. Şart Edatlarının Ortak Özellikleri

Şart edatlarının kendine has özellikleri vardır. Bununla birlikte tüm şart edatlarının ortak özellikleri de bulunmaktadır. Bu ortak özellikleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür;

1- Şart edatları, fiiller ile birlikte kullanılır. Bu lafzen ve takdirene olur. Şayet bu edatlar ismin başına gelecek olursa, cümlede şart edatından sonra bir bir fiil takdir edilir. Şart edatları, iki muzâri fiili, mu‘rab iseler lafzen, mebni iseler mahallen cezm ederler.⁶⁵ Şart edatlarından sonra gelen birinci cümleye “şart cümlesi” ikinci cümleye ise “cevap cümlesi” veya “ceza cümlesi” adı verilir⁶⁶.

2- Şart edatları, cümlenin başında yer almalıdır. Yani şart edatlarının cümlede amel edebilmeleri için, cümlenin başında olmaları gerekir⁶⁷. Ancak şart edatlarından önce bir harf-i cer veya ism-i şarta muzâf olan bir isim bulunursa bu durumda şart edatlarından önce gelebilirler. Bu konu çalışmanın ileriki bölümlerinde detaylı bir şekilde incelenecektir.

3- Tercih edilen görüşe göre şart edatları cümlede hazf edilmez⁶⁸.

4- Nahivcilerin çoğunluğuna göre şart edatlarının, istifham edatı olan (هل) den sonra gelmesi uygun değildir. Ancak istifham hemzesinden sonra gelebilir⁶⁹.

Örnek

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِن مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ (Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedîlik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedî mi kalacaklar⁷⁰?)

5- Şart edatları nehiy (لا)‘sı ile birlikte kullanılmaz. Şayet kullanılırsa, nehiy (لا)‘nın hem manası hem de hükmü değişir⁷¹.

1.3.2. Şart Edatlarının Ortak Olmayan Özellikleri

Şart edatlarının birbirlerinden ayrıldığı hususlar dört başlıkta incelenecektir.

⁶⁵ Abbas Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, IV, 421-22

⁶⁶ İbn Hişam, *Şerhu Şuzûri’z-zehab fi mârifeti kelâmi’l-‘Arab*, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabi, Beyrut, 1422/2001, s. 181; eş-Şâtibi, *el-Makâsîdü’s-şâfiye fi Şerhi’l-Hulâsati’l-Kâfiye*, VI, 125-126.

⁶⁷ Sibeveyhi, *el-kitâb*, III, 71-72

⁶⁸ Abbas Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, IV, 426.

⁶⁹ Abbas Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, IV, 426.

⁷⁰ Enbiyâ, 21/34.

⁷¹ Abbas Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, IV, 426.

1.3.2.1. İsim Ve Harf Olup Olmaması Yönünden

Nahiv ulemasına göre şart edatlarının bir kısmı isim bir kısmı da harftir. (مَنْ - أَيُّ -)
 (أين - أي - حيثما - متى - أيان

Bazı nahiv âlimleri (مهما) şart edatını harf kabul etse de bu edat cumhura göre isimdir⁷².

Örnek

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِنَسْحَرَنَّ بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ

(Dediler ki: “Bizi büyülemek için her ne getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz⁷³.”) ayetini de delil olarak gösterirler.

(إِنْ) ittifak ile (إذما) ise tercih edilen görüşe göre harftir

1. 3.2.2. Sonlarına Zâit Olan (ما) Gelmesi Yönünden

Şart edatlarının amel edebilmesi için bazılarının sonlarına (ما) gelmesi gerekirken bazılarının sonlarına (ما) nın gelmesine ihtiyaç yoktur.

(إذا ve حيث) edatlarının cezm edebilmesi için (ما) harfine bitişmesi gerekir.

(من - ما - مهما - أين) şart edatlarının sonlarına (ما) bitişmez.

(أين - أي - متى - أين) şart edatları (ما) ile birlikte kullanılabilirdiği gibi (ما) sız da kullanılır⁷⁴.

1.3.2.3. Şart Anlamı İçerip İçermemesi Yönünden

Bütün şart edatları şart anlamı ifade etmekle birlikte, kendi anlamları veya delalet ettikleri manalar açısından farklılıklar da gösterirler. Şöyle ki bu edatlardan (متى) zaman

⁷² Şerhu'l- Eşmûnî 'alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik, III, 580.

⁷³ A'raf, 7/132.

⁷⁴ Abbas Hasan, en-Nahvu'l-vâfi, IV, 427.

zarfı olarak; (أين) mekân zarfı olarak; (من) akıllı varlıklar; (ما) ise akılsız varlıklar için kullanılır⁷⁵. Tez konumuz olan (إنّ)'i şartiyye ise hiçbir ayırım gözetmeksizin her şekilde yani; zaman, mekân, akıllı ve akılsız varlıklar için kullanılabilir.

1.3.2.4. İ 'râbları Bakımından

Şart edatları i'râb yönünden incelendiğinde mebni ve mu'rab olmak üzere iki kısma ayrılır. Şart edatlarından sadece (أَيُّ) mu'rab tır. Bu edat cümledeki konumuna göre i'râb yönünden merfû, mansûb ve mecrûr olur. Diğer şart edatları ise mebnidir. Mebni olan şart edatlarından إنّ ve إذما harf oldukları için i'râbda mahalleri yoktur.

(إنّ-إذما) dışındaki diğer edatlar, isim oldukları için i'râbda mahalleri vardır, şöyle ki; (ما ve مهما-من) bu üç edat sükûn üzere mebnidir. Şart fiilinin durumuna göre cümlede, mübteda, haber veya mef'ûl olurlar.

(أَيُّ) şart edatları zaman zarfları olup (متى) sükûn üzere (أَيُّ) ise fetha üzere mebnidir. İ'râb bakımından cümlede mef'ûl olurlar.

(كيف) fetha üzere mebni olup i'râb bakımından cümlede hal olur.

(حيثما-أين-أين) Şart edatları ise mekân zarfıdır. أين fetha, أين sükun, حيثما zamme üzere mebnidir⁷⁶.

Arapça'da şart cümlesinin, iki ayrı cümleden oluştuğunu bu iki cümleyi birbirine bağlayan bir edata ihtiyaç olduğunu zikretmiştik. Çalışmanın birinci bölümünde, şart'ın sözlük ve terim anlamları incelendi. Daha sonra şart edatları, isim ve harf olma, cezm edip etmeme yönünden incelendi. Son olarak da şart edatlarının özellikleri üzerinde duruldu. Çalışmamızın ikinci kısmında ise (إنّ)'i şartiyye ve bu edattan sonra gelen şart ve cevap cümleleri incelenecektir.

⁷⁵ Müberred, *el-Muktadab* II, 49; İbn Hişam, *Şerhu Şuzûri 'z-Zeheb*, s. 179.

⁷⁶ Abbas Hasan, *en-Nahvu 'l-vâfi*, IV, 438.

İKİNCİ BÖLÜM

ŞART EDATI İN (إِنْ)

Bu bölümde (إِنْ)'i şartiyye'nin anlamı, özellikleri, hazfî, şart ve cevap cümlelerinin özellikleri Kur'ân-ı Kerîm'den örneklerle ele alınacaktır.

2.1. (إِنْ)'i Şartiyye Anlamı

Türkçe'de “eğer, şayet, ise, ...se, ...sa” gibi⁷⁷ manalara gelen bu edat, nahivcilerin çoğunluğuna göre harf kabul edilir⁷⁸. (إِنْ)'i şartiyye cezmi eden şart edatlarından biridir. Bu edat, diğer şart edatlarına göre asıldır, Arapça ifadesi ile (ümmü'l-bâb) dır⁷⁹. Ümmü'l-bâb kabul edilmesinin gerekçeleri şöyle sıralanabilir;

1) Harfler anlam ifade etmede asıldır. (إِنْ)'i şartiyye de harf olduğu için diğer edatlara göre asıl kabul edilmektedir⁸⁰.

2) (إِنْ)'i şartiyye dışındaki diğer edatların zaman zarfı, mekân zarfı, akıllı veya akılsız varlıklara tahsis edilerek kullanıldığı görülür. Bu edat ise herhangi bir ayırım gözetmeksizin her şekilde yani zaman, mekân, zat, akıllı ve akılsız varlıklar ile birlikte kullanılabilir. Mesela; (مَنْ) sadece akıllı varlıklara tahsis edilerek kullanılır⁸¹.

Örnek مَنْ يَفْعَلْ سَوْءًا يَجْزَ بِهِ (Kim kötü bir iş yaparsa, onunla cezalandırılır⁸².)

Bu ayette “مَنْ” edatı akıllı varlıklar için tahsis edilerek kullanılmaktadır. Aynı

⁷⁷ Akdağ, Hasan, *Arap Dilinde Edatlar*, s. 33, Çörtü, Mustafa Meral, *Arapça Cümle Kuruluşu ve Tercüme Tekniği*, s. 100; Çelen, Mehmet *Arapça'da Edatlar*, s. 153.

⁷⁸ Sîbeveyhi, *el-kitâb*, III, 56-63; Müberred, *el-Muktadab*, II, 46; İbn Serrâc, *el-Usûl fi'n-nahv*, II, 159.

⁷⁹ Sîbeveyhi, *el-kitâb*, III, 63; Müberred, *el-Muktadab*, II, 49; eş-Şâtîbî, *el-Makâsîdu's-Şafiyye*, VI, 101; Ebû Abdillâh Cemâlüddîn Muhammed b. Abdillâh b. Mâlik, *Şerhu'l-Kâfiyyeti's-Şafiyye*, thk. Abdulmun'im Ahmed Hureyrî, Dâru'l-Me'mûm li't-Turâs, Mekke, 1402/1982, III, 1610.

⁸⁰ el-'Ukberî, Ebu'l-Bekâ' 'Abdullâh b. el-Hüseyin, *el-Lubâb fi 'İleli'l-Binâ' ve'l-İ'râb*, nşr. Gâzî Muhtâr Tuleymât, Beyrut, 1416/1995. II, 50.

⁸¹ Müberred, *el-Muktadab*, II, 50.

⁸² Nisa, 4/123.

şekilde şart edatlarından olan (ما) sadece akılsız varlıklara tahsis edilerek kullanılır.

وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ (Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir.)⁸³ Bu ayette (ما) ise akılsız varlıklar için tahsis edilmiştir.

3) Diğer şart edatları, (إِنْ)'i şartiyyenin manasını içerisinde barındırmasından dolayı bu şekilde isimlendirilmiştir. Örnek مَنْ يَزُرْنِي أَكْرَمَهُ (Kim beni ziyaret ederse ona ikram ederim) cümlesi إِنْ يَزُرْنِي أَحَدٌ أَكْرَمَهُ (Şayet beni birisi ziyaret ederse ona ikram ederim) manasındadır⁸⁴.

4) Bu edat, cümlede açık bir şekilde kullanılabildiği gibi gizli olarak da kullanılır. Şart edatları fiiller ile kullanılması gerekirken bu edat isimlerle de kullanılabiliyor. Açıkça amel ettiği gibi gizlice de amel edebiliyor⁸⁵. Bu konu tezin ilerleyen bölümlerinde detaylı bir şekilde incelenecektir.

(إِنْ) edatının anlamı incelendikten sonra şimdi de kullanım özellikleri üzerinde durulacaktır;

2.2. İn (إِنْ)'i Şartıyye'nin Özellikleri

(إِنْ) Şart edatının kullanımı ile alakalı birtakım hususlar vardır. Bunlar şöylece sıralanabilir:

1) (إِنْ)'i şartıyye, genellikle gerçekleşmesi kesin ve belli olmayan (مشكوك) olan cümlelerde kullanılır.

⁸³ Bakara, 2/197.

⁸⁴ el-Galâyinî, *Câmi 'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, II, 186; İbn Ya'îş *Şerhu'l-Mufasssal*, IX, 42.

⁸⁵ İbn Ya'îş, *Şerhu'l-Mufasssal*, IX, 7; eş-Şâtibî, *el-Makâsidü's-Şa'fiye li-Elfiyyeti İbn Mâlik- el Makâsidü's-Şa'fiye fi şerhi'l-Hulasati'l-Kâfiye*, IV, 41.

Örnek

فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ (Sizinle savaşırlarsa (siz de onlarla savaşın) onları öldürün⁸⁶.)

Bu ayette (إِنْ) şart edatıdır. Kullanıldığı cümlede eylemin gerçekleşmesi kesin ve belli değildir. Şöyle ki savaşın olup olmayacağı belli olan bir şey değildir. Yani (إِنْ) şart edatı gerçekleşmesi kesin olan bir cümlede kullanılamaz. Konunun daha iyi anlaşılması için şöyle bir örnek verebiliriz:

آتِيكَ إِذَا أَحْمَرَّ الْبُسْرُ (Eğer ham hurma kızarırsa (olgunlaşırsa) sana geleceğim.) Nahiv âlimleri bu cümlede (إِنْ) şart edatının kullanılmasını uygun görmemişlerdir. Çünkü hurmanın olgunlaşması şüphe taşımayan, gerçekleşmesi kesin ve belli olan bir olgudur. Yine آتِيكَ إِذَا جَاءَ الصَّيْفُ (Eğer yaz gelirse sana geleceğim.) cümlesi de bu konuya gayet uygun ikinci bir örnektir. Şöyle ki; Yaz mevsimin gelmesi kesin ve bilinen bir şeydir. Nahivciler bu tarz kesin ve belli olmayan (مَشْكُوكٌ) cümlelerde, (إِنْ) edatının yerine (إِذَا) şart edatının kullanılmasını uygun görürler. (آتِيكَ إِذَا جَاءَ الصَّيْفُ) ve (آتِيكَ إِذَا أَحْمَرَّ الْبُسْرُ) şeklinde (إِذَا) şart edatı ile birlikte kullanılmasını uygun görürler⁸⁷.

Kûfeli nahiv âlimlerine göre (إِنْ)'i şartiyyenin, (إِذَا) manasında kullanımı caizdir. Bu yüzden آتِيكَ إِذَا أَحْمَرَّ الْبُسْرُ veya آتِيكَ إِذَا جَاءَ الصَّيْفُ gibi cümlelerde de (إِنْ)'i şartiyyenin, kullanılmasında onlara göre caizdir. Ancak bu durumda (إِنْ) 'i şartiyyenin, (إِذَا) manasında olduğunu da ifade ederler.

Basralı nahiv âlimleri ise (إِنْ)'i şartiyyenin, (إِذَا) manasında kullanımını caiz görmezler. Basralı nahiv âlimleri bazen, heyecanlandırma veya istek uyandırma (تَهْيِيجٌ) için

⁸⁶ Bakara, 2/191.

⁸⁷ Sibeveyhi, *el-kitâb*, III, 60; Müberred, *el-Muktadab*, II, 49.

(إِنَّ)'i şartiyyenin, kesin ve belli olan fiillerle birlikte de kullanılabileceğini söylemişlerdir. Mesela *وَإِنْ كُنْتَ ابْنِي فَأَطِعْنِي* (Eğer insansan şöyle yap) veya *إِنْ كُنْتَ إِنْسَانًا فَأَنْتَ تَفْعَلُ كَذَا* (Eğer benim oğlumsan bana itaat et) şeklinde bu iki cümlede de şüphe olmamasına rağmen (إِنَّ) edatını kullanmışlardır⁸⁸.

(إِنَّ)'i şartiyyenin, (إِذْ) manasında kullanımında da aynı görüşler geçerlidir⁸⁹.

2) (إِنَّ)'i şartiyye, gerçekleşeceği kesin ama zamanı belli olmayan fiiller ile birlikte kullanılır⁹⁰.

Örnek

أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمْ الْحَالِدُونَ (Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedî mi kalacaklar⁹¹?)

Bu ayette (إِنَّ) gerçekleşmesi kesin ancak ne zaman vuku bulacağı belli olmayan ölmek (مِتَّ) fiili ile birlikte kullanılmıştır.

3) (إِنَّ)'i şartiyye, aklen ve âdeten gerçekleşmesi mümkün olmayan (مستحيل) cümlelerde kullanılır.

Örnek 1

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ (De ki: Eğer Rahmân'ın bir çocuğu olsaydı, elbette ben (ona) kulluk edenlerin ilki olurum⁹²!)

Bu ayette (إِنَّ) gerçekleşmesi aklen mümkün olmayan (Rahmanın çocuk edinmesi)

⁸⁸ İbnü'l-Enbârî, Ebü'l-Berekât Kemaleddin Abdurrahman b. Muhammed, *el-İnsâf fî mesâ'ili'l-hilâf beyne'n-nahviyyîne'l-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn*, el- Mektebetu'l- 'Asriyye, Beyrut, 1428/2007, II,518-519.

⁸⁹ Suyûtî, *Hem'ul Hevâmi' fî şerhi Cem'il cevâmi'*, II, 452.

⁹⁰ Ebû Hayyân el- Endelusî, *İrtişâfu'd- Darab fî Lisâni'l- 'Arab*, IV, 1866; el-Alevî, Yahya b. Hamza b. Ali b. İbrahim el-Yemenî, *et-Tırâzu'l-mütezzamminu li esrâri'l-belâğati ve 'ulûmi hakâiki'l-i'câz*, Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, Beyrut, II, 119.

⁹¹ Enbiyâ, 21/34.

⁹² Zuhruf, 43/81.

bir cümlede kullanılmıştır⁹³.

Örnek 2

فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيهِمْ بآيَةٍ

(Eğer gücün yeri delmeye veya göğe merdiven dayamaya yetmiş olsaydı, onlara bir mucize göstermek isterdin⁹⁴.)

Bu ayette ise (إِنْ) gerçekleşmesi âdeten mümkün olmayan (yeri delme ve göğe merdiven dayama) bir cümlede kullanılmıştır

4) (إِنْ)'i şartiyye, nefiy anlamı içeren (لَا) harfi ile birlikte idğam edilerek (إِلَّا) şeklinde kullanılabilir. Bu durumda (إِلَّا) dan sonra gelen fiil (لَا) ile değil, (إِنْ) ile cezmlenir⁹⁵.

Örnek

وَالْأَلَّا تَعْفُزَ لِي وَتَرْحَمَنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

(Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum⁹⁶!)

Bu ayette görüldüğü üzere (إِنْ)'i şartiyye, nefiy (لَا)'sı ile idğam edilerek kullanılmıştır. (تَعْفُزَ) ve (أَكُنْ) fiilleri, nefiy (لَا) sını ile değil, (إِنْ) ile meczum olmuştur.

5) (إِنْ)'i şartiyye, cezmlenme edatı olan Lem (لَمْ) ile birlikte de kullanılır. Ancak bu durumda fiil, (إِنْ) ile değil, (لَمْ) edatı ile meczum olur.

⁹³ ez-Zerkeşi, Bedrüddin Muhammed b. Abdillah, *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, Thk. Muhammed Ebül-Fazl İbrâhim, Mektebetü Daru't-Turâs, Kahire, IV, 215.

⁹⁴ En'âm, 6/35.

⁹⁵ er-Rummânî, Ebu'l-Hasan Ali b. İsa b. Ali el Bağdadî, *Kitâbu me'âni'l-hurûf*, Mektebetü'l-'Asriyye, Beyrut, 1424/2005, s. 49.

⁹⁶ Hûd, 11/47.

Örnek

وَإِنْ لَّمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يُفْعَلُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (Eğer dediklerinden

vazgeçmezlerse, andolsun onlardan inkâr edenlere elbette, elem dolu bir azap dokunacaktır⁹⁷.)

Bu ayette (إِنْ) şart edatıdır. (لَّمْ يَنْتَهُوا) şart fiilidir ve (لَمْ) ile meczum olmuştur⁹⁸.

Şartın cevabı ise mahzûfdur.

6) (إِنْ)'i şartiyye, diğer edatlara göre asıl olduğu için kendisinden sonra isim gelebilir. Ancak bu isimden sonra fiil gelmelidir. İsimden sonra gelen bu fiil, mahzûf olan şart fiilini açıklar⁹⁹.

Örnek

إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَهِيَ أُوْحَةٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ (Çocuğu olmayan bir kişi ölür de kız kardeşi bulunursa, bıraktığı malın yarısı onundur¹⁰⁰.)

Bu ayette (إِنْ) den sonra isim olan (امْرُؤٌ) kelimesi gelmiştir. Bu isimden sonra gelen (إِنْ هَلَكَ امْرُؤٌ هَلَكَ) fiili ise mahzûf olan şart fiilini tefsir etmektedir. Cümlenin takdiri (إِنْ هَلَكَ امْرُؤٌ هَلَكَ) şeklindedir.

7) (إِنْ)'i şartiyye'nin, zâid (مَا) ile birlikte idğam edilerek kullanımı da çoktur.

Örnek

فَمَا تَتَّقَنَّهْمُ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلَفَهُمْ

(Eğer savaşta onları yakalarsan, onlar ile (onlara vereceğin ceza ile) arkalarında

⁹⁷ Maide, 5/73.

⁹⁸ ez-Zerkeşi, *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, IV, 215.

⁹⁹ er-Radî, Muhammed b. Hasan el-Isterâbâdî, *Şerhu'r-Radî li Kâfiyeti İbni'l Hâcib*, thk., Yahya Beşir Mısıfî, Câmi'atu'l-İmam Muhammed b. Su'ûd el- İslâmiyye, Riyad, 1417/1996, I, 911.

¹⁰⁰ Nisa, 4/176.

bulunan kimseleri de dağıt¹⁰¹.)

Bu ayette (إِنْ)'i şartiyye'den sonra mananın kuvvetlenmesi için zâid (مَا) gelmiş ve idğam edilerek (إِذَا) olmuştur.

8) (إِنْ) den sonra müstakbel bir fiil gelmesi lazımdır. Şayet (إِنْ) den sonra mâzi bir fiil gelirse, bu mâzi fiilin manası gelecek zamana tahsis edilir. Bu, (أَمْ) edatı'nın muzâri fiil ile birlikte kullanıldığında, o muzâri fiilin manasının mâziye dönmesine benzer¹⁰².

Örnek

وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا (Eğer siz (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi cezalandırırız¹⁰³.)

Bu ayette (إِنْ)'i şartiyye, (عُدْتُمْ) ve (عُدْنَا) fiilleriyle birlikte kullanılmıştır. Her ikisi de mâzi fiil olmasına rağmen (dönerseniz, cezalandırırız) şeklinde gelecek zaman anlamı verilir.

9) Bazı nahiv âlimleri (إِنْ)'i şartiyye'nin bazen (فَدَى) manasında kullanıldığını ifade etmişlerdir.¹⁰⁴ Mesela فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى (Eğer öğüt fayda verirse öğüt ver¹⁰⁵.)

Bu ayeti (قد نفعت الذكرى فذكر) “öğüt ver muhakkak öğüt fayda verir” Şeklinde yorumlamışlardır.

10) Bazen (إِنْ)'i şartiyye, ibtida (لَمْ)'i ile birlikte bitişerek (لَمَّا) şeklinde kullanılır. Bu (لَمْ)'a Lâm-1 Şart (لام الشرط) veya Lâm-1 Muvattie (اللام الموطئة) denir.

¹⁰¹ Enfâl, 8/57.

¹⁰² İbn Serrâc, *el-Usûl fi'n-nahv*, II, 158; ez-Zerkeşî, *el-Burhân fi 'Ulûmi'l-Kur'an*, IV, 215; Selîli, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsa, *Şifâu'l-'Alil fi İzâhi Teshîl*, Thk. D. Şerif Abdullâh Ali el-Hüseyni el-Berkâti, Mektebetü'l Faysal, Mekke, 1406/1986, III, 967.

¹⁰³ İsrâ, 17/8.

¹⁰⁴ Cemîl Ahmed Zafer, *en-Nahvu'l-Kur'aniyyu Kavâidu ve Şevâhidu*, Mekke, 1418/1998, s.51.

¹⁰⁵ A'lâ, 87/9.

Örnek

لَئِن أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ (Andolsun, eğer onlar çıkarılırsalar, onlarla beraber çıkmazlar¹⁰⁶.)

Şart cümlelerine geçmeden önce, şart edatının hazfi konusuna da değinmek uygun düşecektir.

2.3. Şart Edatının Hazfi

Tercih edilen genel görüşe göre şart cümlesinde, şart edatları hazf edilemez. Ama Suyûti, bazı nahiv âlimlerinin (إِنَّ)'i şartiyye'nin, diğer edatlarda olmayan kendine has birtakım kurallarının olması sebebiyle, (إِنَّ)'i şartiyye'nin hazf olabileceğini, hazf olduğu durumda da şartın fiilinin merfû olması gerektiğini ve cümlede hazf olan (إِنَّ)'i şartiyye'ye işaret eden bir “fa”nın gelmesi gerektiğini söylediklerini, zikretmiştir¹⁰⁷.

Örnek

تَحْسِبُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ (O iki şahidi namazdan sonra alıyorsunuz ve Allah üzerine yemin ederler¹⁰⁸.) Bu ayette (تَحْسِبُونَهُمَا) merfûdur ve kendinden önce (إِنَّ) mahzûfdur. Kendinden önceki (آخِرَانِ) nin sıfatıdır. Cümlede mahzûf olan (إِنَّ)'e işaret için (فَيُقْسِمَانِ) nin başına “fa” gelmiştir.

Araştırmanın ana konusu olan (إِنَّ) şart edatının anlamı ve özellikleri incelendi.

Şimdi ise (إِنَّ)'i şartiyye ile bağlantılı olan şart ve cevap cümlesi üzerinde durulacaktır.

¹⁰⁶ Haşr, 59/12.

¹⁰⁷ Suyûti, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmi'*, II, 465.

¹⁰⁸ Maide, 5/106.

2.4. Şart Edatı İn (إِنْ)'e Bağlı Şart Cümlesinin Kullanım Özellikleri

Şart cümlesinde, şart edatından sonra gelen ilk cümlecik şart cümlesidir. Şart cümlesinin ikinci rüknüdür. Bu başlık altında, şart edatı (إِنْ)'e bağlı şart cümleciğinin özellikleri incelenecektir. Bu özellikler ise şunlardır;

a) Şart cümlesi içerisinde şart fiilleri, genellikle açık bir şekilde zikredilmekle birlikte bazen gizli olarak da gelebilir¹⁰⁹.

Açık gelişine örnek

إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا (Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir¹¹⁰.)

Bu ayette (تَتَّقُوا اللَّهَ) cümlesi şart cümlesidir. Şartın fiili ise açık bir şekilde zikredilmiştir.

Gizli gelişine örnek

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ (Eğer müşriklerden biri senden aman dilerse, ona aman ver¹¹¹.) Bu ayette (إِنْ) şart edatıdır. Bu edattan sonra gelen (أَحَدٌ) kelimesi mahzûf olan bir fiilin failidir. (فَأَجِرْهُ) ise cevap cümlesidir. Cümlede şart fiili gizlidir. Cümlenin takdiri (وَإِنْ اسْتَجَارَكَ أَحَدٌ) Şeklindedir.

b) Şart fiilinin, gelecek zaman (مستقبل) anlamı ifade etmesi gerekir. Çünkü gerçekleşmiş bir şey için şart koşulamaz. Bundan dolayı bir fiilin başında şart edatı bulunması durumunda o fiilin gelecek zaman ifade ettiği anlaşılır¹¹².

¹⁰⁹ Ebû Hayyân el- Endelusi, *İrtiâfu'd-Darab fî Lisâni 'l-'Arab*, IV, 1869.

¹¹⁰ Enfâl, 8/29.

¹¹¹ Tevbe, 9/6.

¹¹² Abbas Hasan, *en-Nahvu 'l-Vâfi*, IV, 422

Örnek

إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا (Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir¹¹³.)

Bu ayette, (إِنْ) den sonra gelen تَتَّقُوا (korkarsanız) fiili muzâri olup gelecek zaman anlamı ifade eder.

Örnek

وَإِنْ عُدْتُمْ عَدَاَنَا (Fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız¹¹⁴.)

Bu ayette (عَادَ) fiili lafzen mâzi bir fiildir. Ancak kendisinden önce (إِنْ) geldiği için lafzen mâzi olsa da manen müstakbeldir.

Şart fiili gerçek manada (lafzen ve manen) mâzi olamaz mesela;

إِنْ هَطَلَ الْمَطْرُ أَمْسَ يَشْرَبُ الْنبَاتُ “Şayet dün yağmur yağsaydı bitkiler içer” şeklinde bir cümle kullanımı yanlıştır. Geçmiş bir şey için şart koşulması akıl ve mantık yönünden doğru değildir.

(إِنْ) den sonra mâzi bir fiil geldiğinde cümlenin akışına göre bir fiil takdir edilir. Ya da yukarıda ifade edildiği gibi mâzi fiile gelecek zaman anlamı verilir¹¹⁵.

Örnek

إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ (Eğer ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin¹¹⁶.)

Bu ayette görüldüğü üzere (إِنْ) şart edatı, (كُنْتُ) mâzi fiili ile birlikte kullanılmıştır.

Bu ayette, şart edatından sonra bir fiil takdir edilir.

¹¹³ Enfâl, 8/29.

¹¹⁴ İsrâ, 17/8.

¹¹⁵ Abbas Hasan, *en-Nahvu 'l-Vâfi*, IV, 444.

¹¹⁶ Maide, 5/116.

Cümlenin takdiri; (إِنْ يَتَّبِعْنِي أَتَى قَلْبَهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ) “Şayet onu söylediğim ortaya çıkarsa, sen onu şüphesiz bilirdin” şeklindedir¹¹⁷.

c) Şart fiilleri haber bildiren bir cümle olmalıdır. Başka bir ifadeyle; emir ve nehiy gibi talep (inşa) fiillerinden olmamalıdır¹¹⁸.

Örnek

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ (Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Resûl'e götürün¹¹⁹.)

Bu ayette görüldüğü gibi (تَنَازَعْتُمْ) şart fiili, haber bildiren bir cümle olduğu için şart cümlesi olması uygundur. Mesela şart fiilleri, (إِنْ لَا تَشْرَبْ/إِنْ لَيْشْرَبْ/إِنْ إِشْرَبْ) şeklinde talep ifade eden fiillerinden olamaz.

d) Şart fiillerinin mutasarrıf (çekimli) fiillerden olması gerekir. Câmîd (çekimsiz) fiillerden olamaz;

Örnek

وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ (Eğer (eşler) birbirinden ayrılırsa Allah, bol nimetinden her birini zenginleştirir¹²⁰.)

Bu ayette, (إِنْ) şart edatından sonra gelen (يَتَفَرَّقَا) fiili, şart fiili olmaya elverişli mutasarrıf (çekimli) bir fiildir.

Şart fiillerinin (إِنْ لَيْسَ الْهَوَاءُ هَادِئًا نَرُغِبُ فِيهِ) (إِنْ عَسَى) gibi câmîd bir fiil ile kullanımı uygun değildir.

e) Şart fiilleri, muzâri fiili gelecek zamana tahsis eden tesvif harfleri (سوف ve س) edatlarıyla birlikte kullanılmaz.

¹¹⁷ İbn Hişam, Şerhu Şuzûri'z-Zeheb, s. 180-181.

¹¹⁸ el-Galâyini, Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabîyye, II, 191.

¹¹⁹ Nisa, 4/59.

¹²⁰ Nisa, 4/130.

Örnek

(إِنْ سَتَحَرَّمْ) veya (إِنْ سَوْفَ تَحْتَرِمُ) gibi bir kullanım uygun değildir.

f) Şart fiilleri, (قَدْ) harfi veya nefiy harfleri olan (لَنْ ve لَمَّا) edatları ile birlikte kullanılmaz¹²¹.

Örnek

(إِنْ قَدْ زَارَ) gibi bir kullanım olamaz. Çünkü şart fiillerinde ihtimal söz konusudur.

(قَدْ) edatı ise mâzi fiile kesinlik anlamı katar. Bu ise şartın mantığına aykırıdır¹²². Aynı şekilde (إِنْ لَمَّا يَقُمْ) ve (إِنْ لَنْ يَقُومَ) gibi bir kullanım da uygun değildir.

g) (إِنْ)'i şartiyyenin, fiili muzâriyi olumsuzlaştıran (لَا ve لَمْ) harfleri ile kullanılması uygundur¹²³.

Örnek 1

(إِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ) (Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız,

Allah ve Resûlü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun¹²⁴.)

Örnek 2

(إِلَّا تَنْفَرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا) (Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek

elem verici bir azap ile cezalandırır¹²⁵.)

2.5. Şart Cümlesinin Hazfi

Arap dili'nde bir cümle oluşturulurken asıl olan şey, cümlenin tüm öğelerinin açık bir şekilde zikredilmesidir. Yani cümlede herhangi bir öğenin hazf edilmemesidir. Ancak

¹²¹ İbn Hişam, *Şerhu Şuzûri 'z-Zeheb*, s. 178.

¹²² Abbas Hasan, *en-Nahvu 'l-Vâfi*, IV, 447.

¹²³ Abbas Hasan, *en-Nahvu 'l-Vâfi*, IV, 445.

¹²⁴ Bakara, 2/279.

¹²⁵ Tevbe, 9/39.

cümlede hazf edilen şeye delâlet eden bir şey varsa veya cümlenin akışından o hazf edilen şey anlaşılabilirse bu durumda hazf olabilir¹²⁶.

Çalışmanın bu bölümünde ise şart cümlesinin ikinci rüknü olan şart cümlesinin hazfi konusu ele alınacaktır.

Bir şart cümlesinde, şart fiilinin hazf olabilmesi için birtakım şartlar vardır. Bu şartlardan birincisi; Şart cümlesinde kullanılan edatın (إِنْ) şart edatı olması, ikinci olarak da bu edattan sonra da nefiy (لَا) sı olması gerekir. Şart cümlesinin hazfine Kur'ân-ı Kerîm'de örnek yoktur. Yukarıda zikredilen (وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ) ayetinde, şart cümlesinin sadece fiilinin hazfı ile kısmi hazf olmuştur¹²⁷.

Örnek

أيتني و إلا أضربك (Bana gel. Eğer (gelmezsen) seni döverim.) Bu örnekte, (إِنْ) edatından sonra nefiy (لَا) sı gelmiştir. Cümlenin akışından da anlaşıldığı üzere cümlede şart cümlesi mahzûfdur. Cümlenin takdiri أضربك أيتني و إلا تآتني şeklindedir¹²⁸.

Yukarıda zikredilen şart, genel kabul olsa da, şart fiilinin müsbet olduğunda da hazf edildiğine dair örnekler vardır. Mesela;

الناس مجزيون بأعمالهم إن خيراً فخير، وإن شراً فشر (İnsanlar yaptıkları amelleriyle karşılık bulacaklardır. Şayet (amelleri) iyi ise iyilik, (amelleri) kötü ise, kötülük.) Cümlenin takdiri;

وإن كان عملهم شراً فجزأؤهم شرّاً إن كان عملهم خيراً فجزأؤهم خيراً¹²⁹.

İbn Mâlik, Şerhu'l Kafiye adlı eserinde, (إِنْ) şart edatı dışında, (متى) edatından sonra şart fiilinin hazf olabileceğini gösteren şu beyti zikretmiştir¹³⁰.

¹²⁶ İbn Hişâm en-Nahvî, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişâm el-Ensârî el-Mısırî, *Evdahu'l-mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, Mektebetü'l-'Asriyye, Sayda-Beyrut, IV, 214.

¹²⁷ İbn Hişâm, *Şerhu Şuzûri 'z-Zeheb*, s. 183.

¹²⁸ er-Radî, *Şerhu 'r-Radi li Kâfiyeti İbni 'l Hâcib*, I, 903.

¹²⁹ Ebû Hayyân el- Endelusî, *İrtişâfu 'd-Darab fî Lisâni 'l- 'Arab*, IV, 1883; İbn Hişâm, *Şerhu Şuzûri 'z-Zeheb*, s. 187.

bu beyitte şart fiili hazf olmuştur. *ولا يَنْحُ إِلَّا فِي الصِّفَادِ يَزِيدُ... مَتَى تَتَّخَذُوا قَسْرًا بَطْنَةَ عَامِرٍ*

Cümlenin takdiri *متى تتخذوا قسرا* şeklindedir.

2.6. Şart Edatı İle Şart Fiilinin Birlikte Hazfı

Bazı nahiv âlimleri, Arapların kelimada kullanılmadığı gerekçesiyle şart edatının şart fiili ile birlikte hazfını caiz görmezler¹³¹. Nahiv âlimlerinin çoğunluğun görüşüne göre; edat ve şartın önüne istek (talep) lafzı gelmesi durumunda, bu talep lafzen ve manen olabilir.¹³² Şart edatının şart fiili ile birlikte hazfı caizdir.

Talebin lafzen oluşuna örnek

(*اتنني أكرمك*) Cümlesinde, şart edatı ve şart fiilinden önce lafzen talep lafzı geldiği

için her ikisi birlikte hazf olmuştur. Cümlenin takdiri; (*اتنني فإن تأتي أكرمك*) “Bana gel.

Eğer bana gelirsen sana ikram ederim” şeklindedir.

Talebin manen oluşuna örnek

(*قلن تعالوا أتأل ما حرم ربكم عليكم*) (Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını

okuyayım.)¹³³

Bu ayette (*تعالوا*) câmid bir fiildir. Manen şart anlamı vardır. Bundan dolayı bu fiilden sonra şart edatı ve fiili hazf olmuştur. Cümlenin takdiri: (*تعالوا فإن تأتوا أتأل*) (Gelirseniz size okuyayım) şeklindedir¹³⁴.

Şart cümlesinde şart fiilinin tek başına hazfı azdır. Buna karşın şart fiili ile birlikte hazfı çoktur. Ebû Hayyân, Zemaşerî ve Ukberi gibi âlimler eserlerinde buna dair birçok misal zikretmişlerdir. Kur’ân-ı Kerîm’den birkaç örnek zikredecek olursak¹³⁵:

¹³⁰ İbn Mâlik, *Şerhu'l-Kâfiyeti's-Şa'fiye*, III, 1609.

¹³¹ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahru'l-muhît*, (Thk. ‘Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Mu'avvad), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Lübnân, Beyrût, 1413/1993, II, 470.

¹³² İbn Hişam, *Şerhu Şuzûri'z-zeheb*, s. 184.

¹³³ En'âm, 6/151.

¹³⁴ İbn Hişam, *Şerhu Şuzûri'z-zeheb*, s. 184.

¹³⁵ *Şerhu'l- Eşmûni 'alâ Elfıyyeti İbn-i Mâlik*, (el- müsemma) Menhecü's-sâlik, III, 592.

Örnek 1

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ((Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları¹³⁶.) Bu ayette şart edatı ve şart cümlesi mahzûftur. Cümlenin takdiri ise şöyledir:

إِنِ افْتَخَرْتُمْ بِقَتْلِهِمْ فَاتَمَّ لَمْ تَقْتُلُوهُمْ (Eğer onları öldürdüğünüz için övünürseniz; onları siz öldürmediniz.)

Örnek 2

قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ (İbrahim, “Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir”¹³⁷.)

Bu ayette, şart edatı ve şart cümlesi hazf olmuştur. Cümlenin takdiri ise;

قال إبراهيم إن زعمت ذلك، أو موهت بذلك فإن الله يأتي بالشمس من المشرق (İbrahim, sen bunu iddia ediyorsan veya batıla hak kisvesi giydiriyorsan! “Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir”) bu ayette, (إِنَّ)’nin başında (fa)’nın olması kendisinden önce bir cümlenin hazf olduğuna delildir¹³⁸.

Örnek 3

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ (Yoksa, Onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: onun benzeri bir sûre getirin¹³⁹.)

Zemahşeri ve Ebu Hayyân bu ayette şartın hazf olduğunu zikretmişlerdir. Cümlenin takdiri:

قل إن كان الأمر كما تزعمون فأتوا (De ki: bu iş sizin zannettiğiniz gibiyse, getirin...)

şeklindedir¹⁴⁰.

¹³⁶ Enfal, 8/17.

¹³⁷ Bakara, 2/258.

¹³⁸ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahru'l-muhît*, II, 300.

¹³⁹ Yûnus, 10/38.

¹⁴⁰ Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer el-Hârizmî, *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl ve uyûni'l-akâvîl fi vücûhi't-te'vîl*, Dâru'l-mârif, Beyrut, 1430/2009, s. 464.

Şart cümlesinin kullanım özellikleri incelendi. Şimdi de şart cümlesinden sonra gelen cevap cümlesi üzerinde durulacaktır.

2.7. Şart Edatı İn (إِنْ)'e Bağlı Cevap Cümlesi

Şart cümlesinin üçüncü rüknü cevap cümlecığıdir. Cevap cümlesinde de asıl olan şart cümlesindeki fiil ile aynı şartları taşımasıdır. Şöyle ki; cevâb-ı şartın, şart fiili olmaya elverişli bir fiil olması gerekir. Şayet cevap cümlesi, şart olmaya uygun değilse bu durumda, iki cümle arasında birbirine bağlamak için cevap cümlesinin başına “fa” harfinin getirilmesi gerekir. Getirilen bu “fa” ya cevap cümlesinin başında olduğu için “fau’l-cevap” veya cevap cümlesini, şart cümlesine bağladığı için “fau’r-rabt” adı verilir. Cevap cümlesi, şartın cevabı olduğu için de mahallen meczumdur¹⁴¹.

2.8. Cevap Cümlesinin Başına Fa (فَ)’nin Gelme Halleri

1) Cevap cümlesi, isim cümlesi olarak geldiğinde, bu isim cümlesinin başına, şart cümlesi ile cevap cümlesinin arasındaki bağlantıyı sağlamak üzere “fa”nın getirilmesi gerekir. Çünkü isim cümlesi kendi başına anlam ifade eden ayrı bir cümledir. Şart cümlesi ile aralarında ki bağlantıyı “fa” edatı sağlar. Bu “fa” harfi zaittir. Bağlantı dışında bir etkisi de yoktur¹⁴². Mesela; (إِنْ تَأْتِنِي أَنَا كَرِيمٍ) şeklinde bir cümle, cevap cümlesinin başına “fa” harfi getirilerek (فَإِنْ تَأْتِنِي فَأَنَا كَرِيمٍ) şeklinde kullanıldığı takdirde uygun bir cümle olur¹⁴³.

Örnek 1

(فَإِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ) (Eğer onlar (savaşta) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki)

Allah gafûr ve rahîmdir¹⁴⁴.) Bu ayette (إِنْ) Şart edatı, (إِنَّ) şart cümlesi, (فَإِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ) cümlesi ise cevap cümlesidir. Cevap cümlesi, isim cümlesi olduğu için cümle başına

¹⁴¹ Ebu’l-İrfân Muhammed b. Alî es-Sabbân, *Hâşiyetu’s-Sabbân şerhu’l-Eşmûnî âlâ Elfiyeti İbn Mâlik*, Thk. Tâha Abdurraûf Sa’d, Mektebetu’t-Tevfikîyye, IV, 31; eş-Şâtübî, *Şerhü’s-Şâtübî li- Elfiyeti İbn Mâlik- el Makâsîdü’s-şâfiye fi şerhi’l-Hulasati’l-Kâfiye*, VI, 138-139; el-Ezherî, *et-Tasrih bi Mazmûni’t-Tavzîh (Şerhu’t-Tasrih ale’t-Tevzîh)*, II, 405; İbn Hişam, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf İbn Hişam el-Ensârî, *Şerhu Katri’n-Nedâ ve Belli’s-Sedâ*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Matbaatü’s-Saâde, Mısır, 1963, s.92; Mustafa Galâyini, *Câmi’u’d-durûsi’l-‘Arabiyye*, II, 191.

¹⁴² Abbas Hasan, *en-Nahvu’l-Vâfi*, IV, 458.

¹⁴³ Sîbeveyhi, *el-kitâb*, I, 64,

¹⁴⁴ Bakara, 2/192.

“fa” edatı getirilmiştir. Getirilen “fa” edatı, şart cümlesi ile cevap cümlesini birbirine bağlama işlevini görmüştür.

Örnek 2

فُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

(Dedik ki: Hepiniz cennetten inin! Eğer benden size bir hidayet gelir de her kim hidayetime tâbi olursa onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar üzüntü çekmezler¹⁴⁵.)

Bu ayette (إِن) şart edatının idğam edilmiş hali mevcuttur. Ayette (فِيمَا) şart edatı (إِن) ile (مَا)’nın idğam edilmiş halidir. Bu (مَا) ise anlamı kuvvetlendirmek içindir¹⁴⁶. (فَمَنْ تَبِعَ) (هُدَايَ) cümlesi, cevâb-ı şarttır ve başında “fa” gelmiştir.

Örnek 3

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ (Eğer erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe onu alması kendisine helâl olmaz¹⁴⁷.)

Bu ayette (إِن) şart edatı, (طَلَّقَهَا) şart cümlesidir. (فَلَا تَحِلُّ) ise cevap cümlesidir. İsim cümlesi olmamasına rağmen “fa” ile kullanılmıştır. Çünkü (لَا تَحِلُّ) mahzûf bir mübtedanın haberidir. Mahallen meczum cevap cümlesidir. Cümlenin takdiri şöyledir: (فَهِيَ لَا تَحِلُّ لَهُ)¹⁴⁸

Bu ayette görüldüğü gibi cevap cümlesine “fa” bitişmiştir. Cümle ise “lâ” ile menfi olan bir cümledir. “lâ” ile menfi olan cevap cümlesinin hükmü şu şekildedir:

Şartın cevabı, fiil cümlesi olursa, fiili de “lâ” ile menfi olan muzâri fiil olursa ve “fa” ile birlikte kullanılırsa merfû olur. Cümledeki konumu ise mahallen meczumdur. فَإِنْ

طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ ayetinde olduğu gibi, “fa” bitişmediğinde ise muzâri fiil cezm edilir. Ama bu tarz kullanım nadirdir.

¹⁴⁵ Bakara, 2/38.

¹⁴⁶ Derviş, *İ'râbü'l-Kur'ani'l-Kerim ve beyanuhu*, I, 88.

¹⁴⁷ Bakara, 2/230.

¹⁴⁸ Mahmûd, Abdurrahîm Sâfi, *el-Cedvelu fi 'irâbi'l-Kur'âni'l-Kerim*, Dâr'u'r-Reşid, Dimeşk, h. 1418, el-Mâverdi, s.480

Örnek

إِنْ تُحْسِنَ إِلَى النَّاسِ لَا يُغْضَبُوكَ (Eğer insanlara iyilik edersen sana buğz etmezler) bu cümlede (لَا يُغْضَبُوكَ) şart cümlesidir ve “fa” sız kullanılmıştır. Nûn’un düşmesiyle de meczum olmuştur¹⁴⁹.

2) Cevap cümlesi, fiil cümlesi olup fiili de talebi (emir, nehiy, istifham, dua, vb.) ifade eden fiil olursa¹⁵⁰.

Emir örneği

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا (Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin¹⁵¹.)

Bu ayette (إِنْ) şart edatıdır. (خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا) şart cümlesi, (فَابْعَثُوا حَكَمًا) ise cevap cümlesidir. Cümledeki (ابْعَثُوا) fiili emir kipinde olduğu için cevap cümlesinin başına “fa” gelmiştir

Nehiy örneği

فَإِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ (Eğer onlar şahitlik ederlerse, sen onlarla beraber şahitlik etme¹⁵².)

Bu ayette (إِنْ) şart edatı, (شَهِدُوا) şart cümlesi, (فَإِنْ تَشْهَدْ مَعَهُمْ) cevap cümlesi olup nehiy kipinde olduğu için cümlelerin başına “fa” gelmiştir.

Dua örneği

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بَعْدَابٍ أَلِيمٍ

¹⁴⁹ Ezherî, *Şerhu't-Tasrih ale't-Tevzih*, II, 405; Sabbân, *Hâşiyetu's-Sabbân şerhu'l-Eşmûni âla Elfiyeti İbn Mâlik*, IV, 20.

¹⁵⁰ İbn 'Akil, *Şerhu İbn 'Akil*, II, 375.

¹⁵¹ Nisa, 4/35.

¹⁵² En'âm, 6/150.

(Eğer bu (Kur'an) bir gerçek olarak senin katından ise, gökyüzünden üstümüze taş yağdır¹⁵³.)

Bu ayette (فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا) cümlesi, (إِنْ)'i şartiyyinin cevap cümlesidir. Dua kipinde olduğu için başında fa” gelmiştir.

İstifham örneği

وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

(Eğer sizi bırakıverirse, ondan sonra size kim yardım eder? Müminler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdırlar¹⁵⁴.)

Bu ayette (يَخْذُلْكُمْ) cümlesi, (إِنْ)'in şart cümlesidir. Cevap cümlesi ise (فَمَنْ ذَا الَّذِي) cümlesidir. İstifham kipinde olan cevap cümlesi (فَمَنْ) şeklinde “fa” ile birlikte kullanılmıştır.

3) Cevap cümlesinin fiili, (ليس, عسى, بئس, نعم) gibi câmid bir fiil olduğu zaman¹⁵⁵.

Örnek

فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُمْ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا

(Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur¹⁵⁶.)

Bu ayette cevap cümlesi, câmid fiil olduğu için فَعَسَى şeklinde “fa” ile birlikte kullanılmıştır.

4) Şartın cevabında (سوف veya س) edatlarından birinin olması durumunda.

¹⁵³ Enfal, 8/32.

¹⁵⁴ Âl-i İmrân, 3/160.

¹⁵⁵ Mustafa Galâyini, *Câmi 'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, II, 192; Ali el- Carim, *en-Nahvu'l-vazih*, s. 21.

¹⁵⁶ Nisa, 4/19.

Örnek 1

وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَسْتَضِعْ لَهُ أُخْرَى (Eğer anlaşılamazsanız çocuğu, başka bir kadın emzirecektir¹⁵⁷.)

Bu ayette (إِنْ) şart edatıdır. (تَعَاَسَرْتُمْ) şart cümlesi, (فَسْتَضِعْ) ise cevap cümlesidir.

Fiilin başında (س) edatı olduğu için “fa” ile birlikte kullanılmıştır.

Örnek 2

فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي (Eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin¹⁵⁸!)

Bu ayette de cevap cümlesinin başında “سَوْفَ” edatı olduğu için, cevap “fa” ile kullanılmıştır.

5) Cevâb-1 şart lafzen ve manen mâzi fiil olması durumunda “fa” ile birlikte kullanılır. Böyle bir durumda cevaba “قَدْ” edatının açık veya takdir ederek bitişmesi gerekir¹⁵⁹.

“قَدْ” edatının açık olarak kullanıldığı ayet örneği

قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلِهِ ((Kardeşleri) dediler ki: Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı¹⁶⁰.)

“قَدْ” edatının takdir edilerek kullanıldığı ayet örneği

إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ (Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır¹⁶¹.)

Bu ayette cevâb-1 şart (فَصَدَقَتْ) mâzi fiilidir. Bu sebeple “fa” ile birlikte

¹⁵⁷ Talâk, 65/6.

¹⁵⁸ A'raf, 7/143.

¹⁵⁹ Mustafa Galâyini, *Câmi 'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, II, 192.

¹⁶⁰ Yûsuf, 12/77.

¹⁶¹ Yûsuf, 12/26.

kullanılmıştır. Bu cümlede (قَدْ) edatı ise mânen takdir edilmiştir. Ayetin takdiri (فقد ظهر) (صدقها) şeklindedir¹⁶².

6) Cevâb-1 şartta, (قَدْ) edatının bulunması durumunda.

Örnek 1

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودٌ (Ey Muhammed! Eğer seni yalanlarlarsa

bil ki, onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamışlardı¹⁶³.)

Bu ayette şart fiili muzâri, cevabın fiili ise mâzidir. Cevâb-1 şartta (قَدْ) edatı olduğu için cümle “fa” ile birlikte kullanılmıştır.

Örnek 2

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ (Resûlüm!) Eğer seni yalancılıkla itham ettilerse

(yadırğama); gerçekten, senden önce peygamberler de yalancılıkla itham edildi¹⁶⁴.)

Bu ayette de şart fiili ve cevap fiillerinin her ikisi de mâzi fiil olup, cevap cümlesinde (قَدْ) edatı bulunmasından dolayı “fa” ile birlikte kullanılmıştır.

7) Cevâb-1 şart, fiili muzâri olup (لَنْ) edatıyla birlikte olması halinde.

Örnek

إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ (Onlar için yetmiş kez af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek¹⁶⁵.)

Bu ayette (لَنْ) şart edatıdır. (تَسْتَغْفِرْ) şart cümlesi, (فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ) cevap cümlesidir.

Cevap cümlesinin başında (لَنْ) olduğu için cevap cümlesi “fa” ile birlikte kullanılmıştır.

¹⁶² Derviş, *I'râbü'l-Kur'ani'l-Kerim ve beyanuhu*, IV, 475.

¹⁶³ Hac, 22/42.

¹⁶⁴ Âl-i İmrân, 3/184.

¹⁶⁵ Tevbe, 9/80.

8) Cevâb-1 şart mâzi olup nefiy “ما” sı ile birlikte kullanılırsa.

Örnek

فَإِنْ اعْتَرَزْتُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْفُوا إِلَيْكُمْ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا (Artık onlar sizi

bırakıp bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir¹⁶⁶.)

Bu ayette (إِنْ) şart edatıdır (اعْتَرَزْتُمْ) şart cümlesi, (مَا جَعَلَ اللَّهُ) cevap cümlesidir.

Cevap cümlesi (اعتزل) mâzi fiilidir. Başında nefiy “ما” sı olduğu için cevap cümlesi “fa” ile birlikte kullanılmıştır.

9) Cevâb-1 şartın sadaret hakkı olan (كَأَنَّ) ve kardeşleri (أَنْ هَارِجٌ), (رُبَّ), ikinci bir şart edatı ve yemin edatıyla başlaması durumunda¹⁶⁷.

Cevabın (كَأَنَّ) edatı ile başlama örneği

وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا (Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa, sanki bütün insanları yaşatmıştır¹⁶⁸.)

Cevabın “yemin” ile başlama örneği

متى تعتمد أمة على أسباب القوة فوالله يخافها أعداؤها (Ümmet ne zaman gücün sebeplerine dayanırsa (sarılırsa), yemin olsun o zaman düşmanları korkar.)

Cevabın (رُبَّ) edatı ile başlama örneği

إِنْ واصلتَ عملكَ فرمًا نلتَ أملكَ (Eğer sen işini devam ettirirsen, olur ki emeline ulaşırısın.)

Cümlenin ikinci bir şart edatıyla başlama örneği

¹⁶⁶ Nisa, 4/90.

¹⁶⁷ Abbas Hasan, *en-Nahvu 'l-Vâfi*, IV, 461.

¹⁶⁸ Maide, 5/32.

وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيهِمْ

بِآيَةٍ (Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır geldiyse; bir delik açıp yerin dibine inerek yahut bir merdiven kurup göğe çıkarak onlara bir mucize getirmeye gücün yetiyorsa durma, yap¹⁶⁹!)

Cevap cümlesi “fa” ile kullanıldığında, şart fiili ister mâzi olsun ister muzâri, cevabın merfû okunması vaciptir¹⁷⁰.

Şart fiili mâzi olana örnek

وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَمَنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَسُتْرُضِعْ لَهُ أُخْرَى (Eğer anlayamazsanız çocuğu, başka bir kadın emzirecektir¹⁷¹.)

Şart fiili muzâri olana örnek

فَمَنْ يُؤْمِنِ بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا (Kim Rabbine inanırsa, artık ne hakkının eksik verilmesinden ne de haksızlığa uğramaktan korkar¹⁷².) فَلَا يَخَافُ بَخْسًا cümlesi de aynı şekilde merfû olmuştur. Cümlenin takdiri فَهُوَ لَا يَخَافُ şeklindedir.

Şart cümlesinde cevap, şart için uygun olmayan bir şekilde gelirse, cevabın “fa” ile birlikte kullanılması gerektiği konusunu ele aldık. Ama bazı durumlarda cevap cümlesi “fa” sız olarak da kullanılabilir. Şimdi bu konu ele alınacaktır.

2.9. Cevap cümlesinin Fa (ف) sız Kullanımı

Cevap cümlesi bazen “fa” sız olarak kullanılabilir. Bu konu hakkında üç görüş zikredilecektir:

Birinci görüş; Ebû Hayyân ve bazı nahivciler, cevap cümlesine bitişen “fa” nın

¹⁶⁹ En’âm, 6/35.

¹⁷⁰ Es-Suyûti, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmi'*, II, 459.

¹⁷¹ Talâk, 65/6.

¹⁷² Cin 72/13.

zaruret durumunda veya zaruret olmasa da tercihen hazf olabileceğini zikretmişlerdir.¹⁷³

Mesela; وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ (Onlara boyun eğerseniz şüphesiz siz de Allah'a ortak koşmuş olursunuz¹⁷⁴.)

Bu ayette (إِنْ) şart edatı, (أَطَعْتُمُوهُمْ) şart cümlesi, (إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ) ise cevap cümlesidir. Cevap isim cümlesi olduğu için cümleye “fa”nın bitişmesi gerekirken burada “fa”sız kullanılmıştır.

Ebü'l-Bekâ el-Ukberî ve Beydavî, şart fiilinin mâzi olması durumunda “fa”sız kullanımının daha güzel olacağını zikretmişlerdir. Çünkü mâzi şartın, cevap üzerindeki tesiri zayıftır. Şartın mâzi olması durumunda, muzârî olan cevabın, merfû okunması nasıl caiz ise cevap cümlesinin de “fa”sız kullanılması caizdir demişlerdir¹⁷⁵. Nitekim Hadis-i şerifte de böyle bir kullanım vardır. Mesela;

فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا وَإِلَّا اسْتَمْتَعْ بِهَا (Eğer onun sahibi gelirse (ona ver). Şayet gelmezse kendin faydalan¹⁷⁶.)

Bu hadiste (إِنْ) şart edatı, (جَاءَ صَاحِبُهَا) ise şart cümlesidir. Bu cümlede cevap cümlesi mahzûftur. Cümlenin takdiri; (فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا فَأَدَّهَا إِلَيْهِ) (Eğer sahibi gelirse ona geri ver.) şeklindedir. İkinci cümlede şart fiili mahzûftur. Cümlenin takdiri; (وَإِلَّا يَجِئُ) (Şayet gelmezse o (maldan) kendin yararlan.) (اسْتَمْتَعْ) fiili, talep eden bir fiil olduğu için “fa” ile kullanılması gerekirken “fa”sız kullanılmıştır¹⁷⁷.

İkinci görüş; Sîbeveyhi, şiirlerde zaruret olması durumunda “fa”nın hazf olabileceği, bir zaruret yoksa hazf olmayacağı görüşündedir.

Mesela; (يَفْعَلِ الْحَسَنَاتِ) şart edatıdır. (مَنْ) şart edatıdır. مَنْ يَفْعَلِ الْحَسَنَاتِ اللَّهُ يَشْكُرْهَا

¹⁷³ Suyûti, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmî*, II, 458.

¹⁷⁴ En'âm, 6/121.

¹⁷⁵ İbn Aşur, Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed Tunusi, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, nşr. Daru Sahnûn, Tunus ts, c. 8, s.43.

¹⁷⁶ Buhari, kitab-ul lukata, 2294.

¹⁷⁷ Ezherî, *Şerhu't-Tasrîh ale't-Tezîh*, II, 406.

cümlesi, (اللَّهُ يَشْكُرُهَا) Cümlesi ise cevap cümlesidir. Cevap cümlesi, İsim cümlesi olduğu için “fa” ile kullanılması gerekirken “fa” sız kullanılmıştır. Bu cümlede “fa” ise mukadderdir. Cümlenin takdiri (مَنْ يَفْعَلِ الْحَسَنَاتِ فَاللَّهُ يَشْكُرُهَا)¹⁷⁸.

Üçüncü görüş; Hiçbir şekilde “fa” nın hazfını uygun görmezler. Nitekim Müberred de zaruret durumunda “fa” nın hazf olacağı görüşünü benimsemez. O, yukarıdaki nakledilen şiiri (مَنْ يَفْعَلِ الْخَيْرَ فَالرَّحْمَنُ يَشْكُرُهُ) şeklinde “fa” lı şeklinde rivayet etmiştir¹⁷⁹.

2.10. (إذا الفجائية)’nin Fa (ف) nın Yerine Geçmesi

Şart cümlesinde, cevap cümlesi, şart olmaya uygun değilse, iki cümlenin arasını birbirine bağlamak için cevap cümlesinin başına “fa” harfinin getirilmesi gerektiği üstte zikredildi. Bu irtibatı sağlamak için “fa” nın yerine bazen mufâcee (إذا)’sı da kullanmıştır. Bu kullanımın ise iki şartı vardır¹⁸⁰.

2.10.1. Birinci Şart

Cevap cümlesi, talep ifade etmeyen, menfi olmayan ve (إِنَّ) ile kullanılmayan bir isim cümlesi olursa, bu durumda şart ve cevap cümlesini birbirine bağlamak için “fa” nın yerine mufâcee (إذا) sı, geçebilir. Bu şartta ittifak vardır¹⁸¹.

Talep ifade etmeyen, cevap cümlesi örneği

وَإِنْ تُصِبُّهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ (Eğer kendi işledikleri şeyler sebebiyle başlarına bir kötülük gelirse, bir de bakarsın ki ümitsizliğe düşerler¹⁸².)

Bu ayette (هُمُ يَقْنَطُونَ) talep ifade etmeyen cevap cümlesidir. Başına “fau’l-cevap” yerine mufâcee (إذا) sı gelmiştir.

¹⁷⁸ Suyûti, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmî*, II, 458.

¹⁷⁹ Suyûti, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmî*, II, 458.

¹⁸⁰ Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-Vâfi*, IV, 462.

¹⁸¹ Sabbân, *Hâşiyetu's-Sabbân şerhu'l-Eşmûni âla Elfiyeti İbn Mâlik*, IV, 34.

¹⁸² Rum, 30/36.

إنَّ عَصَى زَيْدٍ فَوَيْلٌ لَهُ cümlesi, “fa” ile kullanıldığı için uygun bir cümledir. Bu cümle talep cümlesi olduğu için (إِذَا) ile kullanımını uygun değildir¹⁸³.

Menfi olan cevap cümlesi örneği

إِنْ قَامَ زَيْدٌ فَمَا عَمِرُوا قَائِمٌ (Eğer zeyd kalkarsa, Amr kalkmamıştır.)

Bu cümlede cevap cümlesi menfi olduğu için cümle “fa”nın yerine (إِذَا) ile kullanılamaz. Mesela إِنْ قَامَ زَيْدٌ إِذَا مَا عَمِرُوا قَائِمٌ gibi bir cümle kurulamaz.

Başında “إِنَّ” olan cevap cümlesi örneği

إِنَّ قَامَ زَيْدٌ فَإِنَّ عَمِرًا قَائِمٌ (Eğer Zeyd kalkarsa, mutlaka Amr’da kalkmıştır.)

Bu örnekte cevap cümlesinin başında إِنَّ edatı olduğu için “fa” ile kullanılmıştır. Bu cümlenin إِنْ قَامَ زَيْدٌ إِذَا إِنَّ عَمِرًا قَائِمٌ şeklinde kullanımını uygun değildir.

2.10.2. İkinci Şart

Mufâcee “إِذَا”nın “fa”nın yerine geçebilmesi için cümlede kullanılan edatın sadece (إِنَّ) şart edatı olması gerekir.

Örnek

إِنْ تَخَلَّصَ إِذَا الْإِخْلَاصَ يَنْفَعُكَ (Eğer ihlaslı olursan, o zaman ihlas sana fayda verir.)

Bazı nahivciler ise kullanılan edatın (إِنَّ) şart edatı ile sınırlı olma şartını koşmazlar.

Delil olarak ise şu ayetleri örnek verirler:

فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ (Allah dilediği kullarına yağmuru nasip

¹⁸³ Eşmûnî, Şerhu'l-Eşmûnî 'alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik, III, 590.

edince, onlar seviniverirler¹⁸⁴.)

Bu ayette görüldü üzere kullanılan birinci (إِذَا) şart edatı, ikinci (إِذَا) ise “fa”nın yerine geçen edattır.

Örnek 2

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ

(Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile durması da O'nun (varlığının) delillerindedir. Sonra sizi topraktan bir çağırды mı hemen (kabrilerinizden) çıkarırsınız¹⁸⁵.) Bu konu hakkında, ayetlerin bulunması bu görüşün daha isabetli olduğunun göstergesidir.

2.11. Cevap Cümlesinin Hazfı

Şart cümlesinde, cevabın hazfı, şart fiilinin hazfına göre daha çoktur¹⁸⁶. Cevabı'ş-şartın hazf olabilmesi için şart fiilinin mutlaka mâzi fiil veya (لَمْ) ile cezm edilmiş fiili muzârî olması gereklidir. Mesela (أَنْتَ فَائِزٌ إِنْ تَجْتَاهِدَ) bu cümlede, şart fiili mâzi fiil veya (لَمْ) ile cezm edilen fiili muzârî olmadığı için böyle bir cümle kurmak uygun değildir.

Cevabın hazfı, vacip ve caiz olmak üzere iki şekilde olur:

2.11.1. Vacip Olan Hazf

1) Şart edatından önce cevaba benzeyen bir karine ve delilin olması durumunda cevabın hazfı vaciptir¹⁸⁷.

Örnek

(Demek sen, bu söze

(Kur'an'a) inanmazlarsa, arkalarından üzülerək âdetâ kendini tüketeceksin¹⁸⁸!)

¹⁸⁴ Rum, 30/48.

¹⁸⁵ Rum, 30/25.

¹⁸⁶ Suyûti, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmi'*, II, 463.

¹⁸⁷ İbn Hişâm, Cemâluddîn 'Abdullâh b. Yûsuf' b. Ahmed b. 'Abdillâh el-Ensâri, *Muğni'l-lebîb 'an-Kutubi'l-E'arîb*, Thk. Berekât Yusuf habbur, Daru'l-Erkam, Beyrût-Lübnân, 1419/1999, II, 326.

¹⁸⁸ Kehf, 18/6.

Bu ayette (لَعَلَّكَ) şart edatı, (لَمْ يُؤْمِنُوا) ise şart cümlesidir. Şart edatından önceki (لَعَلَّكَ) mahzûf olan cevaba delalet ediyor. Bu sebeple cevap cümlesi hazf olmuştur. Mahzûf olan cevap cümlesi (فلا تحزن ولا تذهب نفسك عليهم حسرات) dır¹⁸⁹.

2) Şart edatından önce yemin (kasem) olup, şart, yemin ile yeminin cevabının arasında olursa bu durumda şartın cevabının hazfedilmesi vaciptir¹⁹⁰.

Örnek

قُلْ لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِبْرُ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ

ظَهيرًا (De ki: Andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler¹⁹¹.)

Bu ayetteki (لَّئِنِ) kelimesinin başındaki muvattie (لام) dır. (لَمْ) ise şart edatı, (اجْتَمَعَتِ) ise şart cümlesidir. (لَا يَأْتُونَ) şartın cevabı değil, mahzûf olan yeminin cevabıdır. Çünkü şart, yemin ile cevabı arasında olduğu için cevabı mahzûfdur¹⁹².

2.11.2. Caiz Olan Hazf

1) Cümlede, cevap olmaya uygun bir şey bulunmazsa bu durumda cevabın hazfı caizdir. Bu da şartın kendisinin, cevabı bildirmesi ile olur¹⁹³.

Örnek

(فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ

dibine inerek yahut bir merdiven kurup göğe çıkarak onlara mucize getirmeye gücün yetiyorsa (durma, yap¹⁹⁴..))

Bu ayette (لَئِنِ) şart edatı, (اسْتَطَعْتَ) ise şart cümlesidir. Cümlelerin cevabı mahzûf olan

¹⁸⁹ Derviş, *I'râbü'l-Kur'ani'l-Kerim ve beyanuhu*, V, 533.

¹⁹⁰ el-Ezherî, *et-Tasrih bi Mazmûni't-Tavzih (Şerhu't-Tasrih ale't-Tevzih)*, II, 413.

¹⁹¹ İsrâ, 17/88.

¹⁹² Derviş, *I'râbü'l-Kur'ani'l-Kerim ve beyanuhu*, V, 497.

¹⁹³ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb 'an-Kutubi'l-E'ârib*, II, 327.

¹⁹⁴ En'âm, 6/35.

(فَاعْلَانِ)'dir. Ayette hazf olan cevâb-ı şartın kendisi bildirmektedir.

2) Şayet şart, cümlede sorunun cevabı olarak gelirse, bu durumda da cevabın hazfi caizdir.

Mesela; أَتَضْرِبُ زَيْدًا (Zeyd'i dövermisin?) diye soran bir kimseye إِنَّ أَسَاءَ (Şayet kötülük yaparsa) şeklinde, cevap verilirse bu cümlede cevabın hazf olunduğu anlaşılır. Cümlenin takdiri şöyledir: أَضْرِبُهُ إِنَّ أَسَاءَ (Şayet kötülük yaparsa onu döverim)

3) Şart cümlesinden sonra gelen cümlenin bağlamından cevap anlaşılıyorsa, cevabın hazfi caizdir.

Örnek

وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ (Yaptıklarına devam ederlerse, daha öncekilere geçmişte ne yapıldığı bellidir.)

Bu ayette (إِنْ) şart edatıdır. (يَعُودُوا) ise şart cümlesidir. (فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ) cümlesi cevap cümlesi değildir. Çünkü bu cümle, cevap cümlesi olursa, şart ile cevap arasında, sebep sonuç ilişkisi açısından zamansal farklılık olur. Bundan dolayı cevap mahzûfdur. Cümlede mahzûf olan cevap, فَلْيَحْذَرُوا أَنْ يَصِيبَهُمْ مَا أَصَابَ الْأَوَّلِينَ (Kendilerinden öncekilere gelen şeyin kendilerine de gelmesinden sakınsınlar¹⁹⁵.) dir.

2.12. Şart Ve Cevap Cümlesinin Hazfi

Nahiv âlimleri, bir karinenin bulunması ve kullanılan edatın (إِنْ)'i şartiyye olması halinde şart ve cevap cümlelerinin birlikte hazfını zaruret olması durumunda caiz görürler. Bu durumda edat tek başına kalır¹⁹⁶.

¹⁹⁵ Suyûtî, Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Mukadderâtul-Kur'ân*, Thk. Caner Akdemir, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1971, s.279.

¹⁹⁶ Suyûtî, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmi'*, II, 464; Ebû Hayyân el- Endelüsî, *İrtişâfu'd-Darab fi Lisâni'l-'Arab*, IV, 1883.

Örnek

قالت بنات العم يا سلمى وإن كان فقيراً معدوماً قالت وإن

“Amca kızları “ey Selma o (seni isteyen kimse) bir şeyi olmayan, fakir biri olsa da (razı olur musun?)” dediler. Selma’da, “Şayet öyle bile olsa (razıyım) dedi.”

Bu şiirin sonundaki “وإن” şart edatıdır. Şart ve cevap cümlesi birlikte mahzûftur.

Cümlenin takdiri (وإن كان فقيراً معدوماً رضيت به) şeklindedir.

Şart ve cevap cümleleri hakkında verilen bu bilgilerden sonra, Şimdi ise bu cümleleri meydana getirin fiiller hakkında bilgi verilecektir;

2.13. Şart Ve Cevap Cümlelerinin Fiilleri

Şart ve cevap fiilleri, şart cümlesi içerisinde dört şekilde gelmektedir.

1) Şart ve cevap cümlelerinde bulunan her iki fiil de muzâri olarak gelebilmektedir. En çok kullanılan ve aslolan şekli budur. Bu durumda ikisi de muzâri olduğu için meczum olurlar.

Örnek 1

فَإِنْ يَشَاءِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ (Allah dilerse senin kalbini de mühürler¹⁹⁷.)

Bu ayette (إِنْ) şart edatı, (يَشَاءُ) ise şart cümlesidir. Cevap cümlesi ise (يَخْتِمْ)’dir. Hem şart hem de cevap cümlesi muzâri fiidir. Harekenin hazfi ile meczum olmuştur.

Örnek 2

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيضًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرْزُقْكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ

(Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir guruba uyarsanız imanınızdan sonra sizi yeniden inkârcılığa sevkederler¹⁹⁸.)

¹⁹⁷ Şûrâ, 42/24.

¹⁹⁸ Âl-i İmrân, 3/100.

Bu ayette de (تَطِيعُوا) şart cümlesi, (يُرُدُّوْكُمْ) ise cevap cümlesidir. Her ikisi de nun'un hazfi ile meczum olmuşlardır.

Örnek 3

إِنْ نَعَفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبُ طَائِفَةً (Sizden (tevbe eden) bir gurubu bağışlasak bile, bir guruba azap edeceğiz¹⁹⁹.)

Bu ayette de (نَعَفُ) şart cümlesidir. İlet harfinin hazfi ile meczum olmuştur.

Şart ve cevap fiilleri muzâri olduklarında cezm edilmeleri vaciptir. Ama bazen şiirlerde cevabın merfû olarak okunduğu görülmektedir.

يا أَقْرُعُ بَنَ حَابِسِ يَا أَقْرُعُ إِنَّكَ إِذَا أُصْرِعَ أَخُوكَ تُصْرِعُ (Ey Akra' b. Hâbis, kardeşin yenilirse, sen de yenilirsin.)

Bu şiirde görüldüğü gibi (تُصْرِعُ) fiili cevabı şarttır. Cezm okunması gerekirken merfû olarak okunmuştur.

Bu görüş sahiplerinin delilleri ise Talha b. Süleyman'ın şaz olarak okuduğu (أَيَّنَمَا) ayetinde ki يُدْرِكُكُمْ kelimesini يُدْرِكُكُمْ şeklinde okumasıdır²⁰¹.

2) Şart ve cevap cümlelerinde bulunan her iki fiil de mâzi olarak gelebilmektedir. Bu durum da mâzi fiil, mebni olduğu için mahallen meczum kabul edilir²⁰².

Örnek

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ (Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş olursunuz²⁰³.)

¹⁹⁹ Tevbe, 9/66.

²⁰⁰ Nisa, 4/78.

²⁰¹ Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-Vâfi*, IV, 473.

²⁰² er-Radî, *Şerhu'r-Radî li Kâfiyeti İbni'l Hâcib*, I, 929.

²⁰³ İsrâ, 17/7.

Bu ayette (إِنْ) şart edatı, birinci (أَحْسَنْتُمْ) şart cümlesi, ikinci (أَحْسَنْتُمْ) ise cevap cümlesidir. Her ikisi de mâzi olarak gelmiştir.

3) Şart cümlesi, mâzi veya “م” li muzâri fiil, cevap cümlesi ise muzâri fiil olarak gelebilir. Bu durumda tercih edilen cevabın cezm olmasıdır. Ama merfû olarak gelmesi de caizdir²⁰⁴.

Kur’ân-ı Kerîm’de (إِنْ) şart edatı ile kullanım örneği bulunamadığından dolayı başka bir şart edatı ile örnek verilecektir.

Örnek 1

“Her kim dünya hayatını ve onun süsünü arzu ederse, biz onlara dünyada yaptıklarının karşılığını tamamen öderiz²⁰⁵.”

Bu ayette (مَنْ) şart edatıdır. (كَانَ) şart fiili olup mahallen meczumdur. (نُوفٍ) şart cümlesidir. İlet harfinin hazfî ile meczum olmuştur.

Örnek 2

إِنْ زَارَ زَيْدٌ زَيْزُورًا عَمْرًا (Şayet Zeyd ziyaret ederse, Amr’da ziyaret eder.)

Bu örnekte şart fiilinin mâzi, cevap fiili de muzâri olduğu için (يَزُورُ) şeklinde merfû okunması da caizdir. Nitekim şiirlerde merfû örneği vardır:

وإن أتاه خليل يوم مسغبة يقول لا غائب مالي ولا حرم (Kıtlık gününde ona bir dost gelirse, sana mâlımı esirgemem der.) Burada (يقول) cevabı şarttır. Şart fiili olan (أتاه) mâzi fiil olduğundan dolayı merfû okunmuştur²⁰⁶.

Nahvu’l-vâfi’de ise şart mâzi, cevap muzâri olduğunda merfû okumanın güzel

²⁰⁴ İbn Mâlik Şerhu’l-Kâfiyeti’s-Şafiye, III, 1588.

²⁰⁵ Hûd, 11/15.

²⁰⁶ Sabbân, Hâşiyetu’s-Sabbân şerhu’l-Eşmûni âla Elfiyeti İbn Mâlik, IV, 25; Mustafa Galâyini, Câmi’u’d-durûsi’l-‘Arabîyye, II, 200.

olduğu, meczum okunmasının ise daha güzel olduğu zikredilmektedir²⁰⁷.

4) Şart fiilinin muzâri, cevap fiili mâzi olarak gelebilir. Ama bu kullanım şekli azdır²⁰⁸. Bazı nahivciler, bu kullanım şeklinin sadece şiirlerde olduğunu zikretseler de şiir dışında da kullanılmıştır.

Örnek

مَنْ يُفُؤْ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ (Kim Kadir gecesini,

faziletine inanarak ve alacağı sevabı Allah'tan bekleyerek ibadet ve taatla geçirirse geçmiş günahları bağışlanır²⁰⁹.)

2.14. Şart Ve Cevabın Cezmi

Nahiv âlimlerinin, şart cümlesindeki şart ve cevap fillerini cezm edenin ne olduğu hakkındaki görüşleri şöyledir:

2.14.1. Şart Fiilinin Cezmi

Şart fiilinin, şart edatları tarafından cezm edildiğine dair nahivciler görüş birliği içindedirler²¹⁰.

Örnek:

وَقَالُوا إِنْ تَتَّبِعِ الْهُدَى مَعَكَ نُتَخَطَّفَ مِنْ أَرْضِنَا («Biz seninle beraber doğru yola uyarsak,

yurdumuzdan atılırız» dediler²¹¹.)

Ayetteki (تَتَّبِعِ) şart fiilidir. Bu fiil, (إِنْ) şart edatı ile meczum olmuştur.

2.14.2. Cevap Fiilinin Cezmi

Cevap Fiilini cezmeden şeyin ne olduğu ile ilgili nahiv âlimleri arasında görüş farklılıkları şöyledir:

²⁰⁷ Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-Vâfi*, IV, 473.

²⁰⁸ er-Radî, *Şerhu'r-Radî li Kâfiyeti İbni'l Hâcib*, I, 930; Mustafa Galâyini, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, II, 200.

²⁰⁹ Buhari, İman 35.

²¹⁰ İbn Yeîş, *Şerhu'l-Mufasssal*, VIII, 41.

²¹¹ Kasas, 28/57.

2.14.2.1. Kûfelilerin Görüşü

Şart fiilinin şart edatı ile meczum olduğu, ama cevap fiilin ise şart edatı ile değil, civar kuralı gereği, bitişindeki şart fiili tarafından cezm edildiği görüşündedirler²¹². Arapça'da civar, amil olarak kabul edilir. Civar; Bir şeyin hükmünün bitişindeki tatbik edilmesi kuralıdır²¹³. Cevâb-ı şart, fiili şartın civarında olduğu için meczum olmuştur. Arap dili'nde bunun örnekleri vardır.

Örnek

كَأَنَّمَا ضَرَبْتَ قُدَّامَ أَعْيُنِهَا قُطْنًا بِمُسْتَحْصِدِ الْأُوتَارِ مَحْلُوجٍ

Bu şiirde (محلوج) kelimesi (قُطْنًا)'in sıfatı olduğu için (محلوجاً) şeklinde okunması gerekirken, bitişindeki (الأوتار) kelimesine uyup kesralı okunmuştur. Bu kullanım şekli Arapça' da yaygındır²¹⁴. İbni Cinni bu kullanım tarzının Kur'ân-ı Kerîm'de, binden fazla olduğunu nakleder²¹⁵.

Örnek

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ

(Kitap ehlinde yani hristiyanlar ve musevîlerden ve müşriklerden kâfir olanlar, Kendilerine açık deliller gelinceye kadar küfürlerinden ayrılmayacaklardır²¹⁶.)

Bu ayette (المشركين) civar kuralı gereği mecrûr okunmuştur. (كان) nin ismi olan (الذين)'ye atf yapılarak (المشركون) şeklinde' de okuyanlar vardır²¹⁷.

2.14.2.2. Basraların Görüşü

Çoğunluğun görüşüne göre, Şart ve cevap fiilleri, şart edatı ile meczumdur. Seyrâfi, şart cümlesinde amil olanın şart edatı olduğunu zikreder. Şart edatı iki fiili birbirine

²¹² İbnü'l-Enbârî, *el-İnsâf fî mesâilî'l-hilâf beyne'n-nahviyyîne'l-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn*, II, 493; er-Radî, *Şerhu'r-Radî li Kâfiyeti İbni'l Hâcib*, I, 911.

²¹³ İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâlüddin el-Ensârî, *Muğni'l-lebîb*, Daru'l Fikr, Beyrut, s.894

²¹⁴ el-Enbârî, Abdurrahman b. Muhammed b. Ubeydullah, *Esrâru'l-'arabiyye*, Thk. Muhammed Hüseyin Şemseddin, Daru'l kitab ilmiyye, Beyrut, 1418/ 1997, s. 174.

²¹⁵ İbn Cinnî, *el-Hasais*, I, 192.

²¹⁶ Beyyine, 98/1.

²¹⁷ İbnü'l-Enbârî, *el-İnsâf fî mesâilî'l-hilâf beyne'n-nahviyyîne'l-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn*, II, 493.

bağladığı için tek bir şey gibidir. Şart edatı, şart fiilinde nasıl amel ediyorsa aynı şekilde cevapta da amel etmesi gerekir²¹⁸.

Müberred ve Halil’de, şart edatının, şart fiilinde, şart edatı ve şart fiili ikisi birlikte, cevap da amel ettiği görüşündedirler.

Ahfeş ise şart fiilinin şart edatı tarafından, cevabın ise şart fiili tarafından cezmi edildiği görüşündedirler²¹⁹.

Şart ve cevabın cezmi konusunda, tercih edilen görüşün, Basralıların çoğunluğunun benimsediği görüş olması daha evladır²²⁰.

2.15. Cevap Cümlesinin Şart Edatı Üzerine Takdimi

Cevap cümlesinin, şart edatı üzerine takdimi hususunda nahiv alimleri görüş ayrılığı içerisindedir. Şöyle ki;

2.15.1. Basralı Nahivcilerin Görüşü

Basralı nahivcilerin çoğunluğun görüşüne göre cevâb-ı şart, şart edatlarının önüne geçemez. Çünkü Basralılara göre şart edatları aynı istifham edatları ve nefî (ما)’sı gibi cümlenin başında olma “sâdaret” hakkı vardır. Şart edatları kendisinden önceki fiilde amel edemez. Bundan dolayı şart edatının önüne, cevabı şartın veya fiili şartın amel ettiği herhangi bir şeyin geçmesi caiz değildir. Şayet bir fiili geçerse de o cevap değil müstakil bir kelimedir. Mahzûf olan asıl cevabın delilidir²²¹. Mesela (أكرمك إن جئتني) cümlesinde (إن)’i şartiyye’den önceki (أكرمك) fiili, Basralı âlimlere göre, cezmi caiz olmadığı için Cevâb-ı şart değil, mahzûf olan cevapa işaret eden müstakil bir kelimedir²²².

Basralılar, görüşlerinin delili olarak, yukarıda da değinildiği gibi şart edatı aynı istifham edatı gibi başta olma gerekliliği ve birde Arapların kullandığı şu sözü örnek olarak

²¹⁸ er-Radî, *Şerhu’r-Radî li Kâfiyeti İbni’l Hâcib*, I, 910; İbnü’l-Enbârî, *el-İnsâf fî mesâili’l-hilâf beyne’n-nahviyyîne’l-Basriyyîn ve’l-Kûfiyyîn*, II, 497.

²¹⁹ er-Radî, *Şerhu’r-Radî li Kâfiyeti İbni’l Hâcib*, I, 910.

²²⁰ İbnü’l-Enbârî, *el-İnsâf fî mesâili’l-hilâf beyne’n-nahviyyîne’l-Basriyyîn ve’l-Kûfiyyîn*, II, 497.

²²¹ İbn Mâlik, *Şerhu’l-Kâfiyeti’ş-Şafiye*, III, 1611; İbn Serrâc, *el-Usûl fî’n-nahv*, II, 236; İbn Mâlik, *Teshîlü’l-Fevâid ve Tekmilü’l-makâsîd*, s.238; Ebû Hayyân El- Endelusî, *İrtiâfu’d- Darab fî Lisâni’l- ‘Arab*, IV, 1868; Suyûti, *Hem’ul Hevâmi’ fi şerhi Cem’il cevâmi’*, II, 461; İbnü’l-Enbârî, *el-İnsâf fî mesâili’l-hilâf beyne’n-nahviyyîne’l-Basriyyîn ve’l-Kûfiyyîn*, II, 627;

²²² İbn ‘Akîl, *el-Müsaid ‘ala Teshîli’l-Fevâid*, III, 163.

gösterirler:

Örnek

أَنْتَ ظَالِمٌ إِنْ فَعَلْتَ (Sen zâlimsin, eğer yaparsan.)

Bu örnekte (إِنْ)'i şartiyye'nin, önündeki (أَنْتَ ظَالِمٌ) cümlesi, şartın cevabı değil müstakil bir cümledir. (أَنْتَ) mübteda, (ظَالِمٌ) ise haberdir. Basralı Nahivciler, (أَنْتَ ظَالِمٌ) cümlesi, cevap cümlesi olsaydı kural gereği, cümlenin başına “fa”nın bulunması gerektiğini zikrederler. Aynı zamanda anlam açısından da mahzurlu görürler. Şöyle ki; Şart tarif edilirken bir sonucun kendisine bağlı olduğu ya da varlığı başka durumların gerçekleşmesini mümkün kılan şey diye tarif edilmişti. Bu tarif neticesinde, bir örnek verilecek olursa konu daha anlaşılır hale gelecektir:

إِنْ جَاءَ زَيْدٌ أَكْرَمْتَهُ (Şayet Zeyd gelirse, ikram ederim.) Bu cümleyi anlamsal olarak incelediğimizde, İkrâmın gerçekleşmesi, Zeyd'in gelme şartına bağlanmıştır. Yani hükmün (ikrâmın) gerçekleşmesi, sebebin (gelmenin) gerçekleşmesi şartına bağlanmıştır. Ama (أَنْتَ ظَالِمٌ) cümlesinde ise hükmün (sen zâlimsin) verilmesi için sebebin gerçekleşmesi beklenmemiştir²²³. Basralılara göre cümlenin takdiri:

(أَنْتَ ظَالِمٌ) şeklinde olup cümlenin başındaki (أَنْتَ ظَالِمٌ) cevap cümlesi değil müstakil bir cümledir²²⁴.

Bazı Basralı nahivcilere göre, şart fiili mâzi veya şart ve cevap her ikisi de mâzi olursa, cevap cümlesinin takdimini caiz görürler.

Örnek 1

(أَقُومُ) bu örnekte, (قَمَتَ) şart fiilidir. Mâzi fiil olduğu için cevap olan (أَقُومُ),

edatın üzerine takdim olmuştur.

²²³ Selîli, *Şifâu'l-'Alîl fi İzâhi Teshîl*, III, 961.

²²⁴ Suyûti, *Hem'ul Hevâmi' fi şerhi Cem'il cevâmi'*, II, 462.

Örnek 2

(قَمْتُ إِنْ قَمْتُ) bu örnekte de şart ve cevap fiilileri mâzi oldukları için cevap, takdim olmuştur²²⁵.

2.15.2. Mâzinî'nin Görüşü

Mâzinî'nin görüşüne göre, cevap cümlesi mâzi ise takdimi caiz değildir. Ama muzâri ise caizdir. Şöyle ki; (قَمْتُ إِنْ قَامَ زَيْدٌ) bu cümlede cevap cümlesi, mâzi olduğu için takdimi caiz değilken, (أَقُومُ إِنْ قَامَ زَيْدٌ) cümlesinde cevap, muzâri olduğu için caizdir²²⁶.

2.15.3. Kûfeli Nahivcilerin Görüşü

Kûfeli nahivciler, Müberred, Ahfeş ve ebu Zeyd, cevabı şartın, şart edatı üzerine takdimini şart koşmaksızın caiz görürler²²⁷.

Örnekler

Cevâb-1 şartın mâzi fiil olup şart edatı üzerine takdimi (قَمْتُ إِنْ قَمْتُ)

Cevâb-1 şart muzâri fiil olup şart edatı üzerine takdimi (أَقُومُ إِنْ قُمْتُ)

Cevâb-1 şart muzâri, şart fiili mâzi olup şart edatı üzerine takdimi (أَقُومُ إِنْ قُمْتُ)

Cevâb-1 şartın isim cümlesi olup şart edatı üzerine takdimi (أَنْتَ ظَالِمٌ إِنْ فَعَلْتَ)

Kûfeli nahivcilere göre yukardaki örneklerin tümünde (إِنْ)'i şartiyyeden önceki cümleler, cevap cümlesidir. Zira onlara göre cevâb-1 şart, şart edatının önüne geçebilir. Basralı nahivcilerin delil olarak zikrettikleri “şayet (إِنْ)’i şartiyyeden önceki cümle cevap cümlesi olsaydı, cümlenin başına “fa”nın gelmesi gerekirdi” sözlerine karşı kûfeliler, “fa”nın cümle başında uygun olmadığından dolayı gelmediğini ve cevabın takdim olduğu

²²⁵ Ebû Hayyân El- Endelusî, *İrtişâfu 'd-Darab fi Lisâni 'l-'Arab*, IV, 1879.

²²⁶ Ebû Hayyân El- Endelusî, *İrtişâfu 'd-Darab fi Lisâni 'l-'Arab*, IV, 1879.

²²⁷ Selîli, *Şifâu'l-'Alîl fi İzâhi Teshîl*, III, 960; Ebû Hayyân el- Endelusî, *İrtişâfu 'd-Darab fi Lisâni 'l-'Arab*, IV, 1879; İbn 'Akîl, *el-Müsaid 'ala Teshîli 'l-Fevâid*, III, 163.

için (إِنْ)'i şartiyyenin kendisinde amel etmediğini zikrederler²²⁸.

2.16. Şart Ve Cevap Cümlelerinde Mamullerin, Şart Edatı Üzerine Takdimi

Basralı nahiv âlimlerine göre, şart ve cevap cümlelerinin mamullerinin, edat üzerine takdimi caiz değildir.

Şart'ın mamulünün edat üzerini takdim örneği; *زيداً إن تكرم يكرمك* Bu örnekte (إِنْ) şart edatıdır. (تكرم) şart fiili, (زيداً) ise şart fiilinin mef'uludur (mamulüdür).

Cevabı şartın mamulünün, şart edatı üzerine takdim örneği; *زيداً إن جنتني أكرم* Bu örnekte de cevabın mamulü olan (زيداً), edat üzerine takdim olmuştur. Basralı nahiv âlimlerine göre edatın cümle başında bulunması gerekir. Bundan dolayı bu iki takdimde caiz değildir.

Kûfeli nahiv âlimlerine göre bu iki takdim de caizdir. Çünkü onlara göre cevabın, şart edatı üzerine takdim olması asıldır²²⁹.

2.17. Şart Edatının İstifham Hemzesi İle Birlikte Kullanılması

İstifham edatlarının, (إِنْ)'i şartiyye, dışında bir edatla kullanılmadığına üstte değinilmişti, (إِنْ)'i şartiyye ile kullanıldığında, Sîbeveyhi'ye göre cevap, şarta aittir. İstifham hemzesinin ise cümlede hiçbir etki yoktur. Bundan dolayı cevap, muzâri olduğunda meczum olur.

Örnek

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِن مِّنْتَهُمُ الْخَالِدُونَ

(Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedilik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedî mi kalacaklar²³⁰?)

²²⁸ el-Ezherî, *et-Tasrih bi Mazmûni't-Tavzih (Şerhu't-Tasrih ale't-Tevzih)*, II, 412.

²²⁹ İbnü'l-Enbârî, *el-İnsâf fi mesâilil-hilâf beyne'n-nahviyyîne'l-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn*, II, 511.

²³⁰ Enbiyâ, 21/34.

Ancak İmam Yunus b. Habib, İstifham edatlarının, şart edatıyla kullanıldığında istifham edatının, şart edatının önünde olduğu için cümlede bulunan cevabın da istifhamın cevabı olduğunu belirterek merfû okunması gerektiğini zikreder. Mesela *أَنْتَ قَامَ بِكَرٍّ يَقَوْمٌ* *عمرو* örneğinde (يقوم) şeklinde merfû okunmasını tercih eder²³¹. Ama bu konu hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de ayetin bulunması, Sîbeveyhi'nin görüşünün daha isabetli olduğunu gösterir. Ayrıca örnek olarak verilen ayette, cevabın başında “fa”nın olması bir delildir²³².

2.18. Şart Ve Kasemin Bir Arada Toplanması

Şart ve kasem, bazen bir cümlede toplanabiliyor. Böyle bir durumda hem şart hem de kasem kendisine cevap istemektedir. Böyle bir durumda görüşler şöyledir²³³.

- 1) Şart ile kasemin bir cümlede toplanıp şartın, kasemin önüne geçmesi

Şart ve kasem aynı cümlede olup, kendinden önce mübteda veya aslı mübteda (كان *in*'nin ismi gibi) olan ve kendisine haber isteyen bir lafız gelsin veya gelmesin, bu durumda cümledeki cevap, şartın cevabıdır. Yeminin cevabı ise mahzûftur.

Örnek 1

إن قام زيد والله أكرمه (Zeyd kalkarsa vallahi bende ona ikram ederim)

Bu örneğe baktığımızda, şart ve kasem aynı cümlede toplanmıştır. Şart edatı ise kasemden önce gelmiş ve şarttan önce kendisine haber isteyen bir lafızda gelmemiştir. Cümledeki (*أكرمه*) şartın cevabıdır. Yeminin cevabı ise mahzûftur.

²³¹ Ezherî, *Şerhu't-Tasrîh ale't-Tevzîh*, II, 415.

²³² Sîbeveyhi, *el-kitâb*, II, 82.

²³³ İbn Usfür. Ali b Mu'min b. Muhammed b. Ali ibn. Usfür el-İşbilî, *Şerhu'l-Cümeli'z-Zeccâc*, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, Lübnân, 1419/1988, I, 556; el-Muradî Ebu Muhammed Bedreddin Hasan b. Kasım b. Abdullah b. Ali el-Mısırî el-Malikî, *Tevzihu'l-makasid ve'l-mesalik bi Şerh-i Elfiyet-i ibn Mâlik*, Thk. Abdurrahman Ali Süleyman, Daru'l fikri'l-Arabî, Kahire, 1422/2001, III, 1289; el-Galâyinî, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, II,195.

Örnek 2

زيدٌ إن جاءَ واللهِ أكرمهُ Bu örnekte de şart'dan önce kendisine haber isteyen bir mübteda gelmiştir. Yine bu cümledeki (أكرمهُ) yeminin değil, şartın cevabıdır.

2) Şart ile kasemin bir arada toplanıp kasemin, şartın önüne geçmesi

Şart ve kasem aynı cümlede olup, kasem, şartın önüne geçip, kendinden önce de haber isteyen bir lafız gelmez ise, kasem önde olduğu için bu durumda cümledeki cevap, kasemin cevabıdır.

Örnek

واللهِ إن يقمَ زيدٌ ليقومَنَّ عمروُ (Yemin olsun Zeyd kalkarsa mutlaka Amr'da kalkar)

Bu örnekte (ليقومَنَّ) şartın değil, yeminin cevabıdır.

3) Şart ile kasemin bir arada toplanıp kasemin, şartın önüne geçip öncesinde haber isteyen bir lafzın gelmesi

Şart ve kasem aynı cümlede olup, kasem, şartın önüne geçerse, kendinden önce de haber isteyen bir lafız gelirse bu durumda cevabın, her ikisinin de cevabı olması caizdir.

Mesela; زيدٌ واللهِ إن يزرنِي أكرمهُ şeklinde, şartın cevabı olması uygun olduğu gibi

زيدٌ واللهِ إن يزرنِي لأكرمَنَّهُ şeklinde, kasemin cevabı olması da uygundur. İbn Mâlik ise böyle bir durumda cevabın, şartın cevabı olduğu görüşündedir²³⁴.

2.19. Şart Ve Cevap Fiillerinden Sonra Gelen Muzâri Fiilin Hükümü

Bazen şart ve cevap fiillerinden sonra muzâri bir fiil gelir. Bu durumda hüküm şöyledir:

2.19.1. Şart Fiilinden Sonra Gelen Muzâri Fiil

Şart fiilinden sonra atıf harfi olmaksızın gelen muzâri fiil şayet meczum ise bedel,

²³⁴ Şerhu'l- Eşmûni 'alâ Elfıyyeti İbn-i Mâlik, III, 593.

merfû ise hal olur²³⁵.

Örnek 1

إِنْ تَأْتِنَا تَطَلُّبُ نَصَحْنَا نَصِغَ إِلَيْكَ (Şayet nasihat dinleyici olarak bize gelirsen, biz de sana kulak veririz) Bu örnekte, şart fiili olan (تَأْتِنَا) fiilinden sonra (تَطَلُّبُ) fiili atıf harfi olmaksızın ve merfû olarak gelmiştir. (تَطَلُّبُ نَصَحْنَا) cümlesi mahallen mensup haldir. Cümlenin takdiri (طالِباً نصحنا) şeklindedir.

Örnek 2

مَتَى تَأْتِينَا نُؤْمِمُ بِنَا فِي دِيَارِنَا تَجِدُ حَطَباً جَزْلاً وَنَاراً تَأْجِجاً (Bizi ne zaman evimizde ziyaret etsen, çokça odun ve yakılmış ateş bulursun.)

Bu örnekte, (تَأْتِينَا) şart fiilidir. Ondan sonra gelen (نُؤْمِمُ) fiili ise bedeldir.

Şart fiilinden sonra gelen muzâri fiilin başında (واو) veya (الفاء) gibi atıf harfleri bulunursa, bu fiili, şart fiiline atıf yapılarak meczum olarak da veya atıf harfinden sonra gizli bir (إِنْ) takdir edilerek mansub okumak da caizdir.

وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً (Eğer siz sabırlı olur, Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, onların hileleri size hiçbir zarar vermez²³⁶.)

Bu ayette (تَصْبِرُوا) şart fiilidir. (وَتَتَّقُوا) ise şart fiilin üzerine atıf edilerek meczum olmuştur. Burada (وَتَتَّقُوا) fiili için gizli (إِنْ) ile mensup olmuştur demek de caizdir²³⁷.

2.19.2. Cevap Fiilinden Sonra Gelen Muzâri Fiil

Cevap cümlesinden sonra gelen muzâri fiilin başında (واو) veya (الفاء) atıf

²³⁵ Sîbeveyhi, *el-kitâb*, III, 85.

²³⁶ Âl-i İmrân, 3/120.

²³⁷ Sîbeveyhi, *el-kitâb*, III, 85-88.

harflerinden biri bulunursa bu durumda fiili meczum, merfû ve mensup okumakta da caizdir.

Örnek

إِنْ تَزُرْنِي أُرْحَبْ بِكَ وَأَكْرَمَكَ (Eğer beni ziyaret edersen, seni karşılar ve ikram ederim.)

Bu örnekte (إِنْ) şart edatıdır. (تَزُرْنِي) şart cümlesi, (أُرْحَبْ بِكَ) ise cevap cümlesidir.

Cevap cümlesinden sonra gelen (وَأَكْرَمَكَ) fiilini, (وَأَكْرَمَكَ) şeklinde şart fiiline atıf ederek meczum olarak okuyabiliriz. Veya İstinaf (başlangıç) cümlesi olarak kabul ederek (وَأَكْرَمَكَ) şeklinde zammeli olarak okuyabiliriz. Kullanımı az da olsa gizli bir (إِنْ) takdir edilerek (وَأَكْرَمَكَ) şeklinde mansub olarak okunabilir²³⁸.

Örnek 2

وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرْ لِمَنْ يَشَاءُ

(İçinizdekini açığa vursanız da, gizleseniz de Allah sizi, onunla sorguya çeker de dilediğini bağışlar²³⁹.)

Bu ayette de cevap cümlesinden sonra (فَيَغْفِرُ) fiili, (الفاء) atıf harfi ile birlikte gelmiştir. Bu fiili de üsteki örnekte olduğu gibi (فَيَغْفِرُ) (فَيَغْفِرُ) (فَيَغْفِرُ) şeklinde üç halde de okunabilmektedir.

2.20. İki Şartın Bir Arada Toplanması

Cümlede bazen iki şart art arda gelebiliyor. Bu bazen atıf harfiyle bazen de atıf harfi olmaksızın olabiliyor. Böyle bir durumda hüküm şöyledir:

²³⁸ el-Ezherî, *et-Tasrih bi Mazmûni't-Tavzîh (Şerhu't-Tasrih ale't-Tevzîh)*, II, 408; Eşmûnî, *Şerhu'l-Eşmûni 'alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik*, III, 590.

²³⁹ Bakara, 2/284.

2.20.1. İki Şartın, Atıf Harfi İle Peş Peşe Gelmesi

İki şartın art arda gelmesi durumunda hüküm, kullanılan atıf harfine göre değişiklik göstermektedir. Aralarındaki atıf harfi (و) ise cümledeki cevap her ikisininindir.

Örnek

إن تذاكر وإن تجتهد في دورسك تنجح (Şayet etüd yaparsan ve dersine çalışırsan başarısın.)

Bu örnekteki (تنجح) her iki şartında cevabıdır. Aralarındaki atıf harfi (ف) ise cümledeki cevap, başında atıf harfi olan ikinci şartındadır. İkinci şart ve cevabı da birinci şartın cevabı kabul edilir.

Örnek

إن جئتني فإن أحسنت إليّ جئتك (Eğer bana gelirsen ve iyilik edersen ben de sana gelirim.)

Bu örnekteki (جئتك) başında (ف) bulunan ikinci (إن)'in cevabıdır. (فإن أحسنت إليّ) cümlesinde birinci (إن)'in cevabıdır.

Şayet aralarındaki atıf harfi (أو) ise cümledeki cevap, iki şarttan birine aittir.

Örnek

إن جاء بكر أو إن جاءت فاطمة فأكرمها أو فأكرمه (Eğer Bekir veya Fatıma gelirse ona (Bekir'e veya Fatıma'ya) ikram et.)

Bu örnekte iki şart peş peşe aralarında (أو) atıf harfi ile birlikte gelmiştir. Bundan dolayı cümledeki (فأكرم) iki şarttan birinin cevap cümlesidir. Şayet birinci şartın cevabı olursa (فأكرمه) şeklinde, ikinci şartın cevabı ise (فأكرمها) şeklindedir.

2.20.2. İki Şartın Atıf Harfi Olmaksızın Peş Peşe Gelmesi

İki veya daha fazla şart atıf harfi olmaksızın peş peşe gelip arkasından cevap gelirse, bu cevap için iki görüş vardır.

Birinci görüş:

Çoğunluğun görüşüne göre cümledeki cevap, ilk şarta aittir. İkinci şartın cevabı ise birinci şart ona delâlet ettiği için mahzûfdur.

Örnek

إِنْ أَتَيْتَنِي إِنْ كَلِمَتِي أَكْرَمْتُكَ (Eğer bana gelir, benimle konuşursan sana ikram ederim.)

Bu örnekte iki şart edatı peş peşe aralarında atıf harfi olmaksızın gelmiştir. Cümlede cevap olan (أَكْرَمْتُكَ) ise ilk zikredilen (إِنْ)'in cevabıdır. İkinci şartın cevabı ise mahzûftur.

İkinci görüş:

İbn Mâlik, cumhurun görüşü gibi cümledeki cevabın ilk şarta ait olduğunu zikreder. Fakat onun ayrıldığı konu ikinci şartın cevabının, cümlede mafzuf değil hiç olmadığıdır. Çünkü o ikinci şartın, birinci şartın (hal'de olduğu gibi) kaydı olduğuna zikreder²⁴⁰.

²⁴⁰ el-Ezherî, *et-Tasrih bi Mazmûni't-Tavzih (Şerhu't-Tasrih ale't-Tevzih)*, II, 414-415.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İN'İ ŞARTIYYE'NİN KUR'ÂN-I KERÎM'DE KULLANIM YERLERİ

3.1. Şart Ve Cevap Cümleleri Muzâri Olan Ayetler

وَإِن يَأْتُواكُمْ أُسَارَىٰ يُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ (Onları yurtlarından çıkarmak size haram olduğu halde (hem çıkarıyor hem de) size esirler olarak geldiklerinde fidye verip onları kurtarırsunuz²⁴¹.)

وَإِن تُبَدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوا بِحَسَابِكُمْ بِهِ اللَّهُ

(İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir²⁴².)

قُلْ إِنْ تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبَدُوا يَعْلَمُهُ اللَّهُ (De ki: İçinizdekileri gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir²⁴³.)

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنَهُ بدينارٍ لَّا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ (Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet bıraksan, onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet bıraksan, tepesine dikilip durmazsan onu sana iade etmez²⁴⁴.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ (Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden bir guruba uyarsanız imanınızdan sonra sizi yeniden inkârcılığa sevkederler²⁴⁵.)

وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ يُؤَلُّوكُمُ الْأَدْبَارَ (Sizinle savaşa girecek olsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar²⁴⁶.)

إِن تَسْسِنُكُمْ حَسَنَةً نَّسُوهُمْ وَإِن تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَّا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا (Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir musibet gelse, buna da

²⁴¹ Bakara, 2/85.

²⁴² Bakara, 2/284.

²⁴³ Âl-i İmrân, 3/29.

²⁴⁴ Âl-i İmrân, 3/75.

²⁴⁵ Âl-i İmrân, 3/100.

²⁴⁶ Âl-i İmrân, 3/111.

sevinirler. Eğer sabreder ve korunursanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez²⁴⁷.)

بَلَىٰ إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ (Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız, onlar (düşmanlarınız) hemen şu anda üzerinize gelseler bile, Rabbiniz, size nişanlı beş bin Melek'le yardım edecektir²⁴⁸.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ (Ey iman edenler! Eğer kâfirlere uyarsanız, gerisin geriye (eski dininize) döndürürler de, hüsrana uğrayanların durumuna düşersiniz²⁴⁹.)

إِنْ بَحْتَبُوا كَبَائِرَ مَا نُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ (Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz²⁵⁰.)

إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا (Bunlar barıştırmak isterse Allah aralarını bulur²⁵¹.)

وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا (İyilik olursa onu katlar 'kat kat artırır²⁵².)

وَإِنْ تُصِيبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هَذِهِ مِنْ عِنْدِكَ (Kendilerine bir iyilik dokunsa «Bu Allah'tan» derler; başlarına bir kötülük gelince de «Bu senden» derler²⁵³.)

وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ (Eğer (eşler) birbirinden ayrılırsa Allah, bol nimetinden her birini zenginleştirir (diğerine muhtaç olmaktan kurtarır²⁵⁴.)

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ (Ey insanlar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip başkalarını getirir²⁵⁵.)

²⁴⁷ Âl-i İmrân, 3/120.

²⁴⁸ Âl-i İmrân, 3/125.

²⁴⁹ Âl-i İmrân, 3/149.

²⁵⁰ Nisa, 4/31.

²⁵¹ Nisa, 4/35.

²⁵² Nisa, 4/40.

²⁵³ Nisa, 4/78.

²⁵⁴ Nisa, 4/130.

²⁵⁵ Nisa, 4/133.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنَ أَشْيَاءَ إِن تُبَدَّ لَكُمْ تَسْؤُكُمْ وَإِن تَسْأَلُوا عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلَ الْقُرْآنُ تُبَدَّ
 لَكُمْ عَمَّا اللَّهُ عَنْهَا (Ey iman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın.
 Eğer Kur'an indirilirken onları sorarsanız size açıklanır. (Açıklanmadığına göre) Allah
 onları affetmiştir. (Siz sorup da başınıza iş çıkarmayın²⁵⁶.)

وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا (Onlar her türlü mucizeyi görseler bile yine de ona
 inanmazlar²⁵⁷.)

وَإِن تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذَ مِنْهَا (O, bütün varını fidye olarak verse, yine de ondan
 kabul edilmez²⁵⁸.)

وَإِن تُطِغْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ (Yeryüzünde bulunanların çoğuna
 uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar²⁵⁹.)

إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ (Dilerse sizi yok eder²⁶⁰.)

وَإِن تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَى وَمَنْ مَعَهُ (Eğer kendilerine bir fenalık gelirse Musa ve
 onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı²⁶¹.)

وَإِن يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِن يَرَوْا سَبِيلَ الْعِجْيِ يَتَّخِذُوهُ
 سَبِيلًا (Onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol
 edinmezler. Fakat azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar²⁶².)

وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ (Onlara, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da
 alırlar²⁶³.)

²⁵⁶ Maide, 5/101.

²⁵⁷ En'âm, 6/25.

²⁵⁸ En'âm, 6/70.

²⁵⁹ En'âm, 6/116.

²⁶⁰ En'âm, 6/133.

²⁶¹ A'raf, 7/131.

²⁶² A'raf, 7/146.

²⁶³ A'raf, 7/169.

إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثٌ (Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur²⁶⁴.)

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَتَّبِعُوكُمْ (Onları doğru yola çağırırsanız size uymazlar²⁶⁵.)

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا (Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler²⁶⁶.)

وَإِنْ تَعُدُّوا نَعْدًا (Yine (Peygamber'e düşmanlığa) dönerseniz, biz de (ona) yardıma döneriz²⁶⁷.)

إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا (Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir²⁶⁸.)

إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ (Vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle²⁶⁹.)

إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا (Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüze (kâfire) galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kâfir olanlardan bin kişiye galip gelirler²⁷⁰.)

إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ (Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alındanan (fidyeden) daha hayırlısını size verir²⁷¹.)

كَيْفَ وَإِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً

²⁶⁴ A'raf, 7/176.

²⁶⁵ A'raf, 7/193.

²⁶⁶ A'raf, 7/198.

²⁶⁷ Enfâl, 8/19.

²⁶⁸ Enfâl, 8/29.

²⁶⁹ Enfâl, 8/38.

²⁷⁰ Enfâl, 8/66.

²⁷¹ Enfâl, 8/70.

gelselerdi, sizin hakkınızda ne ahit, ne de antlaşma gözetirlerdi²⁷².)

إِنْ تُصِيبَكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِيبَكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ أَخَذْنَا أَمْرًا مِنْ قَبْلِهِ (Eğer sana bir iyilik erişirse, bu onları üzer. Ve eğer başına bir musibet gelirse, «İyi ki biz daha önce tedbirimizi almışız» derler²⁷³.)

إِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نُعَذِّبْ طَائِفَةً (Sizden (tevbe eden) bir gurubu bağışlasak bile, bir guruba azap edeceğiz²⁷⁴.)

فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ عَذَابًا أَلِيمًا (Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, ahirette de elem verici bir azaba çarptıracaktır²⁷⁵.)

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ (O dilerse sizi ortadan kaldırıp²⁷⁶.)

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا (Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız²⁷⁷.)

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ رَحِيمٌ (Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız. Hakikaten Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir²⁷⁸.)

إِنْ يَشَأْ يُرْحَمَكُمُ أَوْ إِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ (Dilerse size rahmet eder, dilerse size azap eder²⁷⁹.)

إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ (Çünkü onlar eğer size muttali olurlarsa, ya sizi taşıyarak öldürürler²⁸⁰.)

²⁷² Tevbe, 9/8.

²⁷³ Tevbe, 9/50.

²⁷⁴ Tevbe, 9/66.

²⁷⁵ Tevbe, 9/74.

²⁷⁶ İbrâhim, 14/19.

²⁷⁷ İbrâhim, 14/34.

²⁷⁸ Nahl, 16/18.

²⁷⁹ İsrâ, 17/54.

²⁸⁰ Kehf, 18/20.

وَإِنْ يَسْتَعِيثُوا يُعَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ

(Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar imdatlarına, erimiş maden gibi ‘yüzleri haşlayan’ bir su ile cevap verilir²⁸¹.)

وَإِنْ يَسْأَلِبُهُمُ الدُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ (Sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri de alamazlar²⁸².)

إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُعِينَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ (Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir²⁸³.)

وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ (Ama, eğer (Allah ve Resûlünün hükmettiği) hak kendi lehlerine ise, ona boyun eğip gelirler²⁸⁴.)

وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا (Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz²⁸⁵.)

إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً (Biz dilesek, onların üzerine gökten bir mucize indiririz²⁸⁶.)

وَقَالُوا إِنْ تَتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَنَا نُنَحِّطْ مِنْ أَرْضِنَا

(«Biz seninle beraber doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız» dediler²⁸⁷.)

يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ حَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَحْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ (Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu (senin karşına) getirir²⁸⁸.)

²⁸¹ Kehf, 18/29.

²⁸² Hac, 22/73.

²⁸³ Nûr, 24/32.

²⁸⁴ Nûr, 24/49.

²⁸⁵ Nûr, 24/54.

²⁸⁶ Şuara, 26/4.

²⁸⁷ Kasas, 28/57.

²⁸⁸ Lokman, 31/16.

وَإِنْ يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ (Müttefikler ordusu yine gelecek olsa, isterler ki, çölde göçebe Araplar içinde bulunsunlar da²⁸⁹.)

إِنْ نَشَأْ نُخَسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ (Dilesek onları yere batırırız²⁹⁰.)

إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ (Eğer onları (putları) çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler²⁹¹.)

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ (Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir²⁹².)

وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِوَارِهَا لَا يُلْحِقَنَّهَا مِنَ الشَّيْءِ (Yükü (günahı) ağır gelen kimse onu taşımak için (başkasını) çağırsa, bu çağırıldığı akrabası da olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez²⁹³.)

إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِي عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ (O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefâati bana hiçbir fayda vermez²⁹⁴.)

وَإِنْ نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ (Dilesek onları suda boğarız²⁹⁵.)

وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ (Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder²⁹⁶.)

وَإِنْ يُشْرِكْ بِهِ تُؤْمِنُوا (O'na ortak koşulunca (hemen) inandınız²⁹⁷!)

²⁸⁹ Ahzâb, 33/20.

²⁹⁰ Sebe, 34/9.

²⁹¹ Fâtır, 35/14.

²⁹² Fâtır, 35/16.

²⁹³ Fâtır, 35/18.

²⁹⁴ Yâsîn, 36/23.

²⁹⁵ Yâsîn, 36/43.

²⁹⁶ Zümer, 39/7.

²⁹⁷ Mü'min, 40/12.

وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ (Eğer doğru söylüyorsa sizi tehdit ettiğinin (azâbın), bir kısmı olsun gelip size çatar²⁹⁸.)

فَإِنْ يَشَاءِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ (Allah dilerse senin kalbini de mühürler²⁹⁹.)

إِنْ يَشَاءِ يُسَكِّنِ الرِّيحَ (Dilerse O, rüzgârı durdurur³⁰⁰.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ (Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder³⁰¹.)

وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ (Eğer iman eder ve sakınırsanız Allah size mükâfatınızı verir³⁰².)

إِنْ يَسْأَلْكُمْوهَا فَيُخَفِّكُمْ تَبَخُلًا (Eğer onları (tamamını) isteseydi ve sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz³⁰³.)

وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبَدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ (Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir³⁰⁴.)

فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمْ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (Eğer emre itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratar³⁰⁵.)

وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا (Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz,

²⁹⁸ Mü'min, 40/28.

²⁹⁹ Şûrâ, 42/24.

³⁰⁰ Şûrâ, 42/33.

³⁰¹ Muhammed, 47/7.

³⁰² Muhammed, 47/36.

³⁰³ Muhammed, 47/37.

³⁰⁴ Muhammed, 47/38.

³⁰⁵ Fetih, 48/16.

Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez³⁰⁶.)

وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ (Gökten düşen bir kütle görseler «Üst üste yığılmış bulutlardır» derler³⁰⁷.)

وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا (Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler³⁰⁸.)

فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Madem ki ceza görmeyecekmışsınız, Onu (canı) geri çevirsenize, şayet iddianızda doğru iseniz³⁰⁹!)

إِنْ يَنْفِقُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً (Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler³¹⁰.)

وَإِنْ يَفُولُوا تَسْمَعُ لِقَوْلِهِمْ (Konuşurlarsa sözlerini dinlersin³¹¹.)

إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يضاعفه لكم (Eğer Allah'a (rızası uğruna) ödünç verirsiniz, Allah onu sizin için kat kat arttırır³¹².)

إِنَّكَ إِنْ تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ³¹³

(Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar.)

³⁰⁶ Hucurât, 49/14.

³⁰⁷ Tûr, 52/44.

³⁰⁸ Kamer, 54/2.

³⁰⁹ Vâkıa, 56/86-87

³¹⁰ Mümtehine, 60/2.

³¹¹ Münâfikûn, 63/4.

³¹² Teğâbün, 64/17.

³¹³ Nûh, 71/27.

3.2. Şart Ve Cevap Cümleleri Mâzi Olan Ayetler

أَفَأَيْنَ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ (Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz³¹⁴?)

فَإِنْ أَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْنَا (Eğer size bir felâket erişirse: «Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım» der³¹⁵.)

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ

(Eğer size Allah'tan bir zafer (nasib) olursa, «Sizinle beraber değil miydik?» derler. Kâfirlerin (zaferden) bir nasipleri olursa (bu sefer de onlara), «Sizi yenip (öldürebileceğimiz halde öldürmeyip) müminlerden korumadık mı?» derler³¹⁶.)

فَإِنْ أُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا³¹⁷

(Sadakalardan onlara da (bir pay) verilirse razı olurlar.)

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ (Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş olursunuz³¹⁸.)

وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا (Fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız³¹⁹.)

وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ حَرْدَلٍ آتَيْنَا بِهَا (Yapılan iş,) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz³²⁰.)

³¹⁴ Âl-i İmrân, 3/144.

³¹⁵ Nisa, 4/72.

³¹⁶ Nisa, 4/141.

³¹⁷ Tevbe, 9/58.

³¹⁸ İsrâ, 17/7.

³¹⁹ İsrâ, 17/8.

³²⁰ Enbiyâ, 21/47.

فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ (Kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir³²¹.)

الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ (Onlar (o müminler) ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek namazı kılar, zekâtı verirler³²².)

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ (Dilerse sana bunlardan daha iyisini, ihsan edecek olan Allah'ın şanı yücedir³²³.)

3.3. Cevap Cümlesine Fa'nın Bitiştirği Ayetler

Cevap cümlesine şu durumlarda Fa (ف) bitişir;

3.3.1. Cevap Cümlesi, İsim Cümlesi Olan Ayetler

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (Dedik ki: Hepiniz cennetten inin! Eğer benden size bir hidayet gelir de her kim hidayetime tâbi olursa onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar üzüntü çekmezler³²⁴.)

وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ (Dönerlerse mutlaka anlaşmazlık içine düşmüş olurlar³²⁵.)

فَإِنْ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah gafûr ve rahîmdir³²⁶.)

فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ (Şayet vazgeçerlerse zâlimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur³²⁷.)

³²¹ Hac, 22/11.

³²² Hac, 22/41.

³²³ Furkân, 25/10

³²⁴ Bakara, 2/38.

³²⁵ Bakara, 2/137.

³²⁶ Bakara, 2/192.

³²⁷ Bakara, 2/193.

فَإِنْ أَحْصَرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ (Eğer (bunlardan) alıkonursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin³²⁸.)

وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ (Eğer onlarla birlikte yaşarsanız, (unutmayın ki) onlar sizin kardeşlerinizdir³²⁹.)

وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (Eğer (müddeti içinde dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allah işitir ve bilir³³⁰.)

فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ ((Ey müminler!) Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, kadının (erkeğe) fidye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur³³¹.)

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا (Eğer erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe onu alması kendisine helâl olmaz. Eğer bu kişi de onu boşarsa, (her iki taraf da)-Allah'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde-, yeniden evlenmelerinde beis yoktur³³².)

Bu ayette (إِنْ) şart edatı, (طَلَّقَهَا) ise şart cümlesidir, (فَلَا تَحِلُّ) ise cevap cümlesidir. İsim cümlesi görüntüsünde olmamasına rağmen “fa” ile kullanılmıştır. Çünkü لا تَحِلُّ mahzûf bir mübtedanın haberidir. Mahallen meczum cevap cümlesidir. Cümlenin takdiri şöyledir³³³; (فهي لا تحل له)

فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا كَسَمَكِمْ (Eğer ana ve baba birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (süt anne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, üzerinize günah yoktur³³⁴.)

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ (Kendilerine mehir

³²⁸ Bakara, 2/196.

³²⁹ Bakara, 2/220.

³³⁰ Bakara, 2/227.

³³¹ Bakara, 2/229.

³³² Bakara, 2/230.

³³³ Mahmûd, *el-Cedvelu fî 'irâbi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'r-Reşîd, s.480

³³⁴ Bakara, 2/233.

tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır³³⁵.)

فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ (Eğer o kadınlar, (kendiliklerinden) çıkıp giderlerse,- kendileri hakkında yaptıkları meşru şeylerden-size bir günah yoktur³³⁶.)

فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ (Bol yağmur yağmasa bile bir çisinti düşer³³⁷.)

وَإِنْ تُخْفُوها وَتُؤْتُوها الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ (Eğer onu fakirlere gizlice verirsiniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır³³⁸.)

وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ (Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir³³⁹.)

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ (Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir³⁴⁰)).

فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأخرى (Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın (olsun)³⁴¹.)

وَإِنْ تَفَعَّلُوا فإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ (Eğer bunu yaparsanız (zarar verirsiniz) şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir³⁴².)

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَمَا بَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ (Yolculukta olur da yazacak kimse bulamazsanız (borca karşılık) alınmış bir rehin de yeterlidir³⁴³.)

³³⁵ Bakara, 2/237.

³³⁶ Bakara, 2/240.

³³⁷ Bakara, 2/265.

³³⁸ Bakara, 2/271.

³³⁹ Bakara, 2/279.

³⁴⁰ Bakara, 2/280.

³⁴¹ Bakara, 2/282.

³⁴² Bakara, 2/282.

³⁴³ Bakara, 2/283.

وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ (Yok eğer yüz çevirdilerse sana düşen, yalnızca duyurmaktır³⁴⁴.)

فُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ (De ki: Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kâfirleri sevmez³⁴⁵.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ (Eğer yine yüz çevirirlerse, şüphesiz Allah, bozguncuları hakkıyla bilendir³⁴⁶.)

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرْكُمْ مِنْ بَعْدِهِ (Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi bırakırsa, ondan sonra size kim yardım eder³⁴⁷?)

وَإِنْ تُوْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ (Eğer iman eder, takvâ sahibi olursanız sizin için de çok büyük bir ecir vardır³⁴⁸.)

وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (Eğer sabreder ve takvâ gösterirseniz, muhakkak ki bu, (yapılacak) işlerin en değerlisidir³⁴⁹.)

لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلَا يُؤْتِيهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الشُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَتْهُ أَبَوَاهُ فَلِلْمِثْلِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِلْمِثْلِ الشُّدُسِ (Erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarıdır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana-babası ona vâris olmuş ise, anasına üçte bir (düşer). Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altıda bir düşer³⁵⁰.)

فَإِنْ كَانَ هُنَّ وَلَدٌ فَلِكُلِّ الرَّبِيعِ مِمَّا تَرَكَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصِيَنَّ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَهُنَّ الرَّبِيعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ

³⁴⁴ Âl-i İmrân, 3/20.

³⁴⁵ Âl-i İmrân, 3/32.

³⁴⁶ Âl-i İmrân, 3/63.

³⁴⁷ Âl-i İmrân, 3/160.

³⁴⁸ Âl-i İmrân, 3/179.

³⁴⁹ Âl-i İmrân, 3/186.

³⁵⁰ Nisa, 4/11.

لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثَّمَنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَالِأَلَةِ (Eğer bir kadın için bir çocuk varsa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları yoksa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa, sizin de, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığının dörtte biri onlarındır (zevcelerinizindir). Çocuğunuz varsa, bıraktığının sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, anababası ve çocukları bulunmadığı halde (kelâle şeklinde) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kızkardeşi varsa, her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaklırlar³⁵¹.)

فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ (Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur³⁵².)

فَإِنْ آتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ

(Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı (uygulanır³⁵³).

فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرٌ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدِيَةٌ (Eğer öldürülen mümin olduğu halde, size düşman olan bir toplumdaki ise mümin bir köle azat etmek lâzımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdaki ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mümin köleyi azat etmek gerekir³⁵⁴.)

إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ (Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da, sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler³⁵⁵.)

وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُورًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ (Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh (daima) hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır³⁵⁶.)

³⁵¹ Nisa, 4/12.

³⁵² Nisa, 4/23.

³⁵³ Nisa, 4/25.

³⁵⁴ Nisa, 4/92.

³⁵⁵ Nisa, 4/104.

³⁵⁶ Nisa, 4/128.

وَإِنْ تُصَلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا رَحِيمًا (Eğer arayı düzeltir, günden sakınırsanız Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir³⁵⁷.)

وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ (Eğer inkâr ederseniz biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır³⁵⁸.)

إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا (Zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır³⁵⁹.)

إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْمُوا عَن سُوءِ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا قَدِيرًا (Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü (açıklamayıp) affederseniz, şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir³⁶⁰.)

وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ (Eğer inkâr ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır³⁶¹.)

إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حِظِّ الْأُنثَيَيْنِ (Senden fetva isterler. De ki: «Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Kızkardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur. Kızkardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır³⁶².)

فَإِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ (Eğer oradan çıkarlarsa biz de hemen gireriz³⁶³.)

فَإِنْ عَثِرَ عَلَىٰ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْمًا فَآخِرَانِ يُقِيمَانِ مَقَامَهُمَا (Bu şahitlerin (sonradan yalan söyleyerek) bir günah kazandıkları anlaşılırsa, (şahitlerin) haklarına tecavüz ettiği ölüye daha yakın olan (mirasçılardan) iki kişi onların yerini alır³⁶⁴.)

³⁵⁷ Nisa, 4/129.

³⁵⁸ Nisa, 4/131.

³⁵⁹ Nisa, 4/135.

³⁶⁰ Nisa, 4/149.

³⁶¹ Nisa, 4/170.

³⁶² Nisa, 4/176.

³⁶³ Maide, 5/22.

³⁶⁴ Maide, 5/107.

إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَعْفُرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarıdır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin» dedi³⁶⁵.)

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (Eğer Allah seni bir zarara uğratırsa, onu kendisinden başka giderecek yoktur. Ve eğer sana bir hayır verirse, (bunu da geri alacak yoktur). Şüphesiz O herşeye kadirdir³⁶⁶.)

وَإِنْ يَكُنْ مَيِّتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ (Şayet (yavru) ölü doğarsa, o zaman (kadın erkek) hepsi onda ortakdır³⁶⁷.)

يَا بَنِي آدَمَ إِنَّمَا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنْ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (Ey Âdem oğulları! Size kendi içinizden âyetlerimi anlatacak peygamberler gelir de kim (onlara karşı gelmekten) sakınır ve kendini ıslah ederse, onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir³⁶⁸.)

Bu ayette de (إِنْ) edatı, (مَا) ile idğam edilerek (إِنَّمَا) olmuştur.

وَإِنْ تَنْتَهُوا فَوَهِرٌ خَيْرٌ لَكُمْ (Ve eğer (inkardan) vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir³⁶⁹.)

فَإِنْ أَنْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ((İnkâra) son verirlerse şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çok iyi görür³⁷⁰.)

وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ (Eğer sana hile yapmak isterlerse, şunu bil ki, Allah sana kâfidir³⁷¹.)

وَإِنْ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ (Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse

³⁶⁵ Maide, 5/118.

³⁶⁶ En'âm, 6/17.

³⁶⁷ En'âm, 6/139.

³⁶⁸ A'raf, 7/35.

³⁶⁹ Enfâl, 8/19.

³⁷⁰ Enfâl, 8/39.

³⁷¹ Enfâl, 8/62.

(o müslümanlara) yardım etmek üzerinize borçtur³⁷².)

فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ (Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlıdır³⁷³.)

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَآخَرًا كُنْتُمْ فِي الدِّينِ

(Fakat tevbe eder, namaz kılar ve zekât verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir³⁷⁴.)

فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ (Fakat siz onlardan razı olsanız bile Allah fâsıklar topluluğundan asla razı olmaz³⁷⁵.)

وَإِنَّمَا نُزَيِّنُكَ بِعُضِّ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَقَّئُكَ فَآلَيْنَا مَرْجِعَهُمْ (Eğer onları tehdit ettiğimiz (azabın) bir kısmını sana (dünyada iken) gösterirsek (ne âlâ); yok eğer (göstermeden) seni vefat ettirirsek nihayet onların dönüşü de bizdir³⁷⁶.)

Bu ayette de (إِنْ) şart edatı (مَا) ile idğam edilerek (إِنَّمَا) olmuştur.

إِنْ كَانَ كَبِيرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذَكَّرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ (Eğer benim (aranızda) durmam ve Allah'ın âyetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise, ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim³⁷⁷.)

إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا (Eğer Allah'a inandıysanız ve sadece O'na güvenip dayanım³⁷⁸.)

فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ (Eğer bunu yaparsan, o takdirde sen mutlaka zâlimlerden olursun³⁷⁹.)

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ

³⁷² Enfâl, 8/72.

³⁷³ Tevbe, 9/3.

³⁷⁴ Tevbe, 9/11.

³⁷⁵ Tevbe, 9/96.

³⁷⁶ Yûnus, 10/46.

³⁷⁷ Yûnus, 10/71.

³⁷⁸ Yûnus, 10/84.

³⁷⁹ Yûnus, 10/106.

zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun keremini geri çevirecek de yoktur³⁸⁰.)

وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ (Eğer yüz çevirirseniz, ben sizin başımıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım³⁸¹.)

إِنْ أَفْتَرَيْتُهُ فَعَلَىٰ إِجْرَامِي

(Eğer onu uydurduysam günahım bana aittir³⁸².)

إِنْ تَسْحَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْحَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْحَرُونَ (Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ediyorsanız biz de sizinle alay edeceğiz³⁸³!)

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَيْتَنِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ((Sâlih) dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden (verilen) apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse, buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na âsi olursam beni Allah'tan (O'nun azabından) kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten fazla bir şey yapamazsınız³⁸⁴.)

فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرُبُونِ (Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek (erzak) yoktur, bana hiç yaklaşmayın³⁸⁵!)

وَإِنْ تَعَجَّبْتَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ((Resûlüm! Kâfirlerin seni yalanlamalarına) şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey onların: «Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?» demeleridir³⁸⁶.)

وَإِنْ مَا نُزِّنُكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ (Biz, onlara vâdettiğimizin (azabın) bir kısmını sana göstersek de veya (ondan önce) seni öldürürsek de sana ancak (Allah'ın emirlerini) tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir³⁸⁷.)

³⁸⁰ Yûnus, 10/107.

³⁸¹ Hûd, 11/3.

³⁸² Hûd, 11/35.

³⁸³ Hûd, 11/38.

³⁸⁴ Hûd, 11/63.

³⁸⁵ Yûsuf, 12/60.

³⁸⁶ Ra'd, 13/5.

³⁸⁷ Ra'd, 13/40.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ (Musa dedi ki: «Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz, bilin ki Allah gerçekten zengindir, hamedilmeye lâyıktır³⁸⁸.»)

إِنَّ تَحْرَضَ عَلَىٰ هُدْيِهِمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ((Resûlüm!) Sen, onların hidayete ermelerine çok düşkünlük göstersen de bil ki Allah, saptırdığı kimseyi (dilemezse) hidayete erdirmez. Onların yardımcıları da yoktur³⁸⁹.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ((Ey Resûlüm!) Yine de yüz çevirirlerse, artık sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir³⁹⁰.)

وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا (Kötülük ederseniz yine kendinize etmiş olursunuz³⁹¹.)

إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا (Eğer siz iyi olursanız, şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tevbeyle yönelenleri son derece bağışlayıcıdır³⁹².)

وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى (Eğer sen, sözü açıktan söylersen, bilesin ki O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir³⁹³.)

فَأَمَّا يَا تَيْنَنَكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى (Artık benden size hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz³⁹⁴.)

Bu ayette de (إِنَّ) şart edatı, (مَا) ile idğam edilerek (أَمَّا) olmuştur.

أَفَأَيْنَ مِتَّ فَهُمْ الْحَالِدُونَ (Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedî mi kalacaklar³⁹⁵?)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ (Ey insanlar! Ölümünden sonra diriliş konusunda herhangi bir şüphe içindeyseniz (düşünün ki) hiç şüphesiz biz sizi

³⁸⁸ İbrâhim, 14/8.

³⁸⁹ Nahl, 16/37.

³⁹⁰ Nahl, 16/82.

³⁹¹ İsrâ, 17/7.

³⁹² İsrâ, 17/25.

³⁹³ Tâhâ, 20/7.

³⁹⁴ Tâhâ, 20/123.

³⁹⁵ Enbiyâ, 21/34.

topraktan, yarattık³⁹⁶.)

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ (Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer bir daha (ettiklerimize) dönersek, artık belli ki biz zâlim insanlarız³⁹⁷.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ (Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir³⁹⁸.)

فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ (Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden³⁹⁹.)

فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ (Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz olarak kabul edin⁴⁰⁰.)

وَإِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالِدَارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُمْ أَجْرًا عَظِيمًا (Eğer Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu diliyorsanız, bilin ki, Allah, içinizden güzel davrananlar için büyük bir mükâfat hazırlamıştır⁴⁰¹.)

إِنْ تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا (Bir şeyi açığa vursanız da gizleseniz de şüphe yok ki Allah, her şeyi gayet iyi bilmektedir⁴⁰².)

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي وَإِنْ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحَىٰ إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ⁴⁰³

(De ki: Eğer (haktan) saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulursam, bu da Rabbimin bana vahyettiği (Kur'an) sayesinde. Şüphesiz O, işitendir, yakındır.)

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ (Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah, size muhtaç

³⁹⁶ Hac, 22/5.

³⁹⁷ Mü'minûn, 23/107.

³⁹⁸ Nûr, 24/54.

³⁹⁹ Kasas, 28/27.

⁴⁰⁰ Ahzâb, 33/32.

⁴⁰¹ Ahzâb, 33/29.

⁴⁰² Ahzâb, 33/54.

⁴⁰³ Sebe, 34/50.

değildir⁴⁰⁴.)

وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ (Eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir⁴⁰⁵.)

فَأَمَّا نُرِيَّتْكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيْتِكَ فَأَلَيْنَا يَرْجِعُونَ (Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz yahut seni daha önce vefat ettiririz. Nasıl olsa onlar bize döneceklerdir⁴⁰⁶.)

فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا لَهُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ (Şimdi eğer dayanabilirlerse, onların yeri ateştir. Ve eğer (tekrar dünyaya dönüp Allah'ı) hoşnut etmek isterlerse, memnun edilecek değillerdir⁴⁰⁷.)

فَإِنْ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ (Eğer insanlar büyüklük tasarlarsa (bilsinler ki) Rabbinin yanında bulunan (melekler) hiç usanmadan, gece gündüz O'nu tesbih ederler⁴⁰⁸.)

وَإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ (Fakat kendisine bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşer, üzülür⁴⁰⁹.)

وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيْئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ (Ama elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankördür⁴¹⁰!)

فَأَمَّا نَذَهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ (Biz seni onlardan alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız⁴¹¹.)

Bu ayette de (إِنْ) şart edatı, (مَا) ile idğam edilerek (إِمَّا) olmuştur.

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ (De ki: Eğer Rahmân'ın bir çocuğu olsaydı,

⁴⁰⁴ Zümer, 39/7.

⁴⁰⁵ Mü'min, 40/28.

⁴⁰⁶ Mü'min, 40/77.

⁴⁰⁷ Fussilet, 41/24.

⁴⁰⁸ Fussilet, 41/38.

⁴⁰⁹ Fussilet, 41/49.

⁴¹⁰ Şûrâ, 42/48.

⁴¹¹ Zuhruf, 43/ 41.

elbette ben (ona) kulluk edenlerin ilki olurdum⁴¹²!)

فُلْ إِنْ أَفْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا (Eğer ben onu uydurmuşsam, Allah tarafından bana gelecek şeyi savmaya gücünüz yetmez⁴¹³.)

Bu ayette (إِنْ) şart edatı, (فَلَا تَمْلِكُونَ) ise cevap cümlesidir. İsim cümlesi görüntüsünde olmamasına rağmen “fa” ile kullanılmıştır. Çünkü فَلَا تَمْلِكُونَ mahzûf bir mübtedanın haberidir. Mahallen meczum cevap cümlesidir. Cümlenin takdiri şöyledir; (أَنْتُمْ لَا تَمْلِكُونَ)

فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ (Fakat (ölen kişi Allah'a) yakın olanlardan ise, Ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm cenneti vardır⁴¹⁴.)

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ أَصْحَابِ الْيَمِينِ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ (Eğer o sağdakilerden ise, «Ey sağdaki! Sana selam olsun⁴¹⁵ !»)

وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ (Ama yalanlayıcı sapıklardan ise, işte ona da kaynar sudan bir ziyafet vardır⁴¹⁶!)

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (Şayet bir şey bulamazsanız, bilin ki Allah bağışlayandır, esirgeyendir⁴¹⁷.)

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (Yüz çevirirseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık bir duyurmadır⁴¹⁸.)

وَإِنْ تَعَفُّوا وَتَصَفَّحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir⁴¹⁹.)

⁴¹² Zuhruf, 43/ 81.

⁴¹³ Ahkaf, 46/8.

⁴¹⁴ Vâkıa, 56/88-89.

⁴¹⁵ Vâkıa, 56/90-91.

⁴¹⁶ Vâkıa, 56/92-93.

⁴¹⁷ Mücâdele, 58/ 12.

⁴¹⁸ Teğâbün, 64/12.

⁴¹⁹ Teğâbün, 64/14.

إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُمْ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ (Tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır⁴²⁰.)

وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ

(Ve eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız bilirsiniz ki onun dostu ve yardımcısı Allah'tır⁴²¹.)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِی اللَّهُ وَمَنْ مَعِیَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ یُجِیرُ الْکَافِرِینَ مِنْ عَذَابِ الیم

(De ki: Allah beni ve beraberimdekileri (sizin istediğiniz üzere) yok etse veya (öyle olmayıp da) bizi esirgese, (söyleyin bakâlim) inkârcıları yakıcı azaptan kurtaracak kimdir⁴²²?)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ یَأْتِیْكُمْ بِمَاءٍ مَعِینٍ (De ki: Suyunuz çekilirse, söyleyin bakâlim, size kim bir akar su getirebilir⁴²³?)

3.3.2. Cevap Cümlesi, Fiil Cümlesi Olup Fiili de Talebi (Emir, Nehiy, İstifham, Dua, vb.) İfade Eden Fiil Ayetleri

وَإِنْ كُنْتُمْ فِی رَیْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَی عِبْدِنَا فَآتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ (Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin⁴²⁴.)

فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِیْ وَفُودَهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ (Bunu yapamazsanız -ki elbette yapamayacaksınız- yakıtı, insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının⁴²⁵.)

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِّنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِینَ (Ey Muhammed, onlara:) Şayet (iddia ettiğiniz gibi) ahiret yurdu Allah katında diğer insanlara değil de yalnızca size aitse ve bu iddianızda doğru iseniz haydi ölümü temenni edin (bakâlim) de⁴²⁶.)

⁴²⁰ Talâk, 65/4.

⁴²¹ Tahrîm, 66/4.

⁴²² Mülk, 67/28.

⁴²³ Mülk, 67/30.

⁴²⁴ Bakara, 2/23.

⁴²⁵ Bakara, 2/24.

⁴²⁶ Bakara, 2/94.

فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ (Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün⁴²⁷.)

فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ فَاَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (Size apaçık deliller geldikten sonra, yine de kayarsanız, şunu iyi bilin ki Allah azîzdir, hakîmdir⁴²⁸.)

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا (Eğer (herhangi bir şeyden) korkarsanız (namazlarınızı) yürüyerek yahut binmiş olarak⁴²⁹.)

Bu ayette (فَرِجَالًا) haldir. Cümlede emir fiili takdir edilmiştir. Cümlenin takdiri;

(فصلوا رجالا) şeklindedir.

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ (Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resûlü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun⁴³⁰.)

فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلَّهِ (Eğer seninle tartışmaya girerlerse de ki: «Bana uyanlarla birlikte ben kendimi Allah'a teslim ettim⁴³¹.»)

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ (Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin⁴³².)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ (Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz müslümanlarız! deyiniz⁴³³.)

وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مِثْلَىٰ وَثَلْتٍ وَرِبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً (Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdirde) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helâl olan) kadınlardan ikişer, üçer,

⁴²⁷ Bakara, 2/191.

⁴²⁸ Bakara, 2/209.

⁴²⁹ Bakara, 2/239.

⁴³⁰ Bakara, 2/279.

⁴³¹ Âl-i İmrân, 3/20.

⁴³² Âl-i İmrân, 3/31.

⁴³³ Âl-i İmrân, 3/64.

dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın⁴³⁴.)

Bu ayette (واحدة) hazfedilmiş bir fiilin mef'uludur. Hazfedilen fiil; انكحوا veya اختاروا dur.

فَإِنْ طِبَّرَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيًّا (Eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa onu da afiyetle yeyin⁴³⁵.)

فَإِنْ أَنْسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ (Eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin⁴³⁶.)

فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُمْ فِي الْبُيُوتِ حَتَّى يَتَوَفَّيَهُنَّ الْمَوْتُ (Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye kadar evlerde hapsedin⁴³⁷.)

فَإِنْ تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرَضُوا عَنْهُمَا (Eğer tevbe eder, uslanırlarsa artık onlara ceza verip eziyet etmekten vazgeçin⁴³⁸.)

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا (Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin⁴³⁹.)

فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ (Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Resûl'e götürün⁴⁴⁰.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَحُذُوهُمْ وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ (Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün⁴⁴¹.)

⁴³⁴ Nisa, 4/3.

⁴³⁵ Nisa, 4/4.

⁴³⁶ Nisa, 4/6.

⁴³⁷ Nisa, 4/15.

⁴³⁸ Nisa, 4/16.

⁴³⁹ Nisa, 4/35.

⁴⁴⁰ Nisa, 4/59.

⁴⁴¹ Nisa, 4/89.

فَإِنْ لَمْ يَغْتَرِ لَوْكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمْ السَّلَامَ وَيَكْفُوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَأَقْتُلُوهُمْ (Eğer sizden uzak durmaz, sulh teklif etmez ve ellerini çekmezlerse onları yakalayın, rastladığınız yerde öldürün⁴⁴².)

يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ وَإِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا («Eğer size şu verilirse hemen alın, o verilmezse sakının!» derler⁴⁴³.)

فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ (Sana gelirlerse, aralarında hüküm ver⁴⁴⁴.)

وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ (Ve eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet⁴⁴⁵.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمَ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ دُونِهِمْ (Eğer (hükümden) yüz çevirirlerse bil ki (bununla) Allah ancak, günahlarının bir kısmını onların başına belâ etmek ister⁴⁴⁶.)

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (Eğer (itaatten) yüz çevirirseniz bilin ki Resûlümüzün vazifesi apaçık duyurmak ve bildirmektir⁴⁴⁷.)

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ (Eğer seni yalanlarlarsa de ki: Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir⁴⁴⁸.)

وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ آمَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلَتْ بِهِ وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا (Eğer içinizden bir grup benimle gönderilene inanır, bir grup da inanmazsa,- Allah aranızda hükmedinceye kadar bekleyin⁴⁴⁹.)

قَالَ إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَآتِ بِهَا (Firavun) dedi ki: Eğer bir mucize getirdiyse, onu göster bakâlim⁴⁵⁰.)

⁴⁴² Nisa, 4/91.

⁴⁴³ Maide, 5/41.

⁴⁴⁴ Maide, 5/42.

⁴⁴⁵ Maide, 5/42.

⁴⁴⁶ Maide, 5/49.

⁴⁴⁷ Maide, 5/92.

⁴⁴⁸ En'âm, 6/147.

⁴⁴⁹ A'raf, 7/87.

⁴⁵⁰ A'raf, 7/106.

وَإِنَّمَا يَنْزِعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah'a sığın⁴⁵¹.)

Bu ayette de (إِن) şart edatı (مَا) ile idğam edilerek (إِنَّمَا) olmuştur.

إِن كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا مِنَ السَّمَاءِ (Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır⁴⁵².)

وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلِيكُمْ (Eğer (imandan) yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin sahibinizdir⁴⁵³.)

فَإِنَّمَا تَنفَقُهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلَفَهُمْ (Eğer savaşta onları yakalarsan, onlar ile (onlara vereceğin ceza ile) arkalarında bulunan kimseleri de dağıt⁴⁵⁴.)

Bu ayette de (إِن) şart edatı (مَا) ile idğam edilerek (إِنَّمَا) olmuştur.

وَإِنَّمَا تَخَافَنْ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاءٍ ((Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, sen de (onlarla yaptığın ahdi) aynı şekilde bozduğunu kendilerine bildir⁴⁵⁵.)

Bu ayette de (إِن) şart edatı (مَا) ile idğam edilerek (إِنَّمَا) olmuştur.

وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا (Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş⁴⁵⁶.)

وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّكُمْ عَيْرٌ مُعْجِزِي اللَّهِ (Ve eğer yüz çevirirseniz bilin ki, siz Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz⁴⁵⁷.)

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ (Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekâtı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın⁴⁵⁸.)

⁴⁵¹ A'raf, 7/200.

⁴⁵² Enfâl, 8/32.

⁴⁵³ Enfâl, 8/40.

⁴⁵⁴ Enfâl, 8/57.

⁴⁵⁵ Enfâl, 8/58.

⁴⁵⁶ Enfâl, 8/61.

⁴⁵⁷ Tevbe, 9/3.

⁴⁵⁸ Tevbe, 9/5.

وَإِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ (Ve eğer müşriklerden biri senden aman dilerse, ona aman ver⁴⁵⁹.)

وَإِنْ نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُوا أَيْمَةَ الْكُفْرِ (Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar ve dininize saldırırlarsa, küfrün önderlerine karşı savaşın⁴⁶⁰.)

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا (De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız kazandığımız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin⁴⁶¹.)

فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَى طَائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذِنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تُخْرَجُوا مَعِيَ أَبَدًا (Eğer Allah seni onlardan bir grubun yanına döndürür de (Tebük seferinden Medine'ye döner de başka bir savaşa seninle beraber) çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: Benimle beraber asla çıkmayacaksınız⁴⁶².)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ (Ey Muhammed!) Yüz çevirirlerse de ki: Allah bana yeter. O'ndan başka ilâh yoktur⁴⁶³.)

وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ (Resûlüm!) onlar seni yalanlarlarsa de ki: Benim işim bana, sizin işiniz de size aittir⁴⁶⁴.)

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْئَلِ الَّذِينَ الَّذِينَ يَفْرُقُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ (Resûlüm!) Eğer sana indirdiğimizden (bu anlattığımız olaylardan) kuşkuda isen, senden önce Kitab'ı (Tevrat'ı) okuyanlara sor⁴⁶⁵.)

فَإِمَّا يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَنْزَلَ بِعِلْمِ اللَّهِ (Eğer (onlar) size cevap veremiyorlarsa, bilin

⁴⁵⁹ Tevbe, 9/6.

⁴⁶⁰ Tevbe, 9/12.

⁴⁶¹ Tevbe, 9/24.

⁴⁶² Tevbe, 9/83.

⁴⁶³ Tevbe, 9/129.

⁴⁶⁴ Yûnus, 10/41.

⁴⁶⁵ Yûnus, 10/94.

ki, o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir⁴⁶⁶.)

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ (Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin⁴⁶⁷.)

فَإِمَّا تَرَىٰ مِنْ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنَّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا (Eğer insanlardan birini görürsen de ki: Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım⁴⁶⁸;))

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَعَلْنَا أَدْنٰكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ (Eğer yüz çevirirlerse de ki: (Bana emrolunanı) hepimize açıkladım⁴⁶⁹.)

وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ (Eğer seninle münakaşa ve mücadeleye girişirlerse: «Allah yaptığınızı çok iyi bilmektedir» de⁴⁷⁰.)

وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ فَارْجِعُوا (Eğer size, «Geri dönün!» denilirse, hemen dönün⁴⁷¹.)

فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلِ إِنَّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ (Şayet sana karşı gelirlirse de ki: Ben sizin yaptıklarınızdan muhakkak ki uzağım⁴⁷².)

فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ (Eğer sana cevap veremezlerse, bil ki onlar, sırf heveslerine uymaktadırlar⁴⁷³.)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

(Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya dirliğini ve süsünü (refahını) istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim⁴⁷⁴.)

⁴⁶⁶ Hûd, 11/14.

⁴⁶⁷ Nahl, 16/126.

⁴⁶⁸ Meryem, 19/26.

⁴⁶⁹ Enbiyâ, 21/109.

⁴⁷⁰ Hac, 22/68.

⁴⁷¹ Nûr, 24/28.

⁴⁷² Şuara, 26/216.

⁴⁷³ Kasas, 28/57.

⁴⁷⁴ Ahzâb, 33/28.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً (Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: -İşte sizi Âd ve Semûd'un başına gelen kasırgaya benzer- bir kasırgaya karşı uyarıyorum⁴⁷⁵ !)

وَإِنَّمَا يَنْزِعَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْعٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ (Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın⁴⁷⁶.)

وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاَعْتَرِلُونِ (Eğer bana inanmazsanız, hiç değilse yanımdan uzaklaşın⁴⁷⁷.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا (Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın⁴⁷⁸.)

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَعَثَ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْآخَرَى فَمَا تَلَوَا آلَتِي تَبَغَى (Eğer müminlerden iki grup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin⁴⁷⁹.)

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا (Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çerçevesinden çıkıp gitmeye gücünüz yetiyorsa geçin⁴⁸⁰.)

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقِبْتُمْ فَانْتَابُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا (Eğer eşlerinizden biri, sizi bırakıp kâfirlere kaçar, siz de (onlarla savaşıp) galip gelirsiniz, eşleri gitmiş olanlara (ganimetten), harcadıkları kadar verin⁴⁸¹.)

قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِن زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ (De ki: Ey Yahudiler! Bütün insanlar değil de, yalnız, kendinizin Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız, bunda da samimi iseniz, haydi ölümü temenni edin⁴⁸²!)

⁴⁷⁵ Fussilet, 41/13.

⁴⁷⁶ Fussilet, 41/36.

⁴⁷⁷ Duhân, 44/21.

⁴⁷⁸ Hucurât, 49/6.

⁴⁷⁹ Hucurât, 49/9.

⁴⁸⁰ Rahmân, 55/33.

⁴⁸¹ Mümtehine, 60/11.

⁴⁸² Cum'a, 62/6.

(Eğer hâmile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin⁴⁸³.)

(Azaptan kurtulmanız için) bir hileniz varsa, gösterin bana hilenizi⁴⁸⁴!)

(Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın⁴⁸⁵.)

(Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın⁴⁸⁶;))

(Eğer onlar şahitlik ederlerse, sen onlarla beraber şahitlik etme⁴⁸⁷;))

(O kul:) Eğer bana tâbi olursan, hiçbir şey hakkında bana soru sorma! dedi⁴⁸⁸.)

(Musa: Eğer, dedi, bundan sonra sana bir şey sorarsam artık bana arkadaşlık etme⁴⁸⁹.)

((Resûlüm!) De ki: «Rabbim! Eğer onlara yöneltilen tehdidi (dünyevî sıkıntıyı ve uhrevî azabı) mutlaka bana göstereceksen; bu durumda beni zâlimler topluluğunun içinde bulundurma Rabbim⁴⁹⁰ !»)»

(Orada hiçbir kimse bulamadınızsa, size

⁴⁸³ Talâk, 65/6.

⁴⁸⁴ Mürselât, 77/39.

⁴⁸⁵ Nisa, 4/20.

⁴⁸⁶ Nisa, 4/34.

⁴⁸⁷ En'âm, 6/150.

⁴⁸⁸ Kehf, 18/70.

⁴⁸⁹ Kehf, 18/76.

⁴⁹⁰ Mü'minûn, 23/93-94

izin verilinceye kadar oraya girmeyin⁴⁹¹.)

وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا (Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme⁴⁹².)

وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا (Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme⁴⁹³.)

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنْ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَحْضَعْنَ بِالْقَوْلِ
Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın⁴⁹⁴;) Ey Peygamber hanımları!

فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ (Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz onları kâfirlere geri göndermeyin⁴⁹⁵.)

وَإِنْ يَحْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (Eğer sizi yardımsız bırakırsa, ondan sonra size kim yardım edebilir? Mü'minler, ancak Allah'a tevekkül etsinler⁴⁹⁶.)

3.3.3. Cevap Cümlesinde Fiilin, Câmid Olduğu Ayetler

إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ (Eğer sadakaları (zekât ve benzeri hayırları) açıktan verirseniz ne âlâ⁴⁹⁷!)

فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيجعل الله فيه خيرا كثيرا (Eğer onlardan hoşlanmazsanız (biliniz ki) Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz⁴⁹⁸.)

⁴⁹¹ Nûr, 24/28

⁴⁹² Ankebût, 29/8.

⁴⁹³ Lokman, 31/15.

⁴⁹⁴ Ahzâb, 33/32.

⁴⁹⁵ Mümtehine, 60/10.

⁴⁹⁶ Âl-i İmrân, 3/160.

⁴⁹⁷ Bakara, 2/271.

⁴⁹⁸ Nisa, 4/19.

وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنَّ تَرِنَ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا فَعَلَى رَبِّي أَنُ
 يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ («Bağına girdiğinde: Mâşâallah! Kuvvet yalnız Allah'ındır, deseydin ya!
 Eğer malca ve evlâtça beni kendinden güçsüz görüyorsan (şunu bil ki):» «Belki Rabbim
 bana, senin bağından daha iyisini verir⁴⁹⁹».)

3.3.4. Cevabı Şartı, Lafzen Veya Manen Mâzi Fiil Olup, (فَدَ) İle Kullanılan

Ayetler

وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا
 صَعِيدًا طَيِّبًا (Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız yahut sizden biriniz
 ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) su bulamamışsanız o
 zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin⁵⁰⁰.)

وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ
 فَلَمْ يَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا (Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Hasta yahut
 yolculuk halinde bulunursanız, yahut biriniz tuvaletten gelirse, yahut da kadınlara
 dokunmuşsanız (cinsî birleşme yapmışsanız) ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz
 toprakla teyemmüm edin⁵⁰¹.)

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا (Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa
 doğru yolu bulmuş olurlar⁵⁰²;))

فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا (Eğer teslim oldularsa doğru yolu buldular demektir⁵⁰³.)

إِنْ يَمَسُّكُمْ فَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ فَرْحٌ مِثْلُهُ (Eğer siz (Uhud'da) bir acıya uğradınızsa,
 (Bedir'de de düşmanınız olan) o kavim de benzer bir acıya uğramıştır⁵⁰⁴.)

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ ((Resûlüm!) Eğer seni yalancılıkla itham ettilerse

⁴⁹⁹ Kehf, 18/39-40.

⁵⁰⁰ Nisa, 4/43.

⁵⁰¹ Maide, 5/6.

⁵⁰² Bakara, 2/137.

⁵⁰³ Âl-i İmrân, 3/20.

⁵⁰⁴ Âl-i İmrân, 3/140.

(yadırğama); gerçekten, senden önce peygamberler de yalancılıkla itham edildi⁵⁰⁵.)

إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ (Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin⁵⁰⁶.)

فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هُؤُلَاءِ فَقَدْ وَكَلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيَسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ (Eğer onlar (kâfirler) bunları inkâr ederse şüphesiz yerlerine bunları inkâr etmeyecek bir toplum getiririz⁵⁰⁷.)

إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمْ الْفَتْحُ ((Ey kâfirler!) Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi! (Yenelim derken yenildiniz⁵⁰⁸..))

وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ (Eğer (düşmanlık ve savaşa) dönerlerse, öncekilere uygulanan ilâhî kanun devam etmiş olacaktır⁵⁰⁹.)

وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ مِنْ قَبْلُ (Eğer sana hainlik etmek isterlerse (üzülme, çünkü) daha önce Allah'a da hainlik etmişlerdi⁵¹⁰.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَعْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ (Eğer yüz çevirirseniz şüphesiz ki benimle size gönderileni size bildirdim⁵¹¹.)

قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ ((Kardeşleri) dediler ki: «Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı⁵¹²».)

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَنُوحٌ (Ey Muhammed! Eğer seni yalanlarlarsa bil ki, onlardan önce Nûh, Âd ve Semûd kavimleri de (peygamberlerini) yalanlamışlardı⁵¹³.)

⁵⁰⁵ Âl-i İmrân, 3/184.

⁵⁰⁶ Maide, 5/116.

⁵⁰⁷ En'âm, 6/89.

⁵⁰⁸ Enfâl, 8/19.

⁵⁰⁹ Enfâl, 8/38.

⁵¹⁰ Enfâl, 8/71.

⁵¹¹ Hûd, 11/57.

⁵¹² Yûsuf, 12/77.

⁵¹³ Hac, 22/42.

وَإِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ (Eğer (size tebliğ edileni) yalan sayarsanız, bilin ki sizden önceki birçok milletler de (kendilerine tebliğ edileni) yalan saymışlardır⁵¹⁴.)

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ (Eğer seni yalanlıyorsa (üzülme); senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı⁵¹⁵.)

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ (Eğer seni yalanlıyorsa (üzülme), onlardan öncekiler de yalanlanmışlardı⁵¹⁶.)

إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَعَتْ فُلُوبُكُمَا (Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı⁵¹⁷.)

3.3.5. Cevap Cümlesinde Emir Lâmi Olan Ayetler

فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُجْلِيَ هُوَ فَلْيَمْلِكْ وَلِيَّهُ بِالْعَدْلِ (Şayet borçlu sefih veya akli zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın⁵¹⁸.)

فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ (Birbirinize bir emanet bırakırsanız, emanet bırakılan kimse emaneti sahibine versin⁵¹⁹.)

3.3.6. Şartın Cevabında (سوف Veya س) Edatlarından Birinin Olduğu Ayetler

فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي (Eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin⁵²⁰!)

وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ (Eğer yoksulluktan korkarsanız, (biliniz ki)

⁵¹⁴ Ankebût, 29/18.

⁵¹⁵ Fâtır, 35/4.

⁵¹⁶ Fâtır, 35/25.

⁵¹⁷ Tahrîm, 66/ 4.

⁵¹⁸ Bakara, 2/282.

⁵¹⁹ Bakara, 2/283.

⁵²⁰ A'raf, 7/143.

Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir⁵²¹.)

وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَسْتَضِعْ لَهُ أُخْرَى (Eğer anlaşılamazsanız çocuğu, başka bir kadın emzirecektir⁵²².)

3.3.7. Cevâb-ı Şartında İnnemâ (إنَّمَا) Olan Ayetler

وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ

(Eğer yüz çevirdilerse sana düşen, yalnızca duyurmaktır⁵²³.)

وَإِنْ مَا نُزِيتِكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيْتِكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ (Biz, onlara vâdettiğimiz (azabın) bir kısmını sana göstersek de veya (ondan önce) seni öldürsek de sana ancak (Allah'ın emirlerini) tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir⁵²⁴.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ((Ey Resûlüm!) Yine de yüz çevirirlerse, artık sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir⁵²⁵.)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ

(Eğer yüz çevirirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dir⁵²⁶.)

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي (De ki: Eğer (haktan) saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum⁵²⁷.)

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاءُ الْمُبِينُ (Yüz çevirirseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık bir duyurmadır⁵²⁸.)

⁵²¹ Tevbe, 9/28.

⁵²² Talâk, 65/6.

⁵²³ Âl-i İmrân, 3/20.

⁵²⁴ Ra'd, 13/40.

⁵²⁵ Nahl, 16/82.

⁵²⁶ Nûr, 24/54.

⁵²⁷ Sebe, 34/50.

⁵²⁸ Teğâbün, 64/12.

3.3.8. Cevâb-ı Şart Mâzi Olup Nefiy (ما) sı İle Kullanıldığı Ayetler

فَإِنْ اعْتَرَفْتُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَالْقَوْمَ إِلَيْكُمْ السَّلَامَ فَمَا جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا (Artık onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir⁵²⁹.)

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُمْ مِنْ أَجْرٍ (Eğer yüz çeviriyorsanız, sizden zaten hiçbir ücret istemedim⁵³⁰.)

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا (Eğer yüz çevirirlerse, bilesin ki biz seni onların üzerine bekçi göndermedik⁵³¹.)

وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رَسُولَهُ (Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun⁵³².)

3.3.9. Cevâb-ı Şart, Fiili Muzâri Olup (لَنْ) Edatıyla Birlikte Kullanılan Ayetler

وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا (Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler⁵³³.)

إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ (Onlar için yetmiş kez af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek⁵³⁴.)

وَإِنْ تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ فَلَنْ يَهْتَدُوا إِذًا أَبَدًا (Sen onları hidayete çağırırsan da artık ebediyen hidayete eremeyeceklerdir⁵³⁵.)

⁵²⁹ Nisa, 4/90.

⁵³⁰ Yûnus, 10/72.

⁵³¹ Şûrâ, 42/48.

⁵³² Maide, 5/67.

⁵³³ Maide, 5/42.

⁵³⁴ Tevbe, 9/80.

⁵³⁵ Kehf, 18/57.

3.3.10. Cevâb-ı Şartın Menfi Olduğu Ayetler

فَإِنْ ائْتَهُوا فَلَا عُذْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ (Şayet vazgeçerlerse zâlimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur⁵³⁶.)

فَإِنْ حِفْتُمْ إِلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ (Eğer onlar Allah'ın belirlediği ölçüleri gözetmeyecekler diye endişe ederseniz, o zaman kadının (boşanmak için) bedel vermesinde ikisine de günah yoktur⁵³⁷.)

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا (Eğer erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe onu alması kendisine helâl olmaz. Eğer bu kişi de onu boşarsa, (her iki taraf da) -Allah'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde, yeniden evlenmelerinde- beis yoktur⁵³⁸.)

فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اتَّيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اتَّيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ (Eğer ana ve baba birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (süt anne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, süt anneye vermekte olduğunuzu iyilikle teslim etmeniz şartıyla, üzerinize günah yoktur⁵³⁹.)

فَإِنْ حَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ (Eğer o kadınlar, (kendiliklerinden) çıkıp giderlerse, size bir günah yoktur⁵⁴⁰.)

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ (Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur⁵⁴¹.)

فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ (Eğer onlarla (nikâhlanıp da) henüz

⁵³⁶ Bakara, 2/193.

⁵³⁷ Bakara, 2/229.

⁵³⁸ Bakara, 2/230.

⁵³⁹ Bakara, 2/233.

⁵⁴⁰ Bakara, 2/240.

⁵⁴¹ Âl-i İmrân, 3/160.

birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir mahzur yoktur⁵⁴².)

(Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur⁵⁴³.)

(Eğer Allah seni bir zarara uğrattırsa, onu kendisinden başka giderecek yoktur⁵⁴⁴.)

(De ki: «Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz, (bilin ki) ben Allah'ı bırakıp da sizin tapıklarınıza tapmam⁵⁴⁵».)

(Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun keremini geri çevirecek de yoktur⁵⁴⁶.)

(Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek (erzak) yoktur, bana hiç yaklaşmayın⁵⁴⁷!))

(Eğer ben onu uydurmuşsam, Allah tarafından bana gelecek şeyi savmaya gücünüz yetmez⁵⁴⁸.)

3.4. İn (إن)'i Şartiyye'nin Nefi La (لا)'sı İle İdğam Edildiği Ayetler

إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ

(Eğer siz onu (Allah'ın emirlerini) yerine getirmezseniz yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur⁵⁴⁹.)

⁵⁴² Nisa, 4/23.

⁵⁴³ Nisa, 4/128.

⁵⁴⁴ En'âm, 6/17.

⁵⁴⁵ Yûnus, 10/104.

⁵⁴⁶ Yûnus, 10/107.

⁵⁴⁷ Yûsuf, 12/60.

⁵⁴⁸ Ahkaf, 46/ 8.

⁵⁴⁹ Enfâl, 8/73.

إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır⁵⁵⁰.)

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ (Eğer siz ona (Resûlullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir⁵⁵¹.)

وَأَلَّا تَعْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ (Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum⁵⁵²!)

وَأَلَّا تَصْرِفَ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ (Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum⁵⁵³!)

3.5. Cevâb-ı Şartın Hazfedildiği Ayetler

وَأَدْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın⁵⁵⁴.)

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Allah Âdem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklerle arzedip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi⁵⁵⁵.)

قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ((Ey Muhammed!) Onlara: Şayet siz gerçekten inanıyor idiyse daha önce Allah'ın peygamberlerini neden öldürüyordunuz? deyiver⁵⁵⁶.)

قُلْ بِسْمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (De ki: Eğer inanıyorsanız, imanınız size ne kötü şeyler emrediyor⁵⁵⁷!)

⁵⁵⁰ Tevbe, 9/39.

⁵⁵¹ Tevbe, 9/40.

⁵⁵² Hûd, 11/47.

⁵⁵³ Yûsuf, 12/33.

⁵⁵⁴ Bakara, 2/23.

⁵⁵⁵ Bakara, 2/31.

⁵⁵⁶ Bakara, 2/91.

⁵⁵⁷ Bakara, 2/93.

فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (İddianızda doğru iseniz haydi ölümü temenni edin⁵⁵⁸.)

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Eğer sahiden doğru söylüyorsanız delilinizi getirin, de⁵⁵⁹.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yeyin, eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin⁵⁶⁰.)

وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (Eğer bilerseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır⁵⁶¹.)

وَلَا يَجِئُ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

(Eğer onlar Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz⁵⁶².)

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ ((Her iki taraf da) Allah'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde, yeniden evlenmelerinde beis yoktur⁵⁶³.)

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (Eğer inanmış kimseler iseniz sizin için bunda şüphesiz bir alâmet vardır⁵⁶⁴.)

وَدَرُّوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terkedin⁵⁶⁵.)

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

⁵⁵⁸ Bakara, 2/94.

⁵⁵⁹ Bakara, 2/111.

⁵⁶⁰ Bakara, 2/172.

⁵⁶¹ Bakara, 2/184.

⁵⁶² Bakara, 2/228.

⁵⁶³ Bakara, 2/230.

⁵⁶⁴ Bakara, 2/248.

⁵⁶⁵ Bakara, 2/278.

(Eğer inanan kimseler iseniz, bunda sizin için bir ibret vardır⁵⁶⁶.)

قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

(De ki: Eğer doğru sözlü iseniz, o zaman Tevrat'ı getirip onu okuyun⁵⁶⁷.)

قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ (Eğer düşünüp anlıyorsanız, ayetlerimizi size açıklamış bulunuyoruz⁵⁶⁸.)

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزِنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (Gevşeklik göstermeyin, üzüntüye kapılmayın. Eğer inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz⁵⁶⁹.)

قُلْ فَأَدْرُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ («Eğer doğru sözlü insanlar iseniz, canlarınızı ölümden kurtarın bakâlim!» de⁵⁷⁰.)

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا مِنِّي إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, benden korkun⁵⁷¹.)

قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Eğer doğru insanlar iseniz, ya onları niçin öldürdünüz^{572?})

وَلَا بَوْلِيهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ (Ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altında bir hissesi vardır⁵⁷³.)

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ (Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin, eğer çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir⁵⁷⁴.)

⁵⁶⁶ Âl-i İmrân, 3/49.

⁵⁶⁷ Âl-i İmrân, 3/93.

⁵⁶⁸ Âl-i İmrân, 3/118.

⁵⁶⁹ Âl-i İmrân, 3/139.

⁵⁷⁰ Âl-i İmrân, 3/168.

⁵⁷¹ Âl-i İmrân, 3/175.

⁵⁷² Âl-i İmrân, 3/183.

⁵⁷³ Nisa, 4/11.

⁵⁷⁴ Nisa, 4/12.

وَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ

(Çocuğunuz yoksa, sizin de yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onlarıdır⁵⁷⁵.)

فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

(Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu Allah'a ve Resûl'e götürün⁵⁷⁶.)

(Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur⁵⁷⁷.)

وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ (Eğer kız kardeşi ölür ve çocuğu da bulunmazsa, erkek kardeş ona varis olur⁵⁷⁸.)

وَعَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (Eğer müminler iseniz ancak Allah'a güvenin⁵⁷⁹.)

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (Allah'tan korkun; eğer müminler iseniz⁵⁸⁰.)

قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

(O, «İman etmiş kimseler iseniz Allah'tan korkun» cevabını vermişti⁵⁸¹.)

(De ki: Ne dersiniz; size Allah'ın azabı gelse veya o kıyamet gelip çatırsa size, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız? Doğru sözlü iseniz (söyleyin bakâlim⁵⁸²)!)

فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (Öyle ise iki taraftan hangisi güvende olmaya

⁵⁷⁵ Nisa, 4/12.

⁵⁷⁶ Nisa, 4/59.

⁵⁷⁷ Nisa, 4/102.

⁵⁷⁸ Nisa, 4/176.

⁵⁷⁹ Maide, 5/23.

⁵⁸⁰ Maide, 5/57.

⁵⁸¹ Maide, 5/112.

⁵⁸² En'âm, 6/40.

daha lâyıktır? Eğer biliyorsanız söyleyin⁵⁸³.)

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ (Allah'ın âyetlerine inaniyorsanız, üzerine O'nun adı anılarak kesilenlerden yeyin⁵⁸⁴.)

إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Eğer doğru iseniz bana ilimle söyleyin⁵⁸⁵.)

فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir⁵⁸⁶.)

وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ⁵⁸⁷

(Ey Salih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı bize getir, dediler.)

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (Eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır⁵⁸⁸.)

فَأْتِ بِهَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (Gerçekten doğru söylüyorsan onu göster bakâlim⁵⁸⁹.)

قَالُوا إِنْ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْعَالِيِينَ (Eğer üstün gelen biz olursak, bize kesin bir mükâfat var mı? dediler⁵⁹⁰.)

فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Onların tanrılığı hakkında iddianızda) doğru iseniz, onları çağırın da size cevap versinler⁵⁹¹!)

⁵⁸³ En'âm, 6/81.

⁵⁸⁴ En'âm, 6/118.

⁵⁸⁵ En'âm, 6/143.

⁵⁸⁶ A'raf, 7/70.

⁵⁸⁷ A'raf, 7/77.

⁵⁸⁸ A'raf, 7/85.

⁵⁸⁹ A'raf, 7/106.

⁵⁹⁰ A'raf, 7/113.

⁵⁹¹ A'raf, 7/194.

çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sûre getirin⁶⁰⁰.)

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَأَتَيْنِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ فَعَمَّيْتُ عَلَيْكُمْ أَنْلَزْتُكُمْ مَوَهَا وَأَنْتُمْ لَهَا
كَارِهُونَ ((Nuh) dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından (bildirilen) açık bir delil
üzerinde isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bu size gizli tutulmuşsa,
buna ne dersiniz? Siz onu istemediğiniz halde biz sizi ona zorlayacak mıyız⁶⁰¹?)

وَإِن كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ (Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit ettiğini
(azabı) bize getir⁶⁰²!)

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
(Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size öğüt vermek istesem de, öğüdüm size fayda
vermez. (Çünkü) O sizin Rabbinizdir. Ve (nihayet) O'na döndürüleceksiniz⁶⁰³.)

بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (Eğer mümin iseniz Allah'ın (helâlinden) bıraktığı
(kâr) sizin için daha hayırlıdır⁶⁰⁴.)

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَىٰ مَا
أَنْهَيْكُمْ عَنْهُ (Dedi ki: Ey kavmim! Eğer benim, Rabbim tarafından (verilmiş) apaçık bir
delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak
ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum⁶⁰⁵.)

لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ
(Yusuflu öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da geçen
kervanlardan biri onu alsın⁶⁰⁶.)

أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ (Eğer rüya yorumluyorsanız, benim rüyamı da bana
yorumlayınız⁶⁰⁷.)

⁶⁰⁰ Hûd, 11/14.

⁶⁰¹ Hûd, 11/28.

⁶⁰² Hûd, 11/32.

⁶⁰³ Hûd, 11/34.

⁶⁰⁴ Hûd, 11/86.

⁶⁰⁵ Hûd, 11/88.

⁶⁰⁶ Yûsuf, 12/10.

⁶⁰⁷ Yûsuf, 12/43.

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ((Yusuf'un adamları) dediler ki: Peki, siz yalancıysanız bunun cezası nedir⁶⁰⁸?)

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ («Eğer doğru söyleyenlerden idiyisen, bize melekleri getirmeliydin⁶⁰⁹.»)

قَالَ هُوَ لَأَنْبِيَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ((Lût:) İşte kızlarım! (Düşündüğünüzü) yapacaksınız (onlarla evlenin), dedi⁶¹⁰.)

فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun⁶¹¹.)

إِنَّمَا عِنْدَ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

(Eğer bilirseniz, şüphesiz Allah katında olan sizin için daha hayırlıdır⁶¹².)

وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (Eğer (gerçekten) yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız, onun nimetine şükredin⁶¹³.)

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا (Meryem dedi ki: Senden, çok esirgeyici olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma⁶¹⁴).)

فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz⁶¹⁵.)

لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ هُوَ لَا تَتَّخِذْنَا مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ (Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi tarafımızdan edinirdik. (Bu irademizin eseri olurdu. Ama) biz (bunu) yapanlardan değiliz⁶¹⁶.)

⁶⁰⁸ Yûsuf, 12/74.

⁶⁰⁹ Hicr, 15/7.

⁶¹⁰ Hicr, 15/71.

⁶¹¹ Nahl, 16/43.

⁶¹² Nahl, 16/95.

⁶¹³ Nahl, 16/114.

⁶¹⁴ Meryem, 19/18.

⁶¹⁵ Enbiyâ, 21/7.

⁶¹⁶ Enbiyâ, 21/17.

«Eğer, diyorlar, doğru iseniz, ne zaman (gerçekleşecek) bu tehdit⁶¹⁷?»

(Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun; eğer konuşurlarsa! dedi⁶¹⁸.)

((Bir kısmı:) Eğer iş yapacaksınız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin! dediler⁶¹⁹.)

((Resûlüm!) de ki: Eğer biliyorsanız (söyleyin bakâlim), bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir⁶²⁰?)

(Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin melekûtu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunmayan (buna muhtaç olmayan) kimdir? diye sor⁶²¹.)

(Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasını⁶²².)

(Eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir⁶²³.)

(Beşincisinde ise, eğer o (kocası) doğru söyleyenlerden ise, Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını ister⁶²⁴.)

(Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha

⁶¹⁷ Enbiyâ, 21/38.

⁶¹⁸ Enbiyâ, 21/63.

⁶¹⁹ Enbiyâ, 21/68.

⁶²⁰ Mü'minûn, 23/84.

⁶²¹ Mü'minûn, 23/88.

⁶²² Nûr, 24/2.

⁶²³ Nûr, 24/7.

⁶²⁴ Nûr, 24/9.

buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır⁶²⁵.)

فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ حَيْرًا (Eğer kendilerinde bir hayır (kabiliyet ve güvenilirlik) görüyorsanız, hemen mükâtebe yapın⁶²⁶.)

قَالَ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ (Musa cevap verdi: Eğer işin gerçeğini düşünüp anlayan kişiler olsanız, (itiraf edersiniz ki) O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir⁶²⁷.)

قَالَ فَآتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (Firavun: Doğru söyleyenlerden isen, haydi getir onu! diye karşılık verdi⁶²⁸.)

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحْرَةَ إِنْ كَانُوا هُمْ الْعَالِينَ ((Firavun'un adamları:) Eğer üstün gelirlerse, herhalde sihirbazlara uyarız, dediler⁶²⁹.)

فَلَمَّا جَاءَ السَّحْرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَإِنَّا لَنَأْتِيَنَّكَ السَّحْرَةَ بِشَيْءٍ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْعَالِينَ (Sihirbazlar geldiklerinde Firavun'a: Şayet biz üstün gelirsek, muhakkak bize bir ücret vardır değil mi? dediler⁶³⁰.)

مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (Sen de ancak bizim gibi bir insansın. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bize bir mucize getir⁶³¹.)

فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır⁶³².)

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Eğer doğru söylüyorsanız siz kesin delilinizi getirin⁶³³!)

⁶²⁵ Nûr, 24/17.

⁶²⁶ Nûr, 24/33.

⁶²⁷ Şuara, 26/24.

⁶²⁸ Şuara, 26/31.

⁶²⁹ Şuara, 26/40.

⁶³⁰ Şuara, 26/41.

⁶³¹ Şuara, 26/154.

⁶³² Şuara, 26/187.

⁶³³ Neml, 27/64.

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Onlar: Eğer doğru sözlü iseniz (söyleyin bakâlim) bu tehdit ne zaman gerçekleşecek? derler⁶³⁴.)

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِّنْ عِندِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ ((Resûlüm!) De ki: Eğer doğru sözlüler iseniz, Allah katından bu ikisinden (bana ve Musa'ya inen kitaplardan) daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım⁶³⁵!)

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (Eğer bilmiş olsanız bu sizin için daha hayırlıdır⁶³⁶.)

قَالُوا اثْبِتْنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِن كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (Doğru söyleyenlerden isen, Allah'ın azabını getir bize dediler⁶³⁷!)

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Eğer doğru söylüyorsanız, bu fetih (ve hüküm) günü hani ne zaman? derler⁶³⁸.)

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Eğer sözünüzde doğru iseniz bu vâdettiğiniz (kıyamet) ne zaman kopacak? derler⁶³⁹.)

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Onlar: Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman gerçekleşecektir? derler⁶⁴⁰.)

فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Doğru sözlülerden iseniz, kitabınızı getirin⁶⁴¹!)

وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (Eğer Allah'a ibadet etmek istiyorsanız,

⁶³⁴ Neml, 27/71.

⁶³⁵ Kasas, 28/49.

⁶³⁶ Ankebût, 29/8.

⁶³⁷ Ankebût, 29/29.

⁶³⁸ Secde, 32/28.

⁶³⁹ Sebe, 34/29.

⁶⁴⁰ Yâsîn, 36/48.

⁶⁴¹ Saffat, 37/157.

güneşe de aya da secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin⁶⁴²!)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ نُجُومٌ كَفَرْتُمْ بِهِ مِنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ⁶⁴³

(De ki: Ne dersiniz, eğer o (Kur'an), Allah tarafından ise siz de onu inkâr etmişseniz o zaman (haktan) uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim vardır?)

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ (Eğer kesin olarak inanıyorsanız (bilin ki Allah), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir⁶⁴⁴.)

فَاتُوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Doğru söylüyorsanız, atalarımızı getirin⁶⁴⁵.)

قَالُوا اثُّوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Doğru sözlü iseniz atalarımızı getirin⁶⁴⁶.)

إِيْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَنَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan evvel (size indirilmiş) bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin⁶⁴⁷.)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ (De ki: Hiç düşündünüz mü; şayet bu, Allah katından ise ve siz onu inkâr etmişseniz⁶⁴⁸.)

فَاتِنَا بِمَا تَعِدُّنَا إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الصَّادِقِينَ (Doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir, dediler⁶⁴⁹.)

قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُم بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَيْكُمْ لِلْإِيمَانِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilirsiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur⁶⁵⁰.)

⁶⁴² Fussilet, 41/13.

⁶⁴³ Fussilet, 41/52.

⁶⁴⁴ Duhan, 44/7.

⁶⁴⁵ Duhan, 44/36.

⁶⁴⁶ Câsiye, 45/25.

⁶⁴⁷ Ahkaf, 46/4.

⁶⁴⁸ Ahkaf, 46/10.

⁶⁴⁹ Ahkaf, 46/22.

⁶⁵⁰ Hucurât, 49/17.

فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ (Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler⁶⁵¹.)

تَرْجِعُونَهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Onu (canı) geri çevirsenize, şayet iddianızda doğru iseniz⁶⁵²!)

وَقَدْ أَحَدَ مِيثَاقِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (Halbuki O, sizden kesin söz de almıştı. Eğer inanırsanız⁶⁵³.)

إِنْ كُنْتُمْ حَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَاتَّبَعَاءَ مَرْضَاتِي (Eğer benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız⁶⁵⁴.)

ذَلِكَم خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (Eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır⁶⁵⁵.)

فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Buna gerçekten inanıyorsanız, hadi ölümü isteyin⁶⁵⁶.)

ذَلِكَم خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır⁶⁵⁷.)

وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ («Doğru sözlü iseniz (söyleyin), bu tehdit hani ne zaman (gerçekleşecek)?» derler⁶⁵⁸.)

أَنْ اغْدُوا عَلَيَّ حَرْثَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (Devşirecekseniz, haydi durmayın erkenden ürünlerinizin başına gidiniz⁶⁵⁹.)

⁶⁵¹ Tûr, 52/34.

⁶⁵² Vâkıa, 56/87.

⁶⁵³ Hadîd, 57/8.

⁶⁵⁴ Mümtehine, 60/1.

⁶⁵⁵ Saff, 61/11.

⁶⁵⁶ Cum'a, 62/6.

⁶⁵⁷ Cum'a, 62/9.

⁶⁵⁸ Mülk, 67/25.

⁶⁵⁹ Kalem, 68/22.

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ (Yoksa ortakları mı var onların? Sözlerinde doğru iseler, hadi getirsinler ortaklarını⁶⁶⁰!)

وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ (Ne dersin, o (Peygamber) doğru yolda ise⁶⁶¹.)

3.6. Bir Delil Neticesinde Cevâb-ı Şartın Hazf Olduğu Ayetler

وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ

(Ama Allah dilerse elbet buluruz” dediler⁶⁶².)

وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمُ عَن دِينِكُمْ إِنْ اسْتَطَاعُوا (Onlar muktedir olabilseler sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaştan geri durmazlar⁶⁶³.)

وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَٰلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا (Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler⁶⁶⁴.)

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ

قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا (O, “Ya üzerinize savaş farz kılındığı hâlde, savaşmayacak olursanız?” demişti⁶⁶⁶.)

لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا (Unutursak, bizi sorumlu tutma⁶⁶⁷!)

⁶⁶⁰ Kalem, 68/41.

⁶⁶¹ Alak, 96/11.

⁶⁶² Bakara, 2/70.

⁶⁶³ Bakara, 2/217.

⁶⁶⁴ Bakara, 2/2228.

⁶⁶⁵ Bakara, 2/2236.

⁶⁶⁶ Bakara, 2/2246.

⁶⁶⁷ Bakara, 2/286.

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمْ
(Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit kâfirlerin size saldırmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur⁶⁶⁸.)

مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَدَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَأَمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا (Eğer şükreder ve iman ederseniz, Allah size niye azab etsin ki? Allah, şükürün karşılığını verendir, hakkıyla bilendir⁶⁶⁹.)

فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ (Şâyet Allah, Meryem oğlu Mesih'i, Allah'a karşı kim ne yapabilir⁶⁷⁰?)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةٌ بَيْنَكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنْكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِمَّنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْسِبُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلَاةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنْ ارْتَبْتُمْ
(Ey iman edenler! Birinizin ölümü yaklaştığı zaman, vasiyet sırasında aranızda şahitlik (edecek olanlar) sizden adaletli iki kişidir. Yahut; seferde olup da başınıza ölüm musibeti gelirse, sizin dışınızdan başka iki kişi şahitlik eder. Eğer şüphe ederseniz, onları namazdan sonra alıyorsunuz da Allah adına, "Akraba da olsa, şahitliğimizi hiçbir karşılığa değişmeyiz. Allah için yaptığımız şahitliği gizlemeyiz. Gizlediğimiz takdirde, şüphesiz günahkârlardan oluruz" diye yemin ederler⁶⁷¹.)

قُلْ إِنْ أَحَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ (De ki: Ben, Rabbim'e isyan edersem gerçekten büyük bir günün (kıyametin) azabından korkarım⁶⁷².)

وَإِنْ كَانَ كَبِيرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيهِمْ
(Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır geldiyse; bir delik açıp yerin dibine inerek, yahut bir merdiven kurup göğe çıkarak onlara bir mucize getirmeye gücün yetiyorsa durma, yap⁶⁷³!)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ (De ki: Ne dersiniz; size Allah'ın azabı gelse⁶⁷⁴.)

⁶⁶⁸ Nisa, 4/101.

⁶⁶⁹ Nisa, 4/147.

⁶⁷⁰ Maide, 5/17.

⁶⁷¹ Maide, 5/106.

⁶⁷² En'âm, 6/15.

⁶⁷³ En'âm, 6/35.

⁶⁷⁴ En'âm, 6/40.

بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ (Hayır! (Bu durumda) yalnız O'na dua edersiniz, O da dilerse (kurtulmak için) dua ettiğiniz sıkıntıyı giderir ve siz o an Allah'a ortak koştuğunuzu unutursunuz⁶⁷⁵.)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُمْ (De ki: “Ne dersiniz, eğer Allah sizin kulağınızı ve gözlerinizi alır, kalplerinizi de mühürlerse⁶⁷⁶.)

قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُ اللَّهِ بَعْتَهُ أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الظَّالِمُونَ (De ki: “Ne dersiniz, Allah'ın azabı size beklenmedik bir anda veya açıktan açığa gelse, zâlimler toplumundan başkası mı helâk edilecek⁶⁷⁷?”)

قَدْ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِدْجَائِنَا اللَّهُ مِنْهَا (Allah, bizi sizin dininizden kurtardıktan sonra eğer ona dönersek mutlaka Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz⁶⁷⁸.)

لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنْ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ (Eğer küfrü imana tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyin⁶⁷⁹.)

إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (Eğer Rabbime isyan edecek olursam, elbette büyük bir günün azabından korkarım⁶⁸⁰.)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَادَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ (De ki: (Ey müşrikler!) Ne dersiniz? Allah'ın azabı size geceleyin veya gündüzün gelirse (ne yaparsınız?). Suçlular ondan hangisini istemekte acele ediyorlar⁶⁸¹!)

وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ (Ey kavmim! Ben onları kovarsam, beni Allah'tan (onun azabından) kim korur? Düşünmüyor musunuz⁶⁸²?)

⁶⁷⁵ En'âm, 6/41.

⁶⁷⁶ En'âm, 6/46.

⁶⁷⁷ En'âm, 6/47.

⁶⁷⁸ A'raf, 7/89.

⁶⁷⁹ Tevbe, 9/23.

⁶⁸⁰ Yûnus, 10/15.

⁶⁸¹ Yûnus, 10/50.

⁶⁸² Hûd, 11/30.

قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ (Nûh dedi ki: “Onu size, dilerse ancak Allah getirir ve siz (Allah’ı) âciz bırakamazsınız⁶⁸³.”)

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istemişse, öğüdüm size fayda vermez. O, sizin Rabbinizdir ve O’na döndürüleceksiniz⁶⁸⁴.)

فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ (O’na karşı geldiğim takdirde beni Allah’tan kim koruyabilir⁶⁸⁵?)

أَدْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ (Güven içinde Allah’ın iradesiyle Mısır’a girin⁶⁸⁶!)

فَلَعَلَّكَ بَاحِعٌ نَفْسِكَ عَلَى آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا (Demek sen, bu söze (Kur’an’a) inanmazlarsa, arkalarından üzülerken âdeti kendini tüketeceksin⁶⁸⁷!)

قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا (Mûsâ, “İnşaallah beni sabırlı bulacaksın. Hiçbir işte de sana karşı gelmeyeceğim” dedi⁶⁸⁸.)

فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَءَاتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْتُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَانَكُمْ عَلَى الْبِعَاءِ إِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَحْسِنُوا لِيَتَّبِعُوا عَرْضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا (Eğer kendilerinde bir hayır (kabiliyet ve güvenilirlik) görüyorsanız, hemen mükâtebe yapın. Allah’ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın⁶⁸⁹.)

أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ (Ey Muhammed! Ne dersin; biz onları yıllarca (dünya nimetlerinden) yararlandırsak⁶⁹⁰.)

وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَسُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

⁶⁸³ Hûd, 11/33.

⁶⁸⁴ Hûd, 11/34.

⁶⁸⁵ Hûd, 11/63.

⁶⁸⁶ Yûsuf, 12/99.

⁶⁸⁷ Kehf, 18/6.

⁶⁸⁸ Kehf, 18/69.

⁶⁸⁹ Nûr, 24/33.

⁶⁹⁰ Şuara, 26/205.

(Ben seni zora koşmak da istemiyorum. İnşallah beni salih kimselerden bulacaksın” dedi⁶⁹¹.)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَمْ لَا تَسْمَعُونَ

(De ki: “Ne dersiniz? Allah, üzerinize geceyi kıyamete kadar sürekli kılsaydı, Allah’tan başka hangi ilâh size bir aydınlık getirir? Hâlâ duymayacak mısınız^{692?}”)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ (De ki: “Ne dersiniz? Allah, üzerinize gündüzü kıyamete kadar sürekli kılsaydı⁶⁹³.)

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذَا لَا تُمْتَعُونَ إِلَّا قَلِيلًا (De ki: “Eğer siz ölümden ya da öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmak size asla fayda vermeyecektir. O takdirde bile (hayatın zevklerinden) pek az yararlandırılırsınız⁶⁹⁴.”)

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءًا (De ki: “Eğer Allah size bir kötülük dilese, sizi Allah’tan koruyacak kimdir^{695?}”)

لِيَجْزِيَ اللَّهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِنْ شَاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ (Bunun böyle olması Allah’ın, doğruları, doğrulukları sebebiyle mükâfatlandırması, dilerse münafıklara azap etmesi yahut onların tövbesini kabul etmesi içindir⁶⁹⁶.)

وَأَمْرًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ (Ayrıca, sana has olmak üzere, mehirsiz olarak kendini Peygamber’e bağışlayan, Peygamber’in de kendisini nikâhlamak istediği herhangi bir mü’min kadını da (sana helâl kıldık⁶⁹⁷.)

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَئِنَّ ذِكْرُكُمْ بَلَّ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ (Elçiler de, “Uğursuzluğunuz kendinizdendir. Size öğüt verildiği için mi (uğursuzluğa uğruyorsunuz?) Hayır, siz aşırı

⁶⁹¹ Kasas, 28/27.

⁶⁹² Kasas, 28/71.

⁶⁹³ Kasas, 28/72.

⁶⁹⁴ Ahzâb, 33/16.

⁶⁹⁵ Ahzâb, 33/17.

⁶⁹⁶ Ahzâb, 33/23.

⁶⁹⁷ Ahzâb, 33/50.

giden bir kavimsiniz” dediler⁶⁹⁸.)

قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ (O da, “Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın” dedi⁶⁹⁹.)

قُلْ إِيَّيَّيْ أَحَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابُ رَبِّي يَوْمَ عَظِيمٍ (De ki: “Eğer ben Rabbime isyan edersem, şüphesiz büyük bir günün azabından korkarım⁷⁰⁰.”)

إِنْ أَرَادَنِي اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ (Eğer Allah bana herhangi bir zarar dokundurmak isterse, onlar Allah’ın dokundurduğu zararı kaldırabilirler mi⁷⁰¹?)

يَا قَوْمِ لَكُمْ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءَنَا (Ey kavmim! Bugün yeryüzüne hâkim kimseler olarak iktidar ve saltanat sizindir. Ama başımıza geldiğinde bizi, Allah’ın azabından kim kurtarır⁷⁰²?)

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقْطِعُوا أَرْحَامَكُمْ (Demek, yüz çevirdiğinizde yeryüzünde bozgunculuk çıkaracak ve akrabalık bağlarını koparacaksınız, öyle mi⁷⁰³?)

قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَعْمًا (De ki: “Allah, sizin bir zarara uğramanızı dilerse, yahut bir yarar elde etmenizi dilerse, O’na karşı kimin bir şeye gücü yeter⁷⁰⁴?)

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ (Andolsun, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram’a gireceksiniz⁷⁰⁵.)

عَسَىٰ رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكَ مِثْلًا مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ

⁶⁹⁸ Yâsîn, 36/19.

⁶⁹⁹ Saffat, 37/102 .

⁷⁰⁰ Zümer, 39/13.

⁷⁰¹ Zümer, 39/38.

⁷⁰² Mü’min, 40/29.

⁷⁰³ Muhammed, 47/22.

⁷⁰⁴ Fetih, 48/11.

⁷⁰⁵ Fetih, 48/28.

سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَارًا (Eğer o sizi boşarsa, Rabbi ona, sizden daha hayırlı, müslüman, inanan, sebatla itaat eden, tövbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir⁷⁰⁶.)

أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ (Peki, Allah rızkını keserse, kimdir size rızık verecek olan? Hayır, onlar azgınlık ve nefretle direnip durdular⁷⁰⁷.)

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا

(Hâl böyle iken inkâr ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek olan bir günden (kıyametten) nasıl korunursunuz⁷⁰⁸?)

فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى (O hâlde, eğer öğüt fayda verirse, öğüt ver⁷⁰⁹.)

أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى (Ne dersin o (men eden, Peygamber'i) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa⁷¹⁰?)

3.7. (إذا الفجائية)'nın Fa (ف) nın Yerine Geçtiği Ayetler

وَإِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا إِذَا هُمْ يَسْحَبُونَ (Eğer kendilerine ondan bir pay verilmezse, hemen kızarlar⁷¹¹.)

وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيْئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ (Eğer kendi işledikleri şeyler sebebiyle başlarına bir kötülük gelirse, bir de bakarsın ki ümitsizliğe düşerler⁷¹².)

3.8. Şart Ve Kasemin Bir Arada Bulunduğu Ayetler

وَلَمَّا تَبَعَتْ أَهْوَاءَهُمْ بَعَدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (Sana gelen

⁷⁰⁶ Tahrîm, 66/5.

⁷⁰⁷ Mülk, 67/21.

⁷⁰⁸ Müzzemmil, 73/ 17.

⁷⁰⁹ A'lâ, 87/9.

⁷¹⁰ Alak, 96/13

⁷¹¹ Tevbe, 9/58.

⁷¹² Rûm, 30/36.

ilimden sonra, eğer onların arzu ve keyiflerine uyacak olursan, bilmiş ol ki, Allah'tan sana ne bir dost, ne bir yardımcı vardır⁷¹³.)

وَلَيْنَ آتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَيْنَ آتَبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذَا لِمِنَ الظَّالِمِينَ (Andolsun, sen kendilerine kitap verilenlere her türlü mucizeyi getirsen de, onlar yine senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine uyacak değilsin. Onlar birbirlerinin kıblesine de uymazlar. Andolsun, eğer sana gelen bunca ilimden sonra onların arzu ve keyiflerine uyacak olursan, o takdirde sen de mutlaka zâlimlerden olursun⁷¹⁴.)

وَلَيْنَ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ (Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah'ın bağışlaması ve rahmeti onların topladıkları (dünyalıkları)ndan daha hayırlıdır⁷¹⁵.)

وَلَيْنَ أَسَابَكُمْ مِنَ اللَّهِ لَيَقُولَنَّ كَأَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا (Eğer Allah'tan size bir lütuf (zafer) erişse, bu sefer de; sizinle kendisi arasında hiç tanışıklık yokmuş gibi şöyle der: “Keşke ben de onlarla beraber olsaydım da büyük bir başarıya (ganimete) ulaşıyaydım⁷¹⁷.”)

وَلَيْنَ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ (Eğer namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onları desteklerseniz ve Allah'a güzel borç verirsiniz (ihtiyacı olanlara Allah rızası için faizsiz borç verirsiniz) andolsun ki sizin günahlarınızı örterim⁷¹⁸.)

لَيْنَ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ (Andolsun! Sen beni öldürmek için elini bana uzatsan da ben seni öldürmek için sana elimi uzatacak değilim. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım⁷¹⁹.”)

⁷¹³ Bakara, 2/120.

⁷¹⁴ Bakara, 2/145.

⁷¹⁵ Âl-i İmrân, 3/157.

⁷¹⁶ Âl-i İmrân, 3/158.

⁷¹⁷ Nisa, 4/73.

⁷¹⁸ Maide, 5/12.

⁷¹⁹ Maide, 5/28.

لَئِن أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ (Eğer bizi bundan kurtarırsa, elbette şükredenlerden olacağız⁷²⁰.)

لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ (Andolsun ki, Rabbim bana doğru yolu göstermezse, mutlaka ben de sapıklardan olurum⁷²¹.)

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّاكُمْ إِذَا خَاسِرُونَ

(Şu'ayb'ın kavminden inkâr eden ileri gelenler dediler ki: “(Ey ahali!) Andolsun ki eğer Şu'ayb'a uyarsanız, o takdirde mutlaka siz zarar edenler olursunuz⁷²².”)

لَئِن كَشَفْتَ عَنَّا الرَّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ (Eğer azabı üzerimizden kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve İsrailoğullarını seninle birlikte elbette göndereceğiz⁷²³ ”)

“Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa, mutlaka ziyana uğrayanlardan oluruz” dediler⁷²⁴ .)

⁷²⁵ لَئِن آتَيْنَا صَالِحًا لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ

(“Eğer bize iyi ve sağlıklı bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden olacağız”)

وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ (Onlara soracak olursan, 'Biz and olsun ki, eğlenip oynuyorduk' diyecekler⁷²⁶;))

وَ مِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهَ لَئِن آتَانَا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ (İçlerinden, “Eğer Allah bize lütuf ve kereminden verirse, mutlaka bol bol sadaka veririz ve mutlaka salihlerden

⁷²⁰ En'âm, 6/63.

⁷²¹ En'âm, 6/77.

⁷²² A'raf, 7/90.

⁷²³ A'raf, 7/134.

⁷²⁴ A'raf, 7/149.

⁷²⁵ A'raf, 7/189.

⁷²⁶ Tevbe, 9/65.

oluruz” diye Allah’a söz verenler de vardır⁷²⁷.)

لَئِنِ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ («Andolsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız⁷²⁸.»)

وَلَئِن قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ (Yemin ederim ki, (Resûlüm!): «Ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz» desen, kâfir olanlar derhal «Bu, açık bir büyüden başka bir şey değildir» derler⁷²⁹.)

وَلَئِن أَخْرَجْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَىٰ أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَّيَقُولَنَّ مَا يَجِبُ سُهُ (Andolsun, eğer biz onlardan azabı sayılı bir süreye kadar erteleysek, mutlaka «Onun gelmesini engelleyen nedir?» derler⁷³⁰.)

وَلَئِن أَدَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ (Eğer insana tarafımızdan bir rahmet (nimet) tattırır da, sonra bunu ondan çekip alırsak, şüphesiz o ümitsiz ve nankör olur⁷³¹.)

وَلَئِن أَدَقْنَا نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَاءٍ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ (Ama kendisine dokunan bir sıkıntıdan sonra, ona bir nimet tattırırsak mutlaka, “Kötülükler benden gitti” diyecektir. Çünkü o, şımarık ve böbürlenmiş biridir⁷³².)

قَالُوا لَئِن لَّكُمُ الدَّيْتُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَّخَاسِرُونَ (Onlar da, “Andolsun biz kuvvetli bir topluluk iken onu kurt yerse (o takdirde) biz gerçekten hüsrana uğramış oluruz” dediler⁷³³.)

وَلَئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيَسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ (Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır⁷³⁴!)

وَلَئِن اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ

(Sana ilimden bunca şey geldikten sonra eğer onların heveslerine tâbî olursan,

⁷²⁷ Tevbe, 9/75.

⁷²⁸ Yûnus, 10/22.

⁷²⁹ Hûd, 11/7.

⁷³⁰ Hûd, 11/8.

⁷³¹ Hûd, 11/9.

⁷³² Hûd, 11/10.

⁷³³ Yûsuf, 12/14.

⁷³⁴ Yûsuf, 12/32.

elbette senin için Allah'tan başka bir dost ve bir koruyucu yoktur⁷³⁵.)

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ (Hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: “Andolsun, eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir⁷³⁶.”)

وَلَئِن صَبَرْتُمْ هُوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ

(Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır⁷³⁷.)

لَئِن أَحْرَزْتَنِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا (Eğer beni kıyâmet gününe (kadar) tehir edersen (ertelersen), onun zürriyetinden (neslinden) pek azı hariç, mutlaka bana (kendime) tâbî kılacağım⁷³⁸.)

وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

(Andolsun, dileyseydik biz sana vahyettiğimizi tamamen ortadan kaldırırdık⁷³⁹.)

قُلْ لَئِن اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ

(De ki: “Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur’an’ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar, yine onun benzerini getiremezler⁷⁴⁰.”)

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا

(“Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Rabbime döndürülsem bile andolsun bundan daha iyi bir sonuç bulurum⁷⁴¹.”)

لَئِن لَّمْ تَنْتَه لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا (Eğer vazgeçmezsen, mutlaka seni taşa tutarım. Uzun bir süre benden uzaklaş!” dedi⁷⁴².)

⁷³⁵ Ra'd, 13/37.

⁷³⁶ İbrâhim, 14/7.

⁷³⁷ Nahl, 16/126.

⁷³⁸ İsrâ, 17/62.

⁷³⁹ İsrâ, 17/86.

⁷⁴⁰ İsrâ, 17/88.

⁷⁴¹ Kehf, 18/20.

⁷⁴² Meryem, 19/46.

وَلَيْنُ مَسْتَهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لِيُقُولَنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ (Andolsun, onlara Rabbinin azabından hafif bir esinti dokunsa, muhakkak “Eyvah bize! Gerçekten biz zâlim kimselerdik” diyeceklerdir⁷⁴³.)

وَلَيْنُ أَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا لَحَسْرُونَ (“Andolsun, kendiniz gibi bir beşere itaat ederseniz mutlaka ziyana uğrarsınız⁷⁴⁴.”)

وَأَفْسُمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَعْنُ أَمْرَتِهِمْ لِيُخْرِجَنَّ

(Münâfiklar, sen kendilerine emrettiğin takdirde mutlaka savaşa çıkacaklarına dair en ağır bir şekilde Allah’a yemin ettiler⁷⁴⁵.)

قَالَ لَعْنُ اتَّخَذَتْ إِهْلًا غَيْرِي لَا جَعَلْنَاكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ((Firavun): “Eğer benden başka bir ilâh edinirsen, andolsun seni zindana atılanlardan ederim⁷⁴⁶.”)

قَالُوا لَعْنُ لَمْ تَنْتَهَ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ (Dediler ki: “Ey Nûh! (Bu işten) vazgeçmezsen mutlaka taşlananlardan olacaksın⁷⁴⁷!”)

قَالُوا لَعْنُ لَمْ تَنْتَهَ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ (Dediler ki: “Ey Lût! (İşimize karışmaktan) vazgeçmezsen mutlaka (şehirden) çıkarılanlardan olacaksın⁷⁴⁸!”)

وَلَيْنُ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لِيُقُولَنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ (Andolsun, Rabbinden bir yardım gelecek olsa mutlaka, “Biz de sizinle beraberdik” derler⁷⁴⁹.)

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لِيُقُولَنَّ اللَّهُ فَاتَى يُؤْفِكُونَ

(Andolsun, eğer onlara, “Gökleri ve yeri kim yarattı, güneşi ve ayı hizmetinize kim verdi?” diye soracak olsan mutlaka, “Allah” diyeceklerdir. O hâlde nasıl (haktan) döndürülüyorlar⁷⁵⁰?)

⁷⁴³ Enbiyâ, 21/46.

⁷⁴⁴ Mü'minûn, 23/34.

⁷⁴⁵ Nûr, 24/53.

⁷⁴⁶ Şuara, 26/29.

⁷⁴⁷ Şuara, 26/116.

⁷⁴⁸ Şuara, 26/167.

⁷⁴⁹ Ankebût, 29/10.

⁷⁵⁰ Ankebût, 29/61.

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ

(Andolsun, eğer onlara, “Gökten yağmuru kim indirip de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti?” diye soracak olsan, mutlaka, “Allah” diyeceklerdir⁷⁵¹.)

وَلَيْنُ أَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ

(Andolsun, eğer (ekinlerine zararlı) bir rüzgâr göndersek de o ekini sararmış görseler, ardından mutlaka nankörlük etmeye başlarlar⁷⁵².)

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَيْنُ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولُنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ (Andolsun, biz bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik. Andolsun, eğer sen onlara bir âyet getirsen, inkâr edenler mutlaka, “Siz ancak asılsız şeyler uyduranlarıdır” derler⁷⁵³.)

وَلَيْنُ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (Andolsun, eğer onlara, “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan, mutlaka “Allah” derler. De ki: “Hamd, Allah'a mahsustur.” Fakat onların çoğu bilmezler⁷⁵⁴.)

(Andolsun, iki için لم يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنْعَرِيَتِكَ بِهِمْ yüzlüler, kalplerinde hastalık bulunanlar (fuhuş düşüncesi taşıyanlar), şehirde kötü haber yayanlar (bu hallerinden) vazgeçmezlerse, seni onlara musallat ederiz⁷⁵⁵.)

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا (Şüphesiz Allah, gökleri ve yeri, yok olup gitmesinler diye (kurduğu düzende) tutuyor. Andolsun, eğer onlar (yörüngelerinden sapıp) yok olur giderlerse, O'ndan başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O, halîmdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır⁷⁵⁶.)

(Müşrikler, eğer kendilerine bir uyarıcı gelirse, ümmetlerden herhangi birinden daha çok doğru yol üzere olacaklarına dair en güçlü şekilde Allah'a yemin etmişlerdi⁷⁵⁷.)

⁷⁵¹ Ankebût, 29/63.

⁷⁵² Rûm, 30/51.

⁷⁵³ Rûm, 30/53.

⁷⁵⁴ Lokman, 31/25.

⁷⁵⁵ Ahzâb, 33/60.

⁷⁵⁶ Fâtır, 35/41.

⁷⁵⁷ Fâtır, 35/42.

لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُولَّيْنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ

(Andolsun, eğer (kardeşleri Medine'den) çıkarılırsa, onlarla beraber çıkmazlar. Kendilerine karşı savaşılırsa, onlara yardım etmezler. Yardım edecek olsalar bile andolsun mutlaka arkalarını dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez⁷⁶⁵.)

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ

(Onlar, “Andolsun, eğer Medine’ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır” diyorlardı⁷⁶⁶.)

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ

(Hayır! Andolsun, eğer vazgeçmezse, muhakkak onu perçeminden yakalarız⁷⁶⁷.)

⁷⁶⁵ Haşr, 59/12.

⁷⁶⁶ Münâfikûn, 63/8.

⁷⁶⁷ Alak, 96/15.

SONUÇ

Bu çalışmada nahiv ilminde önemli bir yere sahip olan şart kavramı ve naslarda en çok zikredilen şart edatları ele alındı. Tezimizin ana konusu (إِنْ)'i şartiyye ile sınırlı olmasından dolayı diğer edatlar hakkında detaya girilmedi. Ayrıca şunu da zikretmemiz gerekir ki; (إِنْ)'i şartiyye ve diğer edatların her birinin, şart manası dışında başka manalar da içermektedir. Ama çalışmamızda bu edatların sadece şart manasında kullanım şekilleri incelendi.

Yapılan bu araştırma sonucu, şart edatlarının kullanım özellikleri incelendi ve bu inceleme sonucu, İzmâ (إِذْمَا), Metâ (مَتَى) ve Eyyâne (أَيَّانَ) edatlarının, şart edatı olarak Kur'an-ı Ker'im'de kullanılmadığı tespit edildi.

Bu çalışmada (إِنْ)'i şartiyyenin, diğer şart edatlarına göre asıl kabul edildiği, diğer edatların şart edatı olabilmesinin (إِنْ) manasını içinde barındırmasına bağlı olduğu görüldü.

Kur'an-ı Ker'im'in tamamı taranarak (إِنْ)'i şartiyye'nin geçtiği tüm ayetler tespit edildi. Yapılan inceleme sonucu Kur'an-ı Ker'im'de (إِنْ)'i şartiyye'nin, geçtiği ayetlerde şart ve cevap fiillerinin hem mâzi hem de muzâri fiiller olduğu gözlemlendi. Kur'an-ı Ker'im'de (إِنْ)'i şartiyyenin, daha çok mâzi fiil ile birlikte kullanıldığı tespit edildi.

Cevap cümlesi, İsim cümlesi olarak geldiğinde, cevap cümlesi fiil cümlesi olup fiilide talebi fiillerden olduğunda, cevap cümlesinin fiili, câmid olduğunda, cevâb-ı şart, lafzen veya manen mâzi fiil olup başında (فَدَّ) edatı olduğunda, cevap cümlesinde emir lamı olduğunda, şartın cevabında (سِنْ سَ veya سَوْفَ سَوْفَ) edatlarından biri olduğunda, cevâb-ı Şartı İnnemâ (إِنَّمَا) ile başlayan ayetlerin başında, Cevâb-ı şart mâzi olup nefiy (لَنْ) s'ı ile kullanıldığı ayetlerde, cevâb-ı şart, muzâri fiil olup başında Len (لَنْ) edatı olan

ayetlerde, cevâb-1 şartın menfi olduğu ayetlerin başında, fa (ف) nın geldiği tespit edildi.

Şart ve cavap arasındaki irtibatı sağlamak için kullanılan fa (ف) nın yerine mufâcee izâ (إِذِ) sının kullanıldığı ayetler görüldü.

Yapılan araştırmada, Kur'an-ı Ker'im'de şart edatı (إِنْ)'in nefiy (لَا)'sı ve zâid ve nefiy (مَا)'sı ile idğam edilerek kullanıldığı, yine şart edatı (إِنْ)'in kâsem ile bir arada kullanıldığı ve cevâb-1 şartın hafz edildiği ayetler tespit edildi.

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en önemli araçtır. Bir ulusu var eden unsurlardan biri de dildir; aynı dili konuşan insanlar, kendi aralarında toplumu oluştururlar. Dilin bozulması ile, toplumlar çözülmeye başlar. Dilin yozlaşması, milli kültürün de yozlaşmasına zemin hazırlar. Diller, kendi tabii kanunları içinde, zamanla, ağır ağır değişir, yenilenirler. Zaman içinde bazı kavramlar unutulur, onların yerini yenileri alır. Bu normal bir süreçtir. Bu süreci en az şekilde yaşayan dil ise dünyanın en zengin, en büyük ve en köklü dillerinden biri olan Arapça'dır. Bunun sebebi ise, İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in dilinin Arapça olmasıdır. Bu sebeple bu alanda çok fazla çalışmalar yapılmıştır. Çünkü İslâmî ilimleri en iyi şekilde anlayabilmenin yolu Arapça'nın inceliklerine vâkıf olmaktan geçmektedir. Bu çalışma ile Kur'an-ı Kerim'de geçen (إِنْ)'i şartiyye ile ilgili ayetler derlenmiş ve bu ayetlerin daha iyi kavranması için çalışmalar yapılmıştır

KAYNAKÇA

- Abbas Hasan, *en-Nahvu'l-Vâfi maa rabtihi bi'l-esâlibi'r-rafi'a ve'l-hayati'l-lugaviyyeti'l-müteceddide*, Daru'l-Maarif, Mısır, 1974.
- Akdağ, Hasan, *Arap Dili'nde Edatlar*, Tekin Kitabevi, Konya, 1981.
- Ayverdi İlhan – Topaloğlu Ahmet, *Misâlli Türkçe Sözlük*, İstanbul, 2006.
- Cemaluddîn Muhammed b. Abdillâh b. Abdillâh İbni Mâlik, *Şerhu't-Teshil: Teshilü'l-fevaid ve tekmilü'l-mekâsıt*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata – Tarık Fethi es-Seyyid, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001.
- Cemîl Ahmed Zafer, *en-Nahvu'l-Kur'aniyyu Kavâidu ve Şevâhidu*, Mekke, 1418/1998.
- Çelen, Mehmet, *Arapça'da Edatlar*, Kalem Yayınları, İstanbul, 2006.
- Çörtü, Mustafa Meral, *Arapça Cümle Kuruluşu ve Tercüme Tekniği*, İFAV, İstanbul, 2011.
- Derviş, Muhyiddin, *İ'rabü'l-Kur'ani'l-Kerim ve beyanuhu*, Daru İbn Kesir, Dımaşk, 2003.
- Ebû Abdillâh Cemâlüddîn Muhammed b. Abdillâh b. Mâlik, *Şerhu'l-Kâfiyeti's-Şafiye*, thk. Abdulmun'im Ahmed Hureyrî, Dâru'l-Me'mûm li't-Turâs, Mekke, 1402/1982.
- Ebû Hayyân el-Endelusî, *İrtişâfu'd-Darab fi Lisâni'l-'Arab*, Thk. Receb Osman Muhammed- Ramazan Abdut-tevvâb, *Matba'atu'l-Medenî*, Kâhire, 1418/1998, IV, 1879.
- Ebû Hayyân el-Endelusî, *el-Bahru'l-muhît*, (Thk. 'Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Mu'avvaz), Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, Lübnân, Beyrût, 1413/1993.
- Ebu'l-İrfân Muhammed b. Alî es-Sabbân, *Hâşiyetu's-Sabbân şerhu'l-Eşmûnî ale'l-Elfiyeti İbn Mâlik*, Thk. Tâha Abdurraûf Sa'd, Mektebetu't-Tevfikîyye.
- el-'Ukberî, Ebu'l-Bekâ' 'Abdullâh b. el-Hüseyin, *el-Lubâb fi 'İleli'l-Binâ' ve'l-İ'râb*, nşr. Gâzî Muhtâr Tuleymât, Beyrut, 1416/1995.

- el-Alevî, Yahya b. Hamza b. Ali b. İbrahim el-Yemenî, *et-Tirâzu'l-mütezamminu li esrâri'l-belâğati ve 'ulûmi hakâiki'l-i'câz*, Dâru'l-kutubi'l-'ilmiyye, Beyrut.
- el-Antâkî, Muhammed, *el-Minhâc fi'l-kavâid ve'l-i'râb*, Daru'ş-Şerefi'l-'Arabî, Beyrut, 1427/2006.
- el-Enbârî, Abdurrahman b. Muhammed b. Ubeydullah, *Esrârul-'arabiyye*, Thk. Muhammed Hüseyin Şemseddin, Daru'l kitab ilmiyye, Beyrut, 1418/ 1997.
- el-Fârûkî Haris Süleyman, *el-Mu'cemü'l-kanûnî İngilizî-Arabî*, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 982.
- el-Galayinî, Mustafa, *Camiu'd-durûsi'l-Arabiyye*, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1402/1982.
- el-Hindi Safiyyüddin, *Nihayetü'l-vusûl* (nşr. Salih b. Süleyman el-Yusuf-Sa'd b. Salim es-Süveyh), el-Mektebetü't-ticâriyye, Mekke.
- el-Muradî Ebu Muhammed Bedreddin Hasan b. Kasım b. Abdullah b. Ali el-Mısırî el-Mâlikî, *Tevzihu'l-makasid ve'l-mesalik bi Şerh-i Elfiyet-i ibn Mâlik*, Thk. Abdurrahman Ali Süleyman, Daru'l fikri'l-Arabî, Kahire, 1422/2001.
- el-Müberred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, el-Müberred el-Ezdî, *el-Muktazab*, Thk. Muhammed Abdulhâlik, Udayme, el-Meclisü'l-e'lâ li'ş-şuûni'l-İslâmiyye Lecnetu İhyai't-türasi'l-Arabî, Kahire, 1415/1994.
- en-Nadiri, Muhammed Esad, *Nahvu-l Luğati'l-Arabiyye*, *Mektebetül Asriyye*, Beyrut, 1418/1997, 472.
- er-Radî, Muhammed b. Hasan el-Isterâbâdî, *Şerhu'r-Radî li Kâfiyeti İbni'l Hâcib*, thk., Yahya Beşîr Mısırî, Câmîatu'l-İmam Muhammed b. Suûd el- İslâmiyye, Riyad, 1417/1996.
- er-Rummânî, Ebu'l-Hasan Ali b. İsa b. Ali el Bağdadî, *Kitâbu Meâni'l-hurûf*, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut,1424/2005.
- Eş-Şâtibî, Ebu İshak İbrahim b. Musa b. Muhammed el-Ğırnâtî Şâtibî, *Şerhü'ş-Şâtibî li-*

Elfiyyeti İbn Mâlik- el Makâsîdü 'ş-şâfiye fi şerhi'l-Hulasati'l-Kâfiye, Ümmü'l-Kurâ, Mekke, 1428-2007.

Ezherî, Halid b. Abdillâh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Ahmed el-Hazrecî el-Cercâvî el-Vakkâd el-Ezherî eş-Şâfi'î el-Mısırî, *et-Tasrih bi Mazmûni't-Tavzih (Şerhu't-Tasrih ale't-Tevzih)*, Daru'l kitab ilmiyye, Beyrut 1421/2000.

ez-Zerkeşî, Bedrüddin Muhammed b. Abdillâh, *el-Burhan fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim, Mektebetü Daru't-Turâs.

Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakub, *el-Kamûsu 'l-Muhît*, Bulak-Mısır.

İbn Aşur, Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed Tunusi, *Tefsîru't-tahrîr ve't-tenvîr*, nşr. Daru Sahnûn, Tunus ts.

İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-lüga*, (thk., Abdüsselâm Muhammed Hârûn), Dâru'l-Fikr, Kahire.

İbn Hıbbân, Alâüddîn Ali b. Belbân el-Büstî, *Sahîhu İbn Hıbbân bi tertîbi İbn Belbân*, thk. Şuayb el-Arnaût, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1991.

İbn Hişâm en-Nahvî, *Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişâm el-Ensârî el-Mısırî, Evdahü'l-mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik, Mektebetü'l-asriyye, Sayda-Beyrut.*

İbn Hişâm en-Nahvî, Ebu Muhammed İbn Hişâm Cemaleddin Abdullah b. Yusuf b. Ahmed en-Nahvi el-Ensârî el-Mısri, *Şüzûrû'z-zeheb, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabi, Beyrut, 1422/2001.*

İbn Hişâm, Cemâluddîn 'Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. 'Abdillâh *el-Ensâri, Muğni'l-lebîb 'an-Kutubi'l-E'ârib*, Thk. Berekât Yusuf habbur, Daru'l-Erkam, Beyrût-Lübnân, 1419/1999.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâlüddin el-Ensârî, *Muğni'l-lebîb*, Daru'l Fikr, Beyrut.

İbn Hişâm, Ebu Muhammed Cemaleddin Abdullah b. Yusuf İbn Hişâm el-Ensari, *Şerhu*

Katri'n-Nedâ ve Belli's-Sedâ, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Matbaatü's-Saâde, Mısır, 1963.

İbn Hişam, *Şerhu Şuzûri'z-zeheb fi mârifeti kelâmi'l-'Arab*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi, Beyrut, 1422/2001.

İbn Hişam, Cemâluddîn 'Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. 'Abdillâh *el-Ensâri*, *Muğni'l-lebîb 'an-Kutubi'l-E'ârîb*, Thk. Berekât Yusuf habbur, *Daru'l-Erkam*, Beyrût-Lübnân, 1419/1999.

İbn Mâlik, Ebu Abdillâh Cemaluddîn Muhammed b. Abdillâh, *Şerhu't-Teshîl*, *Teshîlü'l-Fevâid ve Tekmilü'l-Mekâsıt*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata – Tarık Fethi es-Seyyid, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1422/ 2001.

İbn Mâlik, Ebu Abdillâh Cemâluddin Muhammed b. Abdillâh et-Tâi el-Endelüsi, *Şerhü't-Teshîl*, thk. Abdurrahman es-Seyyid-Muhammed Bedvî el-Mahtûn Daru'l Hicr, Kahire, 1410/1990.

İbn Manzûr, Cemaluddin Muhammed b. Mükerrerem, *Lisanü'l-'Arab*, Dâru'l-Maârif, Kahire, 1981.

İbn Serrâc, Ebu Bekir Muhammed b. Es-Serî b. Sehl, *el-Usûl fi'n-nahv*, Thk. Abdül Hüseyin el-Fetlî, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1405/1985.

İbn Usfûr. Ali b Mu'min b. Muhammed b. Ali ibn. Usfûr el-İşbîlî, *Şerhu'l-Cümeli'z-Zeccâc*, Dâru'IKütubi'l-İlmiyye, Beyrût- Lübnân, 1419/1988.

İbn Ya'îş, Ebü'l-Beka Muvaffakuddin Ya'îş b. Ali, *Şerhu'l-Mufassal*, Alemü'l-kütüb, trs. Beyrut.

İbn 'Akîl, Bahâuddin Abdullah b. Abdirrahmanb. Abdillâh, *el-Müsaid 'ala Teshîli'l-Fevâid*, thk., Muhammed Kâmil Berekât, Dâru'l Mekni, Cidde, 1405/1984.

İbnü'l-Enbârî, Ebü'l-Berekât Kemaleddin Abdurrahman b. Muhammed, *el-İnsâf fi mesâili'l-hilâf beyne'n-nahviyyîne'l-Basriyyîn ve'l-Kûfiyyîn*, el- Mektebetu'l-'Asriyye, Beyrut, 1428/2007, II,518-519.

- Mahmûd, Abdurrahîm Sâfî, *el-Cedvelu fî 'irâbi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Dâru'r-Reşîd, Dimeşk, h. 1418 el-Mâverdî.
- Ömer, Ahmed Muhtâr, *Mu'cemü'l-luğati'l-'Arabiyye el-muâsıra*, Âlemu'l-Kutub, Kahire, 2008.
- Saraç Tahsin, *Büyük Fransızca Türkçe Sözlük*, Adam Yayınları, İstanbul, 1985.
- Selîli, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsa, *Şifâu'l-'Alîl fî İzahî Teshîl*, Thk. D. Şerîf Abdullâh Ali el-Hüseynî el-Berkatî, Mektebetü'l Faysal, Mekke, 1406/1986.
- Sîbeveyhî, Ebu Bîşr Amr b. Osman b. Kanber, *el-Kitab*, Thk. Abdüsselam Harun, Alemü'l-Kütüb, Beyrut, 1403/1983.
- Steuerwald Karl, *Almanca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1974.
- Suyûtî, Celâluddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, *Mukadderâtul-Kur'ân*, Thk. Caner Akdemir, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1971.
- Suyûtî, Abdurrahman bin Ebu Bekir Muhammed Celaledîn, *Hem'ul hevami' fî şerhi Cem'il cevâmî'*, Thk. Abdulhamid Hindâvî, Mektebetü'l tevfiikiye, Kahire.
- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'an*, Thk. Dirâsâtül Kur'aniye, Suudi Arabistan, h.1426.
- Şerhu'l- Eşmûnî 'alâ Elfiyyeti İbn-i Mâlik, (el- müsemma) Menhecü's-Sâlik, Thk. Muhammed Muhyiddîn 'Abdulhamîd, Daru'l kitab 'Arabî, Beyrut, 1375/1900.
- Tehânevî, M. Ali b. Ali, *Keşşâf-u istilâhâtil-fünûn*, Lübnan, 1997.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer el-Hârizmî, *el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl ve uyûni'l-akâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. Dâru'l-mârifet, Beyrut, 1430/2009.

Diğer Kaynaklar

Komisyon, *el-Mu'cemu'l-Vasit*, Çağrı yayınları, İstanbul. 1986.

Türkçe Sözlük, TDK, Ankara 1988.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : ŞAHİN Hüseyin
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri :
Telefon :
Faks :
E-mail : sahemdag@hotmail.com

Eğitim

<i>Derece</i>	<i>Eğitim Birimi</i>	<i>Mezuniyet Tarihi</i>
Yüksek lisans
Lisans
Lise

İş Deneyimi

<i>Yıl</i>	<i>Yer</i>	<i>Görev</i>
.....

Yabancı Dil

Arapça

Yayınlar

.....